

T.C

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KİMLİK VE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
ABD’NİN 2003 IRAK MÜDAHALESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Mustafa ÖZTÜRK

ŞARKİYAT ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

Ankara, 2022

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KİMLİK VE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
ABD’NİN 2003 IRAK MÜDAHALESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Mustafa ÖZTÜRK

ŞARKİYAT ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmail Erkam SULA

Ankara, 2022

ONAY SAYFASI

Muhammet Mustafa ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “Kimlik ve Dış Politika İlişkisi Bağlamında Irak Savaşı’nın Politikası” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Şarkiyat Araştırmaları Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	Kurumu	İmza
Doç. Dr. İsmail Erkam SULA	AYBÜ SBF Uluslararası	
Kabul ☐ Red ☐	İlişkiler	
Doç.Dr. Bayram SİNKAYA	AYBÜ SBF Uluslararası	
Kabul ☐ Red ☐	İlişkiler	
Doç.Dr. Buğra SARI	Mersin Üniversitesi İİBF	
Kabul ☐ Red ☐	Uluslararası İlişkiler	
Jüri Üyesi Unvan Adı Soyadı		
Kabul ☐ Red ☐		
Jüri Üyesi Unvan Adı Soyadı		
Kabul ☐ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 05.09.2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Şarkiyat Araştırmaları Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 05.09.2022

İmza

Muhammet Mustafa Öztürk

X

TEŞEKKÜR

Hayatımda aldığım her kararda beni sonuna kadar destekleyen, teşvik eden, maddi ve manevi olarak hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen evlatları olmaktan dolayı kendimi şanslı hissettiğim annem Fazilet ÖZTÜRK ve babam Hüseyin ÖZTÜRK' e en kalbi teşekkürlerimle.

Kendisiyle yaptığımız sohbetlerde sorduğum sorulara içtenlikle ve sabırla cevap veren, hayatımın her anında desteğini yanımda hissettiğim, benim için kıymetini ifade edemeyeceğim çok değerli büyüğüm Prof.Dr. Orhan BAYKAL'a en derin sevgi, saygı ve teşekkürlerimle

Lise dönemimizden beri kendisiyle ettiğimiz sohbetlerle entelektüel gelişimime büyük etki eden ve tezime olan önemli katkılarından dolayı kıymetli dostum Abdullah Gültekin' e minnettarım.

Kendisini tanımaktan ve danışmanım olarak birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğum, sadece teze yönelik değil akademiye yönelik konuşmalarıyla ufkumu açan, bu teze de değerlendirmeleriyle katkıda bulunan çok değerli danışman hocam Doç.Dr. İsmail Erkam SULA'ya özellikle teşekkür ederim.

Teze yönelik katkıları ve değerlendirmeleriyle tezi daha kaliteli hale getiren jüri üyeleri Doç.Dr. Bayram SİNKAYA ve Doç.Dr. Buğra SARI hocalarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Kimlik ve Dış Politika İlişkisi Bağlamında ABD'nin 2003 Irak Müdahalesi

Ortadoğu'nun önemli ülkelerinden olan Irak'ın ikinci defa Amerikan müdahalesine maruz kalması 2003 yılında olmuştur. Bu tezde Irak'a Amerikan müdahalesinin nedenlerinin açıklanması hedeflenmektedir. Bu tezin ana araştırma sorusu 11 Eylül Olaylarının Amerikan kimliğini dış politika alanında nasıl dönüştürdüğüdür. Bu soruya verilen yanıt ise 11 Eylül olaylarının Amerikan dış politikasını özellikle Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu düzende çok taraflı, ekonomik işbirliğine dayanan bir politikadan çok tek taraflı, Amerikan değerlerinin korumacı politikalarla yayılmasını zorunlu gören bir hale dönüştürmüştür. Bu dönüşümün temel sebebinin olarak Yeni Muhafazakâr ve Evanjelist düşüncelerin karar alma mekanizmalarında etkili olması gösterilmektedir. Bu dönüşümün aktarılması için özellikle 11 Eylül sonrası karar alıcıların konuşmaları incelenmiştir. Bu amaçla önce Amerika'nın Irak'a yönelik politikalarının tarihsel arka planı anlatılmış, daha sonra kuruluşundan itibaren Amerikan kimliğinin özellikleri sıralanmış daha sonra ise Irak Savaşı özelinde Soğuk Savaş sonrası Amerikan kimliğinin dış politikaya etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Dış Politikası, Amerikan Kimliği, Irak Savaşı, İnşacı Yaklaşım, 11 Eylül Saldırıları

ABSTRACT

2003 US Intervention in Iraq in the Context of the Relationship of Identity and Foreign Policy

Iraq, one of the important countries of the Middle East, was exposed to American intervention for the second time in 2003. In this thesis, it is aimed to explain the reasons for the American intervention in Iraq. The main research question of this thesis is how the September 11 Events transformed the American identity in the field of foreign policy. The answer to this question, on the other hand, has transformed the American foreign policy of the September 11 events, especially in the post-Cold War unipolar order, from a multilateral, economic cooperation based policy to a one-sided, expansionist policy that sees the spread of American values with activist protectionist policies. The main reason for this transformation is shown to be the influence of Neo-Conservative and Evangelical ideas in decision-making mechanisms. In order to convey this transformation, the speeches of decision makers especially after September 11 were examined. For this purpose, firstly, the historical background of America's policies towards Iraq is explained, then the characteristics of the American identity since its foundation are listed, and then the effect of the American identity on foreign policy after the Cold War, in particular the Iraq War, is examined.

Keywords: American Foreign Policy, American Identity, Iraq War, Constructivist Approach, September 11 Attacks

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ	vi
1. GİRİŞ	1
2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE LİTERATÜR	5
2.1. Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası: Genel Bir İnceleme	5
2.2. Amerika'nın Irak Politikası: Mevcut Çalışmalar ve Araştırma Yaklaşımları	17
2.3. Literatürdeki Eksiklikler ve Tezin Konusu	24
2.4. Araştırma Sorusu ve Önermeler	25
3. SOSYAL İNŞACI TEORİ VE YÖNTEM	26
3.1. Uluslararası İlişkilerde Kimlik ve Dış Politika İlişkisi	26
3.2. Amerikan Dış Politikasında Kimliğin Etkisi	32
3.3. Tezin Kuramsal Çerçevesi ve Temel İddiası	48
3.4. Kullanılacak Araştırma Materyali ve Yöntemler	50
4. 2003 IRAK SAVAŞI VE BULGULAR	51
4.1. Irak Savaşı (2003): Genel Tarihsel Arka Plan	51
4.2. Amerika'nın Irak İşgalinde Kimliğin Etkisi	56
4.2.1. Geleneksel Amerikan Kimliği ve Amerikan İstisnacılığı	56
4.2.2. 11 Eylül Olayları ve Amerikan Kimliğinin Dönüşümü	65
4.2.3. Yeni Muhafazakârlık ve Hristiyan Sağ: Irak İşgalinin Fikri Temelleri	73
4.2.4. Irak'ın İşgali ve Ardından Amerikan Kimliği	87
5. SONUÇ	96
5.1. Bulgular ve Öneriler	96

5.2. Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalar	99
5.3. Sonuç	99
6. KAYNAKLAR	105

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİPAC	: American Israel Public Affairs Committee (Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi)
BM	: Birleşmiş Milletler
CCNY	: City College of New York (New York Şehir Koleji)
CİA	: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
DPG	: Defence Planning Guide (Savunma Planlama Rehberi)
FBI	: Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NSS	: National Security Strategy (Ulusal Güvenlik Stratejisi)
PNAC	: Project for the New American Century (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNSCOM	:United Nations Special Commission (Birleşmiş Milletler Irak'ı Silahsızlandırma Özel Komisyonu)
WASP	: White Anglo-Saxon Protestant (Beyaz, Anglo Sakson, Protestan)

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Amerikan Dış Politikasının Genel Çerçevesi	17
Tablo 2. Kimliğe Farklı Yaklaşımlar	27
Tablo 3. İnşacı Yaklaşımın Temel Paradigmaları	31

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından küresel sistemde önemli bir güç haline gelmiştir. Savaşın ardından dünya siyasetinde Sovyetlerle beraber iki kutuptan birini oluşturan Amerika ve dış politikası gerek dünya tarihinin anlaşılması gerekse Uluslararası İlişkilerin kavranması açısından önemlidir. İkinci Dünya Savaşı ve ardından Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikası herhangi bir ülkenin dış politikası olmaktan ziyade küresel etkileri ve sonuçları olan bir davranışlar bütünü haline gelmiştir. Soğuk Savaş süresince karşıtlıkları ile beraber her iki ülkenin de dış politikaları bölgesel olmaktan çok küresel niteliktedir. Soğuk Savaş'ın ardından kurulan küresel sistem ülkeleri sadece güvenlik açısından değil ülkelerin iç siyasetlerini, ekonomilerini, kamuoylarını da etkilemiştir. Temel olarak güvenlik ve jeopolitik alanda bir dünya düzeni oluşsa da etkileri yaklaşık 45 yıl boyunca bu boyutları aşmıştır. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber hem küresel sistemin yapısında hem de sistemde tek kutup olarak kalan Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikasında çeşitli açılardan değişimler meydana gelmiştir.

Soğuk Savaş'ın ardından Amerikan dış politikasında önemli bir yeri olan 2003 Irak Savaşı'nın incelendiği bu tezin ana amacı Soğuk Savaş sonrasında dönüşen Amerikan kimliğinin dış politikaya etkisini incelemektir. Bu bağlamda şu araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş sonrasında kendi kimlik-dış politika ilişkisini çok taraflı ekonomik ilişkilere ve diplomasiye dayalı bir anlayışla inşa ederken neden 11 Eylül sonrası dönemde bu ilişki tek taraflı ve askeri güce dayanan bir anlayışa dönüştü?

Bu soruya cevap ise Amerikan kimliği ve Amerikan iç politikası ile verilmektedir. Bu soruya cevap olarak sadece 11 Eylül olaylarının yeterli düzeyde cevap olmadığı iddia edilmektedir. Bu kimlik-dış politika ilişkisinin dönüşümün temel sebebinin Amerikan iç politikasında etkili olan Yeni Muhafazakârların ve Evanjelistlerin bir ittifakının sonucu olduğu iddia edilmektedir.

Bu çalışma ana hatları itibariyle nitel araştırma yöntemlerine dayanmaktadır. Birincil kaynak olarak 11 Eylül sonrası dönüşümü anlatabilmek için öncelikle Başkan ve karar alıcıların konuşmaları incelenmiştir. Bu konuşmalar özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ve 2003 Irak Savaşı'na giden süreçte yapılan konuşmalardır. Bu çerçevede ikincil kaynaklar olarak Irak Savaşında Yeni Muhafazakârların ve Evanjelistlerin fikirlerini inceleyen kitaplar, yayınlar, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen bilgilerle tezin temel iddiası neden - sonuç ilişkisi kurularak olay açıklanmıştır.

Tez temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde ise genel olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan dış politikası incelenmiştir. Uluslararası sistemde tek güç kalan Amerika'nın tarihsel açıdan bu durumu incelenmiş ve "tek kutup" olarak kalma durumuna yönelik politika arayışlarına yer verilmiştir. Bu politika arayışları genel olarak Amerika'nın küresel durumu ve bu durumunun oluşturacağı dış politika davranışlarına yönelik olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politika tartışmaları genel olarak Amerikan hegemonyasının yükselmesi ya da çöküşü tartışmaları bağlamında olmuştur. Amerika'nın tek kutup olarak kaldığı sistemdeki dış politikası hangi amaçları içermektedir sorusu da önemli bir noktadır. Bu amaçla Amerikan dış politikasının tarihsel süreçteki genel yönelimleri açıklanmış ve Soğuk Savaş sonrası ortaya atılan dış politikaya dair fikirler incelenmiştir. Çizilen genel çerçevenin yanı sıra tezin iddiasının daha iyi anlaşılması amacıyla Soğuk Savaş'ın ardından Amerika'nın Irak politikası tarihsel bir arka plan oluşturması amacıyla aktarılmıştır. Bu tarihsel süreç Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlamakta ve 2003 Irak Savaşına kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde Amerika'nın gerek George H.W Bush yönetiminde gerekse Bill Clinton yönetimi sırasındaki Irak politikalarının genel hatları anlatılmıştır.

Tezin literatürdeki yerinin daha iyi anlaşılması adına Irak savaşı ile ilgili literatür incelenmiş ve özetlenmiştir. Literatürün genel yönelimi ise Irak'a yönelik işgalin güç ve hegemonya eksenli anlatılar üzerinden açıklanmasıdır. Irak'ın petrol kaynaklarının ve İsrail'in güvenliğinin de savaş için önemli durumlar olduğu da literatürde vurgulanmaktadır. Irak'a yönelik müdahalenin açıklanmasında fikirlere atıf yapan literatür ise genelde Yeni Muhafazakâr ideolojiye odaklanmaktadır. Bu doğru bir bakış açısı olmasının yanı sıra Irak'ın işgalini tek başına açıklamadığı düşünülmektedir. Yeni Muhafazakâr ideolojideki insanların özellikle George W. Bush döneminde yönetim içinde kendilerine yer bulsalar da

işgalin tamamen bu grubun etkisi ile olduğu düşüncesi indirgemeci bir bakış açısını yansıtmaktadır. Amerikan dış politikasında karar alma süreçlerinin oldukça karmaşık ve çok boyutlu olduğu düşünülürse bu bakış açısının eksikliği ortaya çıkacaktır.

İkinci bölümde ise tezin kuramsal çerçevesini açıklamak amacıyla öncelikle kimlik kavramı incelenmiştir. Kimliğe çeşitli bakış açıları açıklanmıştır. Daha sonra ise kimlik kavramının Uluslararası İlişkilerdeki yeri ve dış politika ile ilişkisi incelenmiştir. Tezin teorik çerçevesini işe İnşacı yaklaşım oluşturmaktadır. İnşacı yaklaşımın uluslararası siyasette fikirlere atfettiği rol tezin temel çıkış noktasıdır. İnşacı yaklaşımın kimliğe bakış açısı ve aktörlerin diğer yaklaşımları reddetmeden kendi kimlik tanımını yaparak uluslararası siyasette dış politika davranışları oluşturmaları tezin teorik altyapısını oluşturmaktadır. Kimlik kavramının Amerikan dış politikasına etkisi ise demokrasinin yaygınlaştırılması ve müdahale kavramları üzerinden incelenmiştir. Demokrasi kavramı Amerika'nın kuruluşundan itibaren yöneticiler tarafından en ideal siyasal sistem olarak görülmüş ve demokrasinin sadece ülke içi siyasal sistemde egemen olması değil dünya genelinde ideal bir yönetim tarzı olması için mücadele edilmiştir. Demokrasinin yaygınlaştırılması Amerika'da temel bir dış politika yaklaşımıdır fakat yöntem ve yaklaşım konularında farklılıklar olabilmektedir.

Müdahale kavramı ise Amerikan dış politikasında Amerika'nın kuruluşundan itibaren ilk olarak Amerikan kıtasına müdahale ile başlayan bir dış politika davranışıdır. Bu davranışa sebep olarak ise çoğu kez, 11 Eylül saldırılarından önce, fiziki güvenlikten ziyade Amerikan değerlerinin güvenliği gösterilmiştir. 11 Eylül saldırılarından önce Amerika anakarası daha önce herhangi bir saldırıya uğramamıştır. Bu saldırı salt fiziki güvenliğe değil ontolojik güvenliğe, Amerikan değerlerinin ve kimliğine de bir saldırı olmuştur. Monroe Doktrininden başlayarak Amerika, müdahaleci yaklaşımı kendisine verilmiş bir görev olarak görmektedir. Amerika bu dış politika anlayışını Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında pratiğe dökmüş ve Irak rejimine karşı müdahalede bulunmuştur.

Üçüncü bölümde ise öncelikle Irak Savaşı öncesi Amerika'nın Irak politikası hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Ardından 2003 Irak İşgalini gerekçelendirilmesi noktasından Amerikan kimliği, Amerikan devletinin kuruluşu sürecinden başlayarak incelenmiştir. Bu noktada Amerikan toplumunun oluşumu, bu oluşum sürecindeki göç, din, savaş gibi

faktörler ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Yine bu bölümde Amerikan iç ve dış politikasında önemli bir kavram olan “Amerikan İstisnacılığı” kavramı ayrıntılı şekilde işlenmiştir.

Daha sonra ise hem dünya tarihi açısından hem de Amerikan tarihi açısından önemli bir kırılmayı ifade eden 11 Eylül saldırıları incelenmiştir. Bu saldırıların sonucunda Amerikan iç ve dış politikasının dönüşümü ve özellikle dış ve güvenlik politikaları noktasındaki etkisi incelenmiştir. Bu saldırıların Amerikan kimliğinin dönüşümüne neden olduğu ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bu dönüşüm noktasında ve Irak’a müdahalenin açıklanması noktasında Yeni Muhafazakâr ve Evanjelist düşünce ortaya çıkış süreçlerinden, Amerikan dış politikasında etkili oluncaya dek geçirdiği dönüşümler etraflıca anlatılmıştır. Irak’tan başlayarak Ortadoğu’da bir demokrasi ve liberalizm dalgası oluşturma çabalarına yer verilmiştir. Bu çabaların Amerikan dış politikası geleneğinde demokrasinin yaygınlaştırılması düşüncesinin askeri yöntemler üzerinden pratiğe dökülme çabası olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada Irak Savaşı’nın bir “zorunluluk değil tercih savaşı” olduğunu ifade etmek gerekir.

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE LİTERATÜR

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası: Genel Bir İnceleme

1988 yılındaki seçimleri kazanarak başkan olan George H. W. Bush, hâlihazırda devam eden Soğuk Savaş'a yönelik büyük bir dönüşümü ya da Amerika'nın uluslararası sistemde yerini değiştirebilecek bir iddia ile göreve gelmemiştir. Her ne kadar Soğuk Savaş'ın yapısına yönelik birtakım değişikliklerin izleri okunsa da Soğuk Savaş'ın biteceğine yönelik bir beklenti mevcut değildi. Gerek Gorbaçov yönetiminin uygulamaya koyduğu Avrupa'daki asker sayısının düşürülmesi, birlik içinde bulunan cumhuriyetlere self determinasyon hakkının verilmesi, komünist iktidarların düşüşüne izin vermesi, Brejnev doktrinin terk edilmesi gibi politikalar gerekse Bush ve Gorbaçov arasındaki ikili ilişkilerin dengeli bir hale gelmesi nedeniyle Soğuk Savaş'ın gidişatı hakkında Washington tarafında olumlu sinyaller gözlenmekteydi. Hatta bu noktada Başkan Bush Sovyetler ile ilişkilerini farklı bir noktaya taşımak amacıyla "Soğuk Savaş" tabirini kullanmayacağını açıklamış ve Sovyetlerle politikasının temelini birliği "çevrelemenin ötesinde" yeni bir konuma getirerek, uluslararası topluma dâhil etmek olacağını belirtmiştir (Hook ve Spanier 2014,158).

George H. W. Bush yönetimi göreve geldikten sonra Sovyetlere yönelik politikası temkinli olarak değerlendirilebilir. Fakat eski Başkan Nixon' ın bu noktada yaklaşımı dikkate değerdir. Başkan Nixon Amerikan yönetimini Gorbaçov'u yeni bir silah yarışına, bloklar arasında çatışmaya dayalı ilişkilere, "Üçüncü dünyada ideolojik çatışmaya, Batı ile ilişkilerde yeni bir açılım ve onun ekonomik, teknik anlamda desteğini alma noktasında tercih yapmaya zorlamalıydı" (Nixon 1989,199-200). Fakat bu noktada Bush yönetiminin tavrı bu düşüncelerin çok ötesinde Sovyetlerin içinde bulunduğu bu değişim dalgasının soğukkanlılıkla ve en az hasarla atlatmaya yöneliktir. Almanya'nın birleşme sürecinde, Çin'de meydana gelen demokratik dalgada, Yugoslavya krizinde tüm bu ihtiyatlı tavrı görmek mümkündür. Başkan Bush'a göre tüm bu dönüşümler esnasında Amerikan dış politikasının ekseni bu tarihsel olayları olabildiğince yumuşak bir biçimde yönetmektir (Hook ve Spanier 2014, 158).

Başkan Bush Sovyetlere karşı politikalarındaki radikal sayılabilecek değişimi şöyle ifade etmişti:

“Artık çevrelemenin ötesine geçmenin ve 1990’lar için yeni bir politikaya doğru ilerlemenin zamanıdır... Artık ABD’nin hedefi sadece SSCB’yi çevrelemekten çok daha fazlasıdır. Biz Sovyetler Birliğinin uluslar topluluğuyla bütünleşmesinin peşindeyiz.” (Kurtbağ 2007, 190).

Fakat daha sonra Sovyetler içinde meydana gelen bağımsızlık olayları, darbe girişimleri sonucunda Sovyetler Birliği dağılma aşamasına geldi. Nitekim 8 Aralık 1991 yılında imzalanan Belovejsk Anlaşması ile 69 yıllık Sovyetler Birliği dağıldı ve Bağımsız Devletler Topluluğu kuruldu. Tarihsel kırılma olarak nitelendirilebilecek bu dönüşüm Amerikan yönetimine özgüven aşıladı ve yeni bir dünya sistemine sebep oldu. Amerikan yönetimindeki kişiler bu olayı tarihsel bir ana dönüştürmek amacıyla bir kutlamayı hak ettiğini düşünseler de Bush, Soğuk Savaş sırasındaki devam ettirerek *“Duvarın üzerinde dans etmeyeceğim”* ifadesini kullanmıştır (Halberstam 2001, 8).

Aynı yüzyılda yaşanan dünya savaşları gibi Soğuk Savaş’ın da sonuna gelinmişti ama bu durum dünyayı yeni belirsizliklerle yüz yüze bırakmıştı. İki kutuplu sistemin dış politikalarını yönlendiren anlayış son bulmuş, Soğuk Savaş süresince net olan dost ve düşman ayrımı şimdi daha farklı bir duruma dönüşmüştü. Bu sürecinde kendine özgü dinamikleri ve sorunları bulunmaktaydı (Kurubaş 1997, 327). Bu dönem Soğuk Savaş sonrası görev yapan Amerikan Başkanı George H.W. Bush’un 1991 Kongresinde yaptığı konuşmada şöyle ifade edilmekteydi.

“Yeni bir dünyanın ortaya çıktığını görebiliriz. Yeni bir dünya düzeni beklentisinin gerçek olduğu bir dünya. Winston Churchill’ in kelimeleriyle adalet ve adil oyuna dayanan bir dünya düzeni. Soğuk Savaş’ın açmazlarından kurtulmuş, Birleşmiş Milletlerin olduğu, özgürlük ve insan haklarına saygının tüm ülkeler arasında kendine yer bulduğu dünyanın ortaya çıktığını görebiliyoruz.” (Sloan 1991, 18-19).

Soğuk Savaş sonrası dönem birçok sorunu beraberinde getirmişti. İlk sorun bu dönüşüme nelerin sebep olduğu noktasındaydı. Huntington’ a göre bu dönüşümün iki sebebi bulunmaktaydı. (Huntington 1991) İlk olarak küresel bir ekonominin ortaya çıkması ve güçlü ulus ötesi ekonomik kuruluşların varlığı, iletişimde devrimler, demokratik siyasal

sistemlere ve pazar ekonomisine yönelme, uluslararası organizasyonların yükselişi ve milli, etnik kimliklerin yükselişi bu dönüşüme sebep olmaktaydı. İkincisi ise uluslararası sistemin yapısında oluşan güç değişimleridir. Zikredilen bu nedenlerin sonucunda iki kutuplu dünya sistemi sona ererken ABD sistemde tek hegemonik güç olarak kaldı fakat gerçekte Amerika kazanmış Sovyetler kaybetmiş miydi? Wallerstein' a göre Soğuk Savaş'ın bitmesine neden olan şey Sovyetlerin pozisyonundaki değişikliktir, bu değişikliğin sebebi ise Amerika'nın gücü değil zayıflığıdır nitekim Sovyetler' in dağılması ile beraber ABD, hegemonyasının ve refahının kaynağını kaybetmiş ve böylece Pax Americana sistemi sona ermiştir (Wallerstein:1993, 17-18). John Lukacs' a göre ise kesin olan şey Sovyetler' in Soğuk Savaşı kaybetmiş olduğudur, Amerika'nın kazanıp kazanmadığını söylemek henüz muammadır (Lukacs:2018, 25). Bu fikirlerin karşıtı olarak Kenneth Waltz' a göre ise savaşların bir kazananı ve kaybedeni vardır ve Soğuk Savaşın kazananı ise NATO ittifakının lideri olan Amerika'dır (Waltz 2000, 7).

Tüm bu olguların ardından söylenebilecek en net ifade, kazanan ve kaybeden ikileminden bağımsız olarak, Soğuk Savaş'ın bittiği ve dünyanın yeni bir dönemi yaşamaya başladığıdır. Bu dönemin Amerika açısından ikilem barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Soğuk Savaş boyunca devam eden uluslararası ya da bloklar arası denge, tek kutuplu dengeye göre daha istikrarlı sayılabilir. Bloklara yönelebilecek tehditler ve tehditlerin çeşidi Soğuk Savaş boyunca çeşitli kereler test edilmişti fakat Sovyet bloğunun çökmesiyle beraber ortaya çıkan durum yeni tehditler ve bu tehditlerin çeşitleri, yöntemleri hakkında bir belirsizlik mevcuttu.

Sovyet sonrası coğrafyada kurulan yeni ulus devletler, yükselen milliyetçilik, küresel terörizm, iç savaşlar, göç dalgaları, uluslararası sistem ve sistemin baskın gücü Amerika adına çeşitli bilinmezlikler içermekteydi. Sovyet bloğunun çöküşü ile beraber Amerikan hegemonyası emperyalist yayılma için çok daha geniş bir coğrafi standartlara erişmişti ve bu durum Amerikan dış politikasını sadece bir devletin dış politikası olmaktan çok küresel siyaseti etkileyen bir politikaya dönüştürmüştü. Bu durum Amerika'yı ulaştığı güç açısından dünya tarihindeki çeşitli imparatorluklar ile kıyaslanmasına yol açacaktır. Ayrıca Sovyet bloğunun dağılmasını sonucu olarak diğer ulusların NATO ve Varşova Paktı ile organize edilen güvenlik ve dış politika mimarilerinin daha bağımsız bir hal alması gösterilebilir. Amerika'nın elde ettiği bu statü onu dünya tarihinde eşsiz bir konuma getirmiş ve tarihsel

olarak Roma, Hollanda, İngiltere gibi dönemsel başat güçlerle karşılaştırma yapılmasına sebep olmuştur.

Latince barış anlamına gelen “Pax” sözcüğü tarihsel olarak Roma ve İngiltere’nin hegemon güç oldukları dönemi yansıtmak adına kullanılmıştır. (Gülboy 2004, 109) Bahsedilen bu dönemlerle ilişkilendirilerek Soğuk Savaş sonrası dönem “Pax Americana” olarak nitelendirilmiştir. Fakat bu duruma karşıtı olarak Wallerstein, Soğuk Savaş sonrasında kazanılan bu benzersiz hegemonik gücün aynı zamanda çöküş koşullarını yarattığını ve güçten yoksun, yalnız aynı zamanda kimsenin saygı duymadığı bir süper güç olduğunu da öne sürmüştür (Wallerstein 2004, 22).

Buchanan’a göre ise Amerika Sovyetler’in çöküşü ile beraber askeri, ekonomik kültürel yönlerden bir hegemon güç olmuştur ancak bu hegemonya sadece fikir olarak kalmayıp çeşitli şekillerde uygulamalar ile hayata geçirilmelidir (Buchanan 1990, 42). Amerika gerek Soğuk Savaş’ın getirdiği silahlanmalardan dolayı gerekse bir dış politika önceliği olarak savunmaya verdiği önemden dolayı askeri olarak rakipleriyle kıyaslanmayacak bir güce sahipti. Diğer yandan emperyalist yayılmaya örnek olarak Amerika’nın sahip olduğu üsler de hegemonyasını güçlendiren bir vazife görmekteydi (Bölme 2012).

Amerika’nın bu güç anlayışı sadece askeri güçlerden oluşmamaktaydı bunun yanı sıra sahip olunan yumuşak güç unsurları da Amerikan hegemonyasının bir ayağını oluşturmaktaydı. Bu noktada yumuşak gücü gündemin diğer insanların da önceliklerine göre şekillendirme çabası olarak tarif etmek yanlış olmayacaktır (Nye 1990, 10). Küreselleşme ve teknolojinin günbegün ilerlemesi ile beraber Amerikan kültürü, hayat tarzı, liberal demokratik yönetim anlayışı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi nedenler bu hegemonyayı daha da sağlamlaştırmıştır. Nye’a göre Amerika tüm bu güç olanakları ile beraber yirminci yüzyılın süper gücü olmanın ötesine geçmiştir (Nye 1990, 1).

Amerika’nın Soğuk Savaş sonrası sahip olduğu bu güç beraberinde çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Her ne kadar Soğuk Savaş döneminin ve sonrasında hegemonik gücü Amerika olsa da bu gücün hangi aşamada olduğu sorgulanmaya başlamıştır. Bu güç temerküzü iki tartışmayı beraberinde getirmiştir. İlk olarak uluslararası sistemde tek kutup olarak kalan Amerika çöküş evresine girmiş midir yoksa halen yükselmeye devam mı

etmektedir? Gücünün sınırları nelerdir? Tarihin gösterdiği üzere büyük güçler zirveye ulaştıktan sonra çöküşe başlamışlardır, günümüzün büyük gücü olan Amerika bu aşamaların neresindedir?

Bu noktada genel olarak iki tartışma vardır. Birincisi Paul Kennedy’ nin fikirlerinin öncül olduğu düşünüş yanlısı fikirler ve karşıt fikir olarak Amerikan hegemonyasının ve liderliğinin süreceğini düşünen görüşler. Öncelikle düşünüş tezlerine baktığımız zaman temel olarak bunun nedenleri olarak 1987 New York borsasının çökmesi, Asya Mucizesi, silahlanmadan dolayı artan federal bütçe açığı gösterilebilir. Bu durum çöküşün aslında 1980’li yıllarda başladığına işaret etmektedir. Kennedy’ e göre Amerika’ nın uluslararası sistemde işgal ettiği konum eşsiz olsa da bu durum iki büyük meydan okumayla karşı karşıyadır. İlk meydan okuma Amerika’ nın muhtemel savunma ve dış politika hedefleri için ihtiyaçları ile bu ihtiyaçlar için sahip olunan kaynaklar arasında bir denge mevcut mudur sorusudur.

İkincisi ise sürekli değişen üretim yapıları arasında Amerika sahip olduğu gücün ekonomik ve teknolojik aşınmasının önüne nasıl geçeceğidir (Kennedy 2010, 604). Diğer yandan Kennedy’ e göre Amerika tarihsel büyük güçlerin de tecrübe ettiği ve “aşırı emperyalist yayılma” olarak bilinen bir tehlike ile karşı karşıyadır (Kennedy 2010, 604). Yine Kennedy’ nin ifade ettiği üzere Amerika tek kutup olarak uluslararası sistemde birçok ciddi sorunla karşı karşıya kalma potansiyeline sahiptir. İlk olarak Sovyetlerin dağılması sonucu Nükleer silahların durumu başlı başına bir problematiktir ve bu durum Amerika’yı yok edilme tehlikesi ile baş başa bırakmaktadır (Kennedy 2010, 604).

Diğer yandan bölgesel olarak birtakım problemlerin varlığı Amerika’yı sistemik olarak zora sokmaktadır. Ortadoğu’da İsrail problemi ve radikalizm baskısı, Latin Amerika’da borç bunalımı, Doğu Asya’daki ekonomik yükseliş, Çin yayılmacılığı gibi durumlar Amerika’ nın hegemonyasına etki edebilecek gelişmeler olarak görülmektedir. Yine bu durumun bir sonucu olarak Amerikan ekonomisinin Almanya, Japonya ve Pasifik ekonomileri karşısında düşünüş içerisinde olduğu ve bunun gücün diğer sektörlerine de etki edeceğini söylemektedir (Kennedy 2010, 604 – 607).

Düşüş teorilerine bir diğer yorum ise Jacques Attali’ den gelmektedir. Attali’ ye göre Amerika hızla düşüşe geçtiği ve bu önlenemez düşüşün oluşturduğu boşluğun Almanya,

Japonya ve Pasifik ekonomileri tarafında doldurulacağını ve bununda çok kutuplu bir dünyanın kurulmasına neden olacağını savunmaktadır (Attali 1991, 24).

Yine aşırı emperyalist yayılma temelli düşünüş fikrine katkı olarak Cristopher Layne' e göre Amerikan ekonomisi yayılmadan dolayı düşünüşe geçmiştir ve bu düşünüşten dolayı hegemonyası zayıflamaktadır. Yine Layne' e göre Bush'tan Obama'ya kadar parti fark etmeksizin temel amacın hegemonyayı tekrar inşa etmek olduğunu ve Amerikan tek kutuplu anının bittiğini düşünmektedir (Layne 149-152).

Bu düşünceler zaman içerisinde karşıt tezleri de ortaya çıkardı. İlk olarak Susan Strange yayınladığı makalede Amerika geçmiş yıllara nazaran ekonomik bir düşünüş içerisinde olsa da yapısal gücünü hala devam ettirdiğini ve Amerika'nın eşsiz konumunun, Amerikan şirketlerinin az gelişmiş ülkelerde yayılmasıyla gücünü devam ettirdiğini savunmuştur (Strange 1988, 7). Düşüş tezlerinin ana argüman olarak emperyalist yayılmayı sebep göstermesi Nye tarafından eksik bulunmuş ve bunun yumuşak güç unsurlarını dikkate almayan bir yaklaşım olduğunu savunmuştur (Kurtbağ 2007, 170). Nye' a göre Soğuk Savaş askeri gücün önemini nispeten düşürse de tamamen ortadan kaldırmamıştır ve yumuşak güç unsurları da dikkate alındığı zaman Amerika' nın bugünkü konumundan vazgeçmesi onu bir düşünüşe sürükleyecektir (Nye 1990, 9-10).

Bu tartışmalarla beraber ikinci temel tartışma ise Soğuk Savaş sonrasında tek kutupluluk – çok kutupluluk tartışmalarıdır. Hegemonyanın düşüşüne işaret eden sebeplerin yanı sıra yükselen Japonya ve Alman ekonomileri Amerika' nın küresel gücüne dair soru işaretleri barındırmaktaydı. Bu durum bir bakıma gelecek yıllarda dünyada çok kutuplu bir sistem oluşacağına işaret etmekteydi. Garten' e göre ise Amerika, Japonya ve Almanya dünya siyasetinde küresel ekonominin üzerine yükseleceği bir üçlü sütun oluşturmaktaydı ve bu üç güç sistemin yönetimi konusunda son söz hakkına sahiplerdi (Garten 1994, 27) .

Bu noktada şundan bahsetmek gerekli. Amerikan dış politikası Soğuk Savaşın ardından kutup meselesi üzerinden şöyle bir sorunla da muhatap oldu. Amerika'nın karşısında bir gücün olmadığı bir sistemde Amerikan dış politikası nasıl ve ne yönde olmalıydı? Bu soruya verilen cevaplar genelde Amerikan dış politikasının geleneksel davranışlarını ve Soğuk Savaş sonrası dünya düzenini şartlarını harmanlayan bir şekilde olmuştur. Amerika'nın gerek Soğuk Savaş sonrası dış politika seçenekleri temel olarak dört

başlıkta incelenebilir. Bunlar yeni yalnızcılık, seçici katılım, liberal işbirliği ve mutlak üstünlük (Posen ve Ross 1996, 2). Yalnızcılık politikası genel olarak Amerika'yı askeri, diplomatik ve siyasi olarak diğer devletlerin işlerinden uzak durmayı bunun yerine kendi davranışlarıyla örnek bir ülke olmayı amaçlamaktaydı. Yalnızcı düşünceye göre küresel Amerikan liderliğini gerektiren şartlar ortadan kalkmıştı ve doğal olarak Amerikan güvenliği eskisi kadar tehlike altında değildi. Amerika'nın Soğuk Savaş sonrasında liderliği tekrar üstlenmesinin maliyetinin fazla olacağını ve bu yükü Avrupa ve Japonya ile paylaşması gerektiğini savunulmaktaydı (Kurtbağ 2007, 177).

Ayrıca ülke içerisinde artan işsizlik, bütçe açıkları, ekonomik durgunluk, yetersiz sağlık hizmetleri gibi durumlar Amerika'yı bu duruma iten sebeplerden bazılarıydı. Bu noktada dış politikada olması gereken durum ise Amerika hedefleri açısından kendisini sınırlamalı ve sadece hayati durumlarda reaksiyon göstermeliydi. Bu görüşün karşı tarafında ise Amerika'nın küresel liderliğini devam ettirmesi gerektiğini düşünenler yer almaktaydı. Bu görüşe göre Amerika, Soğuk Savaş sonrasında dünya düzenine ayak uydurarak tekrardan küresel lider konumuna oturmalıydı. Yalnızcı düşüncenin argümanlarını basit bularak bu argümanların Amerika'nın içe dönmesi için bir sebep değillerdi. Gerek yeni dünya düzeninin şartları gerek ekonomik bağımlılık gerekse iletişim araçlarından dolayı Amerika'nın içe kapanması mümkün değildi. Diğer yandan yalnızcılık bir engel olarak Post-Sovyet coğrafyada ortaya çıkabilecek istikrarsızlıkların olumsuz etkilerini bertaraf etmek için bir küresel güce ihtiyaç vardı ve bu güç doğal olarak Amerika'dan başkası olamazdı.

Bu görüşün önemli savunucularından Krauthammer'e göre Amerika uluslararası sistemde kutup rolü oynama potansiyeline sahip tek ülkedir ve gerek çok taraflı diplomasi gerekse Birleşmiş Milletler, Amerikan politikalarını meşrulaştırmaya yarayan araçlar olabilirlerdi (Krauthammer 1990, 26). Yine Krauthammer' e göre Yalnızcılık düşüncesinin varsayımlarından olan gücün dağıldığı, çok kutuplu bir sistem oluşmaya başladığı ve bu yüzden savaş ihtimalinin azaldığı düşüncesi yanıltıcıydı. Çünkü Almanya ve Japonya'nın yükselmesine, artan milliyetçiliklerin önüne geçilmesine ve yalnızcılık düşüncesinin etkisinin azaltılması için hegemonik bir proje olarak Amerikan liderliğine ihtiyaç vardı (Krauthammer 1991, 23).

İşbirlikçi güvenlik perspektifine göre ise Amerika dünya siyasetinde demokrasiyi destekleyen, ahlaki bir dış politika benimseyen, Üçüncü Dünya'da refahı geliştirmeyi

amaçlayan, uluslararası kuruluşlarla işbirliğine önem atfeden ve dünya siyasetinde yapıcı, aktif ve çok taraflı bir rol üstlenmesini düşünen, Amerika'ya istisnai bir durum atfeden bakış açısidir (Posen ve Rose 1996, 26).

Bu görüş içerisinde de ise Amerika'nın hegemonyasına ve rolüne ilişkin savlar yer almaktadır. Bu düşünceye göre Amerika'nın hegemonya olarak sistemdeki güvenliğini sağlamak, güçler dengesi sistemine göre daha masraflı ve daha riskliydi bu yüzden Amerika Almanya, Japonya, Çin ve hatta Rusya ile güç paylaşımına gitmeli ve sorumluluğu bu ülkelerle paylaşmalıydı (Layne 1998, 13).

Bu düşünce dış politikada Amerikan askeri varlığının azaltılması, barış operasyonlarına destek verilmemesi, başarısız devletleri kurtarma çabalarına girilmemesi gibi dış politika değişimlerinden yanaydı (Layne 1998, 21). Sonuç olarak bu düşünceye göre güç dengesi sistemi, hegemonik düzene göre güvenliğini korumak açısından daha mantıklı daha az riskli ve daha az maliyetliydi. Amerika'nın ise tüm bu sorumlulukları taşıması için bir neden görünmemekteydi ve bu paylaşım Amerika'yı zorlayan taahhütlerden kurtarabilirdi (Layne 1998, 22).

Tüm bu tartışmalara ek olarak Soğuk Savaş sonrasında Amerika'nın izlemesi gereken dış politika ne olmalıdır gibi sorunsallar ortaya çıkmıştır. İlk olarak Başkan Bush tarafından “Yeni Dünya Düzeni” olarak ifade edilen durum bir fikir verici olacaktır. Her ne kadar net ve sarıh bir açıklaması olmasa da Yeni Dünya Düzeni söylemi Soğuk Savaş'ın ardından Amerikan yönetimince çokça dile getirilmiştir. Aslına bakıldığında zaman bu kavramda yeni olan durum Sovyetler Birliği'nin olmamasıydı. Bu muğlak kavram Başkan Bush tarafından şöyle ifade edilmekteydi:

“Bu düzende hukukun hâkimiyeti orman kanununun yerini alacaktır. Ülkeler özgürlük ve adaletle ilgili olarak paylaştıkları sorumluluklarını yerine getireceklerdir. Güçlüler güçsüzlerin haklarına saygı göstereceklerdir” (Tucker ve Hendrickson 1995, 41).

Daha açık bir ifadeyle söyleyecek olursak Yeni Dünya Düzeni, Sovyetlerin ardından dünyada küresel düzensizliklere ve istikrarsızlığa karşı Birleşmiş Milletler ve uluslararası organizasyonlar liderliğinde birleşen ve barışı korumayı amaçlayan, Amerika açısından ise ne tek taraflılığı ne de çok taraflılığı benimseyen bir yönetim perspektifidir (Slaughter 1997,

183-185). Zikredilen bu yeni dönemde ise küresel düzeni bozabilecek tehditlerin bir bloktan ya da ideolojiden değil haydut devletlerden geleceği düşünülmektedir (İnat 2004).

Bu devletlerden gelecek tehditler genelde asimetrik dengeleme yoluyla terörist faaliyetler ya da nükleer saldırı olarak beklenmekteydi. Paradoksal bir biçimde bu yeni düzen söyleminin içerisinde adalet, insan hakları, self determinasyon demokrasi gibi temel değerlere yer verilmemişti ve bu söylemde temel ilkeler egemenlik ve istikrarı (Krauthammer 1991, 26).

Fakat bu söylemlerin uluslararası düzen bunalımlarında çokta etkili olmadığı görülmektedir. Şöyle ki ilerde daha detaylı değinileceği üzere bu söylemin ilk uygulaması Birinci Körfez Savaşı olmuştur. Bu savaşta bu düzen söyleminin gereklilikleri yerine getirilse de süreç saldırganlıktan öteye geçemedi. Ayrıca Körfez Savaşı sırasında takınılan tutum diğer bölgelerdeki düzensizliklere karşı takınılmadı. Bu tavır Irak'a karşı gösterilirken Bosna'ya karşı gösterilmedi.

Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikasını ve özellikle grand stratejisini anlamak adına ikinci önemli fikir ise 1992 Savunma Planlama Rehberi'dir. Savunma Bakanlığı'ndan yeni muhafazakâr görüşleri ile bilinen Paul Wolfowitz' in sorumluluğunda hazırlanan ve Wolfowitz Doktrini olarak da anılan bu rapor Amerika'nın dış politikada nasıl bir yol izlemesi gerektiğine dair önemli bilgiler içermektedir. Bu rapora göre Amerika küresel hâkimiyetini devam ettirmeli ve bunu sağlamak için gelişmiş ülkelerin ekonomik ve askeri yönden bir hegemon güç olması engellenmeli, gelişmekte olan ülkelerin yönetimleri ise Amerika'ya bağımlı hale getirilmeliydi (DPG 1992, 4).

Yine bu rapora göre Amerika yukarıda bahsedilen dış politika perspektiflerini bir yana bırakarak mutlak üstünlük ilkesine göre hareket etmelidir. Çünkü bu perspektifler, yalnızcılık, seçici katılım ve işbirlikçi güvenlik, Amerikan gücünü kısıtlayan öğeler barındırmaktaydı. Bu politikalar Amerika'nın ulusal çıkarlarına uygun düşmemekte ve ulusal güvenliği tehlikeye atmaktaydı. Bundan dolayı Amerika mutlak üstünlüğe göre hareket etmeli ve kendisine rakip olabilecek hegemonyaların çıkışına engel olmalıydı. Yine bu rapora göre Sovyetlerin dağılması ve Körfez'de elde edilen netice Amerikan hegemonyasının sürdürülebilirliği açısından önemli bir kazanımdı (Kurtbağ 2007, 222).

Rapora göre Amerikan müdahalesi için her hangi bir coğrafi kısıtlama yoktu, tüm dünya gerektiği takdirde Amerikan müdahalesine uğrayabilirdi (DPG 1992, 7). Diğer yandan bu savunma planında açıkça görülen bir durum ise Amerika'nın çıkarları doğrultusunda bir taraflılık gösterileceği şöyle ki eğer uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapmak Amerikan çıkarlarına aykırı bir durum teşkil ederse bu durumda Amerika tek taraflı bir politika izleyecektir. Ya da uluslararası işbirliği gereken durumlarda ise bu sadece eylemlerin meşruiyeti açısından değerlendirilecektir. Tüm bu perspektifler Soğuk Savaş'ın ardından Amerikan tek kutupluluğunun süresini uzun vadeye yayma amacı taşımaktaydı. Bu noktada beklenen durum ise Amerikan hâkimiyetinin herhangi bir meydan okumayla karşılaşmayıp diğer milletlerinde kabulüyle bir iyi huylu hegemonyanın inşa edilmesi idi (Posen ve Ross 1997, 33).

Clinton döneminde de dış politika davranışlarının nasıl olmasına yönelik birçok tez ortaya atıldı. Bu tezlerden en önemlisi olarak Soğuk Savaş döneminde benimsenen çevreleme stratejisinden genişleme stratejisine geçiştir. Clinton'un ulusal güvenlik danışmanı Antony Lake' in John Hopkins Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada bu stratejinin özelliklerini belirtmiştir. Bu genişleme stratejisi iki türlü bir genişleme öngörmektedir. Söz konusu genişleme anlayışı hem pazar alanını hem de otoriter rejimlere karşı demokrasinin yayılmasını içermektedir (Joxe 2003, 145).

Bu stratejinin temel esaslarını ise şöyle açıklamak mümkün:

1-)Amerika, Kanada, Japonya, Avrupa gibi pazar ekonomilerinin ve demokrasilerinin güçlendirilmesini sağlamak.

2-) Latin Amerika, Post-Sovyet coğrafya gibi yerlerde demokrasilerin sağlamlaştırılması ve liberal düzene kazandırılması.

3-) Demokrasiye ve pazara karşı devletlere, Irak, İran, Küba gibi, karşı diplomatik, askeri, ekonomik ve siyasi ambargolar uygulanması,

4-) Yoksulluk bölgelerince ekonomik yardımlar yapılarak kalkınmasını sağlamak ve Pazar ekonomisine kazandırmak (Joxe 2003, 146).

Diğer taraftan bu belgede Amerikan müdahaleciliği adına savunulan tez ise uluslararası işbirliği şeklinde bir yaklaşım ve mümkün olduğunca az Amerikan askerinin zayiata uğraması şeklindedir. Bu noktada şunu da ifade etmek gerekir bu stratejik belge bir manada jeo-politik eksenden jeo-ekonomik eksene geçişin bir ifadesi olarak okunabilir.

Dördüncü olarak, Soğuk Savaş'ın ardından ortaya atılan tezlerden en çok ses getireni ise Huntington' un yazdığı medeniyetler çatışması tezidir. Huntington bu tezinin ana argümanı şöyledir: Sovyetlerin çöküşünün ardından dünyada meydana gelebilecek çatışmalar ekonomi ya da ideolojik nedenlerle değil kültürel nedenlerde olacaktır. Devletler uluslararası sahada ana aktör konumunu korusa da asıl mücadelenin farklı medeniyetlere tabi grup ve devletlerarasında meydana gelecek ve bu çatışma süreci modern dünyanın son safhasını temsil edecektir (Huntington 1993).

Bu noktada Huntington' un tezi Fukuyama' nın tarihin sonu tezine nispeten daha karamsar bir tablo çizdiğini görmek mümkündür. Huntington'a göre tarihin sonu tezine ihtiyatla yaklaşılmalıdır çünkü Sovyetlerin dağılmasının ardından ortaya çıkan coğrafyanın temel jeopolitik gerçekleri değişmeyecektir (Huntington 1993, 13). Huntington bu tezinde dünyayı temel olarak sekiz medeniyete ayırmaktadır. Bunlar Sinik (Konfüçyüs), Japon, Hindu, İslam, Batı, Latin Amerika, Slav ve Afrika medeniyetleridir (Huntington 2006, 52-56).

Huntington, Soğuk Savaş sonrası dünya sisteminin tek kutuplu sistemin yerine çok kutuplu bir sistemi savunduğu için dünyayı sekiz kutba ayırmıştır. Yine Huntington, Batı medeniyetine en büyük meydan okuma kapasitesine sahip medeniyetlerin Sinik ve İslam medeniyetleri olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiasını ise Müslümanların artan nüfusu, İslam dünyasında radikalizmin artışı, Müslüman nüfusun batı değerlerini içselleştirmemesi ve batıya karşı bir nefret içerisinde olması gibi argümanlarla desteklemektedir (Huntington 2006, 309-320). Medeniyetler arası çatışma iki boyutta ele alınmıştır. Mikro boyuttaki çatışmalar daha yerel düzeyde meydana gelen, farklı medeniyetlere mensup ve sınırı bulunan devletlerarasında olan ya da dağılan bir devletin içindeki farklı grupların çatışması olarak görülebilir. Makro çatışmalar ise farklı medeniyetlere mensup iki farklı büyük devletin çatışması olarak görülebilir (Huntington 2006, 267).

Bahsedeceğimiz son fikir ise Zbigniew Brzezinski' ye aittir. Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası adını verdiği bu tezde jeopolitik eksenli bir analiz yapmaktadır. Brzezinski, bu tezinde Avrasya bölgesini bir satranç tahtasına benzetmektedir, bu oyunun taşları bölgedeki devletler ve şah ise Amerika'dır. Brzezinski 'ye göre Amerika zaman zaman farklı davranışlarda bulunsa da hala rakipsizdir ve hegemon güç olma vasfını devam ettirmektedir (Brzezinski 2005, 8-9).

Brzezinski' ye göre Avrasya bölgesi "yeryüzünün en büyük kıtası ve jeopolitik eksenidir. (Brzezinski 2005, 52). Avrasya'ya hükmeden dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Dünya nüfusunun %75'i Avrasya'da yaşamaktadır ve dünyanın fiziksel zenginliklerinin çoğu, yatırım ve yeraltı zenginlikleri, burada bulunmaktadır. Ayrıca Avrasya dünya GSMH'sinin % 60'ına ve bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir (Brzezinski 2005, 52).

Tüm bu durumlar Avrasya bölgesini Amerikan hegemonyası açısından kontrol edilmesini zorunlu kılmaktadır. Brzezinski' ye göre bu büyük satranç tahtasındaki aktörler ikiye ayrılmaktadır; Birincisi jeo-stratejik oyuncular olarak Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan'dır. İngiltere, Japonya ve Endonezya çok önemli aktörler olmasına rağmen bu oyuncular arasında değildir. (Brzezinski 2005, 65). İkincisi jeopolitik eksenler olarak ise Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran kritik öneme sahiptir (Brzezinski 2005, 65). Yine Brzezinski' ye göre bu devletlerin özelliklerinin bilinmesi Amerika'nın bu bölgedeki dış politik çıkarları açısından stratejik bir önemdedir (Brzezinski 2005, 66).

Bu analizlerden sonra Brzezinski, tüm bu noktaların Amerikan dış politikası ve yeni dünya düzeninin oluşturulması açısından önemi üzerinde durmaktadır. Her şeyden önce Avrupa, Amerika'nın doğal müttefikidir. Fakat bu noktada ortak bir pazar olmasına rağmen siyasi olarak ortak bir Avrupa gözükmemektedir. Öncelikle Avrupa siyasi birliğe kavuşmalı ve kendi ayakları üzerinde durmalıdır. Avrupa'nın NATO sistemi ile beraber daha gelişmiş bir güvenlik mimarisine kavuşmalı, Rusya ile daha yapıcı ilişkiler kurmalı ve bu durum Avrupa 'nın yapısına katkı sağlamalıdır. Bu noktaların sonucu olarak Amerikan jeo-stratejik hedefler bağlamında Avrupa'nın rolü Avrasya kıtası ile köprübaşı vazifesini sağlamlaştırmak ve büyüyüp güçlenen Avrupa'nın Avrasya'ya yönelik demokratik ve ortak bir düzen arayışının kurulması için sıçrama tahtası olarak görülmesidir (Brzezinski 2005, 89-93). Sonuç olarak Büyük Satranç Tahtası tezi Amerikan dış politikası açısından

Avrasya'ya yönelik net ve uygulanabilir fikirler sunmaktadır. Ortaya atılan bu tezlerin zamanla karar alıcılar noktasında da dikkate alındığı ve uygulanabilir bir dış politikaya dönüştüğü görülmektedir.

Tablo 1. Amerikan Dış Politikasının Genel Çerçevesi (Judis 2005, 3)

Dönem	Misyon	Düşman	Araç
Devrim öncesi Kolonyal Amerika	Milenyumculuk	Anti İsa'cı Papalık	Tepedeki Şehir
Devrim ve Kuruluş (1776-1815)	Özgürlük İmparatorluğu	Eski Dünya Tiranlığı ve Yerli Amerikalılar	Kıtasal Genişleme
Açık Yazgı (1815- 1848)	Hristiyan Medeniyeti	Barbarlar ve Yerli Amerikalılar	Kıtasal Genişleme
Emperyal Amerika (1898-1913)	Hristiyan Medeniyeti	Barbarlar ve Vahşiler	Denizaşırı Genişleme
Wilson' cu Uluslararasılık (1914-1919)	Küresel Demokrasi	Otokrasi ve Emperyalizm	Uluslararası Organizasyonlar ve İttifaklar
Soğuk Savaş Liberalizmi (1946- 1989)	Özgür Dünya	Komünizm	Uluslararası Organizasyonlar ve İttifaklar
Bush ve Yeni Muhafazakârlık (2002-2008)	Özgürlüğü Yayma	Uluslararası Terörizm ve Radikal İslam	Ad hoc ittifaklar ve tek taraflılık

2.2. Amerika'nın Irak Politikası: Mevcut Çalışmalar ve Araştırma Yaklaşımları

Soğuk Savaş'ın ardından Amerikan dış politikasının geleceğine yönelik tüm bu bakış açıları dönemsel olarak sadece teorik bir çerçeve olarak temellendirilmişti. Bundan sonraki süreçlerde ise Amerikan dış politikasının yeni küresel düzen bağlamında yeniden yapılandırılması gerekiyordu. Fakat bu yapılandırma sürecinin geleneksel olarak güç ve hegemonya temelli Amerikan dış politikasından farklılıklara sahip olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Bu noktada Soğuk Savaş süresince Ortadoğu'ya yönelik izlenen politikalarda bariz bir değişikliğe gidildiğini söylemek zordur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bölgede çıkan belirsizlikler ve bu belirsizliklerin nasıl yönetileceği de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Buchanan'a göre ise Amerika'nın bölgeye dair güç ve

hegemonya anlayışı somut adımlarla desteklenmelidir yoksa tüm bu bakış açıları “ havaya kurulmuş kuleler” olarak kalacaktır (Buchanan 1997, 79).

Bu süre zarfında yaşanan Irak’ın Kuveyt’i işgali aslında Amerika için önemli bir sınav olmuştur. Baba Bush’un benimsediği ve Amerikan dış politikasının temel söylemi olan Yeni Dünya Düzeni için önemli bir uygulama alanı doğmuştur. Irak’ın Kuveyt’i işgalinin nedenleri olarak ise Irak’ın İran ile savaş süresi boyunca Kuveyt’ten aldığı krediler ve Kuveyt’i kendi doğal sınırları içinde görmesi gösterilebilir. Fakat bu noktada önemli olan Irak’ın Kuveyt’i işgaline kadar olan süreçteki Amerikan davranışlardır. Saddam Hüseyin, Kuveyt’e yönelik saldırılardaki tavrına karşı Amerikan davranışlarını bir yatıştırma politikası olarak algıladı. Bu süreç içerisinde Amerikan yönetiminden bu işgale yönelik ciddi bir ses duyulmamıştı. Saddam, Kuveyt’e saldırana dek ilişkilerin kesileceği yönünde bir atılım da olmamıştı (Karsh ve Rautsi 2008, 20). Irak, dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 10’unu kontrol etmektedir, Kuveyt’i işgali ile beraber bu oran %20’lere çıkmaktadır.. İşgalden yaklaşık bir hafta önce 25 Ağustos 1990’da Amerikan Büyükelçisi April Glaspie ile Saddam Hüseyin arasında gerçekleşen görüşmede Saddam daha da sert bir tondan konuşarak : “ *İşimize karışmayın, Irak olarak ABD’ye gelemeyebiliriz ancak Araplar size bireysel olarak ulaşabilir*” demiştir (Karsh ve Rautsi 2008, 28).

Buna karşılık Büyükelçi Glaspie ise iki Arap ülkesi arasındaki savaşın kendilerini ilgilendirmediği söylemiştir. Bu söylemin yanı sıra ABD Dışişleri Bakan yardımcısı John Kelly ’nin Amerika’nın Kuveyt’in toprak bütünlüğünü korumasına dair bir sorumluluğu olduğunu söylemesi, Irak yönetiminde zayıf bir durum olarak algılanmıştır (Karsh ve Rautsi 2008, 39). Tüm bu süre içerisinde Amerikan yönetimi herhangi bir askeri ya da diplomatik girişimde bulunmamıştır. Bu noktada Amerika ve Avrupa kamuoylarında hâkim olan düşünce Irak’ın tüm bu işgal söylemlerinin sadece tehdit olduğu ve İran savaşının sonuçlarından dolayı Saddam’ın böyle bir işgale girişmeyeceği yönündeydi (Karsh ve Rautsi 2008, 108).

Fakat bu beklentilerin aksine Saddam 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt’i kendi petrol sahalarından petrol çaldığı ve aşırı üretimle fiyatları düşürdüğü iddiasıyla işgal etti. Saddam’ın bu saldırısına tepki sadece Amerika’dan değil uluslararası toplumdan geldi. Amerika ise bu saldırıya ilk tepkisini Irak’ın Amerika’da bulunan mal varlıklarını dondurarak verdi. Birleşmiş Milletler ise işgali kınayan ve Irak’ın Kuveyt’ten çıkmasını

öngören ve Irak’a karşı yaptırım öngören 660 ve 661 sayılı kararları aldı. İşgalden bir ay sonra ise Amerika, Irak’ı terörizmi destekleyen ülkeler listesine aldı, Birleşmiş Milletler ise Irak’a 15 Ocak 1991 tarihine kadar Kuveyt’ten çekilmediği takdirde kuvvet kullanımını öngören 688 sayılı kararı kabul etti. Irak’ın çekilme için belirlenen tarihe uymaması sonucu Amerika 16 Ocak 1991’de Çöl Fırtınası Operasyonu’nu başlattı.

Bu saldırının amacı petrol arzını sağlama almak, Irak’ın bu cüretkâr saldırısından dolayı cezalandırmak ve gelecekte bu tarz saldırıların önüne geçmekti. Saddam’ın hava saldırılarına direnmesi ve Kuveyt’ten çıkmaması nedeniyle 23 Şubat 1991’de Çöl Kalkanı Operasyonu başlatılarak Irak, koalisyon güçleri tarafından Kuveyt’ten çıkarıldı. Irak’ın Kuveyt’ten çıkarılması Amerika’nın Soğuk Savaş sonrası bir dış politika söylemi olarak ortaya koyduğu “Yeni Dünya Düzeni” söyleminin bir sınaması olmuştur. Bu kriz Amerika’nın süper güç olduğu ve Sovyetlerin yokluğunda uluslararası siyasette meydana gelebilecek krizlere karşı bir cevap niteliği taşımaktaydı.

Bush, krizden sonra yaptığı Birliğin Durumu konuşmasında bu durumu şöyle özetlemiştir:

“Tehlikede olan küçük bir ülkeden daha fazlası, büyük bir fikirdi, çeşitli ulusları insanlığın evrensel gayelerine ulaşma ortak davasında bir araya geldiği yeni bir dünya düzeni. Barış ve güvenlik, özgürlük ve hukukun üstünlüğü. Böyle bir dünya için mücadele etmeye değer.” (Kurtbağ 2010, 277).

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan terörizmi destekleyen ülkeler listesine Körfez Krizi’nin ardından Irak’ta dâhil edilmiş ve Amerikan nezdinde “haydut devlet” olarak nitelendirilmiştir. Gerek Irak’ın Amerikan nezdindeki pozisyon değişimi gerekse İran’ın Amerikan karşıtı duruşu, Amerika’nın bu bölgeye yönelik politikalarında değişime gitmesine sebep olmuştur. Irak’ın Kuveyt işgali, Ortadoğu’ da güç dengelerinde değişime neden olmuş ve Irakla beraber İran’ında de Amerika’ya karşı tehdit oluşturabileceği düşünülmüştür. Bu ülkeye yönelik özellikle Irak-İran savaşından beri sürdürülen dengeleme politikası yerini çifte çevrelemeye bırakmıştır. Bu politika Irak ve İran’ı baskı altında tutarak uluslararası sistemden dışlama amacına yöneliktir. Bu politikanın temel amacı ise her iki devleti baskı yoluyla uluslararası sistemin yapıcı bir aktörü olmalarını sağlama ve

uluslararası güvenliği garanti altına almaktır. Dolayısıyla bu iki devletin baskı ve denetim altında tutulması süper güç olarak Amerikan sorumluluğunda olacaktır.

Çifte çevreleme politikasını en önemli araçlarını ambargo ve silah denetimleri oluşturmaktadır. Yine Çöl Fırtınası Operasyonu'nun ardından Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde uçuşa yasak bölgelerin oluşturulması da çevreleme politikasının sonucu olarak gösterilebilir. Çevreleme politikasının sonucu olarak Irak'ın ekonomik ambargolar sonucunda içerden bir hareketle devrilmesi de beklenmiştir fakat bu durumun hemen gerçekleşmesi uzak bir ihtimal olarak görülmektedir (Cordesman, Fuller, İndyk ve Maar 1998, 1-24).

Bu noktada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta ise ekonomik ambargoların ve silah denetiminin BM'nin 661 ve 687 sayılı kararlarına dayanmasına rağmen Irak'ta uçuşa yasak güvenli bölge politikası herhangi bir BM kararına dayanmamaktadır. 1997 yılında Saddam Hüseyin'in BM'nin silah denetçilerini ülkeden kovmaya kalkması Irak'a yönelik izlenen politikada değişiklikler meydana getirmiştir. Saddam yönetiminin BM silah denetçilerinin çalışma koşullarını günbegün zorlaştırması üzerine BM görev kuvvetini Irak'tan ayrılmıştır. 1998 yılında Irak yönetiminin tekrar daveti üzerine silah denetçileri ülkeye geri dönmüşlerdir fakat Irak yönetimi ile aralarındaki problemler devam etmiştir. Bu süre zarfında BM, Irak'a denetçilerin rahat çalışması için ek süre verilmesi gerektiğini düşünse de Amerika 16 Aralık 1998 tarihinde Irak'ın kitle imha silahları olduğu ve bunları geliştirdiği iddiasıyla Çöl Tilkisi Operasyonu'nu başlatmıştır. BM tarafından destek bulmayan bu operasyon yoğun hava bombardımanı sayesinde başarıyla sonuçlanmıştır. Amerika, operasyon sürecinde İngiltere hariç uluslararası destek bulamasa da bu operasyonu küresel liderliğin bir sorumluluğu olarak görmüş ve icra etmiştir.

Çöl Tilkisi Operasyonu'nun ardından Amerika'nın Irak politikasında değişiklik olmaya başlamıştır. Çifte çevreleme politikasına ek olarak Irak'ta bir yönetim değişikliği hedeflenmeye başlamıştır. Bu amaçla Yeni Muhafazakârların yoğun çabaları sonucunda Irak Kurtuluş Yasası (Iraq Liberation Act) Amerikan Kongresinden geçmiştir. Bu yasaya göre Saddam rejimine muhalif tarafları bir araya getiren Irak Ulusal Kongresine 97 milyon dolarlık bir yardım vererek bu kongrenin Saddam yönetimi üzerinde baskı oluşturmaya amaçlanmıştır. Öte yandan 1998 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesine göre ise ABD ya da müttefiklerinin ulusal güvenliklerine, ekonomik çıkarlarına yönelik tehditler tek

tarafli güç kullanımı dâhil olmak üzere her türlü yöntemle öneneceği ifade edilmiştir (NSS 1998).

1998 Çöl Tilkisi Operasyonu ve Irak Kurtuluş Yasası'nın Kongre'den geçmesi ile beraber Irak'a yönelik politika ciddi şekilde bir rejim değişikliğine doğru gitmeye başlamıştır. 2000 yılı Eylül ayında yayımlanan Amerikan Savunmasını Yeniden İnşa Etmek başlıklı raporda, Irak'ın ABD'ye önemli bir şekilde tehdit içerdiği ve bu tehdidin önlenmesinin Amerikan hegemonyası açısından hayati önemde olduğu ifade edilmekteydi (Donnelly 2008). Yine aynı raporda bölgesel istikrarsızlıkların önlenmesi ve barışçıl bir dünya düzeninin oluşması için Amerikan liderliğine ihtiyaç olduğu belirtilmekteydi. Aynı raporun devamında Irak'ın Kuveyt'i işgali, uluslararası düzenin sağlanmasında Amerika'ya tartışılmaz bir liderlik sorumluluğu yüklediğinden bahsedilmektedir.

Birinci Körfez Savaşı sonrasında Amerika'nın Irak'a yönelik politikasında şu nokta önemlidir. 1992 Seçimlerinde başkan seçilen Bill Clinton ve yönetiminin özellikle 1992-2000 yılları arasındaki Irak politikası Cumhuriyetçi ve özellikle Yeni Muhafazakâr düşünceli kişiler tarafından hatalı bulunmuştur. Bu hatayı gidermek amacıyla gerek 1992 Savunma Planlama Rehberi gerek Irak Kurtuluş Yasası gerekse Amerikan Savunmasını Yeniden İnşa Etmek raporu bu düşüncedeki insanlar tarafından yazılmış ve 2000 yılında seçimi kazanan George W. Bush yönetimince uygulamaya konulmuştur.

Irak savaşının öncülü olarak 11 Eylül literatürü incelendiği zaman bu olay uluslararası sistemin yapısını etkileyecek büyüklükte bir olay olarak görülmüş, ulus devletlerin sonu, İslam-Batı medeniyeti çatışmasının başlangıcı, Amerikan imajının sarsılması, güvenlik depremi, kendini gerçekleştiren kehanet, rakipsiz hegemonyanın çöküşü, Westfalyan düzenin sarsılması gibi durumlarla nitelenmiştir (Polk: 2008, Davutoğlu: 2020, Galbraith: 2006, Johnson: 2006, Aras: 2004, Bacık: 2007, Ataöv: 2003, İnat: 2004, Aras&Bacık: 2006, Falk: 2011, Babacan: 2011, Keyman: 2006, Chomsky: 2011, Wallerstein: 2003, Chollet&Goldgeier: 2009, Şahin: 2006, Selamoğlu: 2007, Karaçoban: 2019, Jackson: 2011, Chomsky: 2016, Gündoğan: 2008, Schuller&Grant: 2003, Barnathan: 2004, Klarevas: 2006, Ataöv: 2003, Dunn: 2005).

Tez konusu bağlamında Irak Savaşı literatürü incelendiği zaman bu savaşın nasıl ve neden yapıldığına dair bir ayırım gözükmektedir. İlk olarak savaşın nasıl yapıldığına

odaklanan literatür, savaşın nedenlerinden çok nasıl icra edildiği, nasıl stratejiler izlendiği, hareketin askeri olarak başarısı ya da başarısızlığını, karar alma süreçlerindeki olayları, karar alıcılar arasındaki fikir ayrılıklarını incelemektedir (Clark: 2004, Gordon ve Trainor: 2006, Kinzer: 2007, Lebovic: 2019, Jervis: 2010, Woodward: 2004, Cordesman: 2003, Mann:2004).

Savaşın neden olduğuna dair literatür ise şöyledir. 11 Eylül olayları sonrasında Amerikan dış politikası aslında kesin bir dönüş yaşamamış sadece kendi dinamikleri içerisinde farklı bir mecra konumlanmıştır. Her ne kadar literatür de bu dönüşüm hegemonya bağlamında anlaşılmaya çalışılsa da sadece hegemonya' nın tarzı değişmiştir (Aydın: 2004) 11 Eylül sonrası literatüre bakıldığı zaman temel de şu argümanlar öne çıkmaktadır. İlk olarak Amerika' nın 11 Eylül sonrası pratikleri (Afganistan ve Irak savaşları, terörizme karşı savaş, Bush Doktrini, şer eksen) hegemonya bağlamında ele alınmıştır. Şöyle ki literatürde temel tezler Clinton döneminde çok taraflı ve ekonomik öncelikli politikalar nedeniyle Amerikan hegemonyası düşüşe uğramış bölgesel ve küresel yeni hegemonların çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu argümana ek olarak ise Amerikan hegemonyasının sürdürülebilmesi açısından petrol kaynaklarının ve arzının kontrol altına alınması amacıyla yapılmış olduğudur. Bu noktada Irak Savaşının aslında bir "petrol savaşı olduğu iddia edilmekte ve bu savaşı yeni bir sömürü düzeni ve emperyalizmin yeni bir yüzü olduğu iddia edilmektedir

Bu nedenle Afganistan ve Irak işgalleri ile beraber askeri gücün ön plana çıkarılması ve güvenlik öncelikli politikalar benimsenmesi Amerikan hegemonyasının n temelde yeniden inşa edilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. (Kurtbağ: 2010, Gözen: Efeğil: 2008, Aydın: 2004, Uzgel: 2003, Ağır: 2006, Ataman&Gökcan: 2012, Keyman: 2006, Demirtaş: 2006, Uzgel: 2004, Aruri: 2004, Hook&Spanier: 2014, Kardaş: 2011, Markasis: 2016 Tunç: 2004, Hunt: 2009, Barnett: 2009, Prifti: 2017, Jerwis: 2010. McCartney: 2004, Hazbun: 2008, Dunn: 2005, Yordan: 2006, Lindsay: 2011, Jackson: 2011, Kaplan&Kristol: 2003, Kepsutlu: 2015, , Ali: 2003, Abraham: 2005, Cox: 2004, Morse: 2004, Cooper: 2005, Birdsall ve Subramanian: 2004, Gombert ve Linn: 2003, Krepinevich: 2005)

Savaş'a dair literatürdeki diğer bir argüman bu savaşın İsrail'in etkisiyle ve İsrail'in güvenliği adına yapıldığı iddiası yer almaktadır. Dönemin Amerikan yönetiminin iddia ettiği

üzere Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve bu silahların İsrail için potansiyel tehdit oluşturacağı varsayımı Amerika'yı savaşa iten sebeplerden biri olduğu ileri sürülmektedir.

Bu noktada özellikle Mearshaimer ve Walt yazdıkları kitapta İsrail'in güvenliği Amerika'nın bölgedeki önceliklerinden biri olduğu iddia edilmekte ve savaşa girmek amacıyla karar alıcıların istihbarat raporlarını siyasi amaçlarla manipüle ettikleri ifade edilmektedir (Mearshaimer&Walt: 2017, Gözen: 2004, Prifti: 2017, Hunt: 2009, Mearsheimer&Walt&Friedberg&Ross&Ben-Ami&Brzezinski: 2006, Nasr: 2007, Krepinevich: 2005, Paterson: 2018)

Bu noktada Irak savaşına dair diğer bir literatür ise Irak'a saldırma fikrine Birinci Körfez Savaşı'ndan beri taraftar olan Cumhuriyetçi Parti içerisinde önemli bir güç olan, askeri seçenekleri ön planda tutan Yeni Muhafazakâr olarak adlandırılan fikriyata aittir. Literatürde bu fikir akımının tarihsel arka planı, fikri temelleri, siyasi düşünceleri, Amerika'nın geleceğine dair düşünceleri, dünya siyasetini algılama biçimleri ve özellikle 11 Eylül sonrası politikalardaki etkilerinden bahsedilmiştir. 1970'lerden itibaren Cumhuriyetçi yönetimlerde mensupları bulunan bu fikriyat Clinton döneminde gerek dergileri gerekse yazdıkları eserlerle kamuoyunda görünmeye başlamışlardır. 1992 yılında Savunma Planlama Rehberi adıyla Amerika'nın geleceğine dair fikirlerini beyan etmişlerdir. Her ne kadar Bush yönetiminde görev alsalar da etkili olmaya başlamaları 11 Eylül saldırılarının ardından olmuştur. Özellikle Ulusal Güvenlik ve Savunma ile ilgili kritik mevkilerde görev alan bu kişiler Amerika'nın önderliğinde ortadoğu'ya yeni bir düzen getirme çabası içerisindeyler. Özellikle demokrasinin yayılması ve büyük Ortadoğu projeleri ile Ortadoğu'yu yeniden düzenleme çabası içerisinde olmuşlardır. Ortadoğu için özellikle Irak'tan başlayarak bir demokrasi dalgası oluşturma peşinde olmuşlardır. Savaşa yönelik sunulan gerekçelerin, toplanan istihbaratın, kurulun danışma kurullarının ve adeta Amerikan kamuoyunun manipüle edilmesinde önemli rol oynamışlardır. (Özen&Taşdemir: 2006, Gözen: 2004, Kurtbağ: 2010, Okur: 2010, Han: 2004, Karakaya: 2010, Telatar: 2011, Ertem: 2010, Öçalan: 2015, Rosen: 2005, Hunt: 2009, Ahmad: 2014, Halper&Clarke: 2004, Silverstone: 2018, Jentleson: 2010, Hall&Ranger: 2005, McGlinchey: 2016, Dumbrell: 2008, Heilbrunn: 2005, Mearsheimer: 2007, Drolet: 2010, Guelke: 2005, Haass: 2006, Mahabir: 2018, Ahmad: 2014, Boettner: 2002, Soltani&Youssof: 2013, Nuruzzaman: 2005, McHargue: 2005, Corscadden: 2005, Murray: 2006).

Literatürde savaşa yönelik bir argüman olarak kendine yer bulan bir diğer akım ise Hristiyan Sağ düşüncesidir. Bu düşünce temel olarak Amerikan değerleri ile bütünleşmiş olarak medeni-barbar ikilemini ortaya koymaktadır. Bu anlayışa göre Saddam Hüseyin bir barbar ve diktatör olarak Amerikan değerlerini reddetmekte ve bu değerlerin düşmanlarına destek vermektedir bu nedenle Amerika'nın güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır. (Okur: 2010, Hurmi: 2010, Amstutz: 2010, Harvey: 2011, Rosen: 2005, Hunt: 2009, Wilcox: 1998, Hall&Rennger: 2005, Fiala: 2007, Paterson: 2018, Hook&Spanier: 2013, Han: 2004).

2.3. Literatürdeki Eksiklikler ve Tezin Konusu

Son olarak literatürde eksik görülen kısım olarak şöyle özetlenebilir. Genel olarak Amerika' nın Irak literatürü yönlerden incelenmiştir. Amerika' nın Irak savaşı süreci Birinci Körfez savaşıdan başlayarak siyasi tarih anlatısı esas alınmıştır. Kavramsal çerçeve genel olarak hegemonya etrafında dönmektedir. Fakat 11 Eylül'ün ardından Amerikan dış politikası kimlik bağlamında oldukça az sayıda eserde ele alınmıştır. Özellikle Realizm teorisi etrafında yapılan analizlerin Irak Savaşı'nın sadece bir bölümünü açıkladığı düşünülmektedir. Bu bağlamda Irak Savaşı'nın kimlik bağlamında açıklanması literatüre önemli bir katkı olarak düşünülmektedir. Ayrıca Irak savaşı' nın karar sürecinde özellikle Yeni Muhafazakârlar ön plana çıkarılmaktadır bu doğru ama eksik bir bakış açısıdır nitekim bahsedilen grup, Amerikan yönetiminde kilit noktalarda olsalar da yönetimi tamamen elinde bulundurmamaktadır.

Özellikle Başkan Bush'un bir Yeni Muhafazakâr olmadığı bilinmektedir. Savaşı yalnızca bu grubun bir politikası olarak görmek Amerikan devletinin, ekonomisinin, kamuoyunun sadece yönetimdeki birkaç kişinin fikirleri doğrultusunda harekete geçtiği sonucunu doğurmaktadır ki bu da yanlış bir perspektif olacaktır. Irak savaşının sadece Yeni Muhafazakârların değil geleneksel müdahaleci Amerikan kimliğinin ve istisnacılığı' nın, Hristiyan sağ düşüncenin bir ittifakı olduğu düşünülmektedir. Savaşın nedeni gibi gösterilen sebepler, petrolün kontrolü, İsrail'in güvenliği, jeopolitik zorunluluklar, bu kimliğin ve ittifakının sonuçları olarak düşünülmektedir. Tez konusu olarak ise Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrası dönemde Amerikan dış politikasında Amerikan kimliğinin etkisi ve Irak Savaşına yansımaları anlatılacaktır.

2.4. Araştırma Sorusu ve Önergeler

Tezin temel araştırma sorusu şudur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan kimliğinin dış politikaya etkisi daha çok taraflı ve daha ekonomik ilişkiler üzerinden olurken neden 11 Eylül sonrası dönemde Amerikan kimliği dış politikayı tek taraflı ve askeri gücün öncelendiğı bir yapıya dönüştürmüştür?

Önergeler kısmında ise Irak Savaşı'nın direkt olarak 11 Eylül olayları ile ilişkilendirmenin yanlış bir değerlendirme olduğı, savaş için öne sürülen sebeplerin Amerika'nın Soğuk Savaş sonrası Irak politikası ile tezat oluşturduğı düşünölmektedir. Bu noktada asıl sebebin Birinci Körfez Savaşı sonundan itibaren Amerika'nın Irak'ta rejim değışikliğı yapması gerektiğini düşönen Yeni Muhafazakâr grubun bir politikası olduğıdur. Fakat George H.W Bush ve Bill Clinton yönetimlerinde bu fikre destek bulunamamasının ardından 11 Eylül olaylarının getirdiğı politik hava ve Başkan'ın Evanjelist düşönceleriyle beraber bu işgalin meydana geldiğı iddia edilmektedir.

3. SOSYAL İNŞACI TEORİ VE YÖNTEM

3.1. Uluslararası İlişkilerde Kimlik ve Dış Politika İlişkisi

Günümüzde kimlik kavramı sosyal bilimlerin birçok disiplini içerisinde kendisine yer bulmuştur. Kimlik kavramı gerek müphemliği gerekse ilgi çekici muhtevası yönüyle çeşitli disiplinlerin literatüründe çokça tanımı yapılan fakat ortak bir çerçevesi oluşturulmamış kavramlardan birisidir. Kavram olarak kimlik günümüzde kuramsal tartışmaların ve siyasal söylemlerinin kurucu ögesi ve temel çıkış noktası olma özelliği taşımaktadır (Eralp 2017, 217). Bireysel düzeyde kimlik temel olarak insanın “ Ben kimim?” sorusuna verdiği cevaptır. Kişinin özelliğini, niteliğini ve diğer insanlardan ayrılan taraflarını belirlemede kullanılan bir açıklamadır. Kimlik, varlığın temel olarak tanımlanmasında kullanılır. Kimlik bir diğer yönüyle de kişinin öteki ile kurduğu ilişkiden beslenir.

Bozdağlıoğlu’ na göre kimlik kavramı sosyal psikoloji ile oldukça ilintilidir ve aktörün öteki ile girdiği ilişki boyunca oluşturduğu ben imajı ve ayırt edicilik algısıdır (Bozdağlıoğlu 2003, 22). Kimlik kavramı özellikle siyasal söylem içerisinde çeşitli kavramlar üzerinden kendine yer bulmaktadır. Bu kavramın tezahürleri olan “*medeniyetler çatışması, tarihin sonu, Cihat ve Mac Dünyası, çok kültürlülük, radikal demokrasi*” gibi söylemler kendisine gerek günlük dilde gerek akademik dilde oldukça fazla yer bulmaktadır.

Bu noktada kavramsal olarak da dış politika kavramına baktığımız zaman bu kavramın literatürdeki farklı tanımlamalarına rağmen bu tanımlamalar arasında paralellikler olduğu söylenebilir. Temel olarak dış politika kavramı bir ülkenin diğer ülkelere yönelik siyasi, askeri, ekonomik tutum ve davranışları olarak tanımlanabilir (Sönmezoğlu 2000, 222). Kürkçüoğlu’na göre ise dış politika bir devletin bir başka devlete, devletlere karşı ya da uluslararası alana karşı izlediği politikaya dış politika denir (Kürkçüoğlu 1980, 311). M. Fatih Tayfur’a göre ise dış politika devletlerin uluslararası sistem içinde yetkili organ ve temsilcileri aracılığıyla diğer devletlere yönelik izledikleri siyasa olarak tanımlanabilir (Eralp 2017, 73)

Uluslararası ilişkilerde kimlik konusuna geçmeden önce kimlik kavramının anlaşılması adına kimliğin yapısına yönelik yaklaşımların incelenmesi önem arz etmektedir. Kimlik kavramına temel olarak üç şekilde yaklaşım vardır: Özcü, araçsal ve inşacı yaklaşım.

Tablo 2. Kimliğe Farklı Yaklaşımlar (Rumelili 2015, 378)

Özcü Yaklaşım	Araçsal Yaklaşım	İnşacı Yaklaşım
Siyasi kimlikler verili ve sabit bir kültüre dayanmaktadır.	Kimlik siyaset yapıcılar tarafından yapılır ve bu siyaset yapıcılar kimliği kendi amaçları doğrultusunda kullanır.	Kimlik sabit ve verili değildir. Öncelikle aktörler kendini tanımlar ve siyasi alanda kimlikler şekillenir.

Özcü (primordialist) yaklaşım temel olarak kimliği belirleyen öğelerin sabit ve verili olduğunu ve kimliğin bu öğelerden bağımsız olmadığını savunan yaklaşımdır. Bu nedenle halkların kimlikleri sabit ve değişmez olan din, milliyet kültür gibi öğeleri üzerinden tanımlanır (Rumelili 2015, 376). Bu yaklaşımın en bilinen örneği Samuel Huntington' un Medeniyetler Çatışması tezidir. Huntington, Medeniyetler Çatışması tezinde ülkeleri siyasal yapıları, ekonomik sistemleri üzerinden değil aksine kültür ve medeniyetleri üzerinden bir sınıflamaya tabi tutmuştur (Huntington 2013, 22).

Araçsal yaklaşım ise ülkenin siyasal elitlerinin kendi amaçları doğrultusunda kimliği kullanacağını varsayar. Araçsal yaklaşım ulus inşası süreçlerinde siyasal elitlerin hem halka fikir aşılama hem de kontrol edilmesi açısından kullandıkları bir yaklaşımdır. Ulus inşa süreçlerinde topluma benimsetilmek istenen olgular, milli bayramlar, kurumlar, eğitim sistemi, milli simgeler, kimlik kavramı üzerinden tanımlanır.

İnşacı yaklaşımda ise diğer yaklaşımların aksine kimliğin bir sosyal inşa süreci sonunda ortaya çıktığını savunur. Bu yaklaşımda uluslararası toplum kimlik inşa sürecinin önemli bir bölümü olarak görülür. Rumelili ise ülkelerin bu alanda kendini tanımlamalarının anlamsız olduğunu, bu devlerin tanımlanmasında uluslararası toplumun önemli rolü olduğu görüşündedir (Rumelili 2015, 379). Diğer yandan inşacı yaklaşım, elitlerin kimliği araçsal kullanımını tamamiyle reddetmez fakat kimliği sadece araçsallık üzerinden de tanımlamaz (Rumelili 2015, 379). Bu noktada uluslararası toplumda sosyalleşme yine ön plandadır.

Uluslararası ilişkiler teorileri açısından kimlik kavramını temel olarak üç başlık altında inceleyebiliriz. İlk olarak Liberal kuramlar açısından kimliği inceleyeceğiz. Birinci Dünya Savaşı'nın hem fiziki hem de siyasal olarak neden olduğu yıkım, uluslararası politikada çeşitli fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Wilson ilkeleri bağlamında ortaya çıkan İdealizm, böyle bir savaşın bir daha yaşanmaması için çeşitli öneriler sunmaktaydı. Diplomatik şeffaflık, militarizmin azaltılması, uluslararası hukukun ve kurumların güçlendirilmesi, sömürge ülkelerine karşı adil yaklaşım, otoriter yönetimlerin yerine demokratik anlayışın benimsenmesi bu fikirlerin önemli bir kısmını oluşturur (Eralp 2009, 58). Bu açıdan bakıldığında zaman idealistler uluslararası örgütlerin ve işbirliğinin geliştirilmesini, uluslararası barışın sağlanması ve çatışmaların önlenmesi açısından önemli görmüşlerdir (Uzgel 2004, 57).

İdealist kuramın önemli düşünürlerinden Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'e göre ulusal çıkarın var olabilmesi için liberal bir anlayışın var olması gerekmektedir (Uzgel 2004, 57). Zikredilen yazarlara göre ulusal çıkar, devletin bireyin çıkarına muhalif herhangi bir eylemde bulunmadığı bir Liberal ortamda mümkündür ve ulusal çıkarlar sonuç olarak toplumun çıkarından farklı değildir (Uzgel 2004, 57). Neo-liberalizm açısından bakıldığında zaman ise uluslararası sistemin tek aktörünün devletler olmadığı bunu yanı sıra uluslararası kurumlar, örgütler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler sistemin oyuncularındır. Bu bağlamda Neo-liberalizm, ulusal çıkarın salt egemen devletlerin tekelinde olmadığını bahsedilen aktörler arasındaki ilişki neticesinde ortaya çıkacağını savunmaktadır.

Öte yandan Neo-liberal kuram, Realist kuramın uluslararası sistemin anarşik ve güç mücadelesi üzerine kurulduğu savının aksine işbirliğinin mümkün olabileceğini ve ulusal çıkarında bu işbirliği neticesinde en yüksek seviyede olabileceğini iddia etmektedir. Diğer bir deyişle neo-liberalizm anlayışa göre ulusal çıkarın temelini güç için çatışma değil güç için işbirliği oluşturmaktadır. Bununla beraber Neo-liberal anlayış işbirliği konularını sadece "high politics" konularla (askeri, siyasi, ekonomik) sınırlı tutmamakta, low politics konuları da işbirliği çerçevesine dâhil etmektedir.

Kimlik açısından bakıldığında zaman ise Liberal kuramların devletin çıkarının tanımlanması konusundaki sürecin önemli olduğuna vurgu yaparlar ve bu süreç içerisinde devlet ve devlet dışı aktörlerin ilişkisinin önemine dikkat çekerler (Oğuzlu 2007, 82). Şöyle ki devlet aktörünün dış politikada çıkar ve davranışlarının oluşmasında diğer aktörlerin de

etkisini ve katılımını vurgulamaktadır. Liberal kuramlar da Realist kuramlar gibi devletin çıkarlarını genel olarak maddi düzlemde ele almaktadır. Liberal kuramlarda devlet, ekonomik, siyasi ya da güvenlik alanındaki çıkarını kar-zarar ikilemi üzerinden tanımlar ve dış politika davranışlarını araçsallaştırır. Bu noktada dış politika davranışları dışsal zorunluluktan çok içsel tercihlerin sonucudur. Sonuç olarak Liberal kuram devletlerin kimliğinin ve çıkarının devletin yapısı ile yakından alakalı olduğu ve bu çıkarların zamanla değişebileceğini, kimlik-çıkara inşasının ise kar-zarar ikilemi üzerinden yapılacağını savunmaktadır (Oğuzlu 2007, 27).

Realist kuramlar açısından kimlik kavramına bakmadan önce şunu belirtmekte fayda var. Realizm yaklaşımı genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İdealizm' karşı bir duruş olarak ortaya çıkmıştır. Realist yaklaşıma göre İdealizm, insanlığın ve dünyanın sorunlarına çare bulamamaktadır bu bağlamda sorunlara daha gerçekçi bir yaklaşım bulunmalıdır. Bu iddiaların en bilineni Edward Hallet Carr' ın yazdığı “Yirmi Yıl Krizi” adlı eseridir. Carr, bu eserinde İdealizm' i sert biçimde eleştirmiş ve 1930'lu yıllarda yaşanan gelişmelere uluslararası örgütlerin zayıflığının, güç mücadelesini anlamayan ve pasifizmi benimseyen kamuoyunun neden olduğunu ileri sürmüştür (Aydın 2004, 35).

İdealizm' in normatif anlayışını benimsemeye Carr, uluslararası politikanın orta noktasına devletlerarası güç ve çıkar mücadelesini koymuştur (Aydın 2004, 35). Çünkü realist kurama göre çıkar, uluslararası siyasette temel davranış şekli ve var olma nedenidir (Çalış ve Özlük 2007, 231). Diğer yandan Realist yaklaşıma göre devletlerin nasıl yönetildiklerinin ve devlet-toplum ilişkilerinin uluslararası sistem açısından bir önemi yoktur (Oğuzlu 2007, 25). Bütün devletler aradaki farklara rağmen bılardo topu gibidirler farklı olan sadece renkleridir. Bu düzende tek geçerli kural daha fazla güç elde etmektir. Fakat bu noktada şuna dikkat çekmekte fayda var Realist teoriler açısından ortak ve belirgin bir çıkar tanımlaması mevcut değildir ancak genel kabul gören bir tanımlamayla çıkar, devletin bekasını, korunmasını ve güçlenmesini savunan bir içeriğe sahiptir (Uzgel 2004, 56).

Neo-realist kurama göre sistemin anarşik yapısı neo-liberal düşüncenin aksine devletlerarası işbirliğini azaltan bir etkiye sahiptir çünkü anarşik bir yapıda devletler sadece kendilerine güvenirlir. Waltz' a göre devletler anarşik ortamda mutlak kazançlardan ziyade göreceli kazançları amaçlamaktadır. Yani Waltz' a göre bir devlet işbirliği neticesinde daha

az bir kazanç sahibi olacaksa o işbirliğine girmemelidir (Waltz 2017, 105). Özetlenecek olursa Neo-realist kurama göre kimlik ve devletlerarası ilişkiler sistemin içyapısından değil dışarıdan dayatılan eylemlerin sonucudur (Waltz 2017, 105).

İnşacı yaklaşım incelendiği zaman şöyle bir durum gözükmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve ardından gelen olayların uluslararası ilişkileri inceleyen teoriler tarafından açıklanamaması yeni bir yaklaşımı meydana çıkarmıştır. Bu bağlamda siyaset bilimi, tarih, psikoloji gibi disiplinlerden etkilenen konstruktivizm yaklaşımı kendine disiplin içinde yer edinmeye başlamıştır. Kuramsal bağlamda nispeten yeni bir teori olmasına karşılık Konstruktivizm, erken dönemde Hegel, Kant, Grotius gibi düşünürlerin uluslararası ilişkilere dair eserlerinde görülmüştür. İdealizm düşüncesinde ve bunun yanı sıra devletleri sosyal varlık olarak gören, toplumsal normları ve değerleri paylaşan devletlerin uluslararası toplumu oluşturduğunu iddia eden İngiliz Okulu yaklaşımında kendine zemin bulmuştur (Küçük 2009, 774-75).

Uluslararası sistemde yaşanan dönüşümlerin kültür, kimlik ve sosyal etkenlerin göz ardı edilerek açıklanmaya çalışılması konstruktivistler tarafından pozitivizme yönelik eleştirilerin temelini oluşturmaktadır (Ertem 2012, 182). Buna karşılık Konstruktivistlerin en önemli iddiası ise devletlerin sosyal bir varlık olduğu ve uluslararası ilişkilerin bir sosyal alan olduğudur (Ertem 2010, 38). Diğer yandan Konstruktivist yaklaşımda uluslararası kurumların, normların fiktörel olguların siyasal rolüne ciddi önem atfedilmiştir (Küçük 2009, 776).

Konstruktivist yaklaşımla beraber uluslararası ilişkiler teoriler sosyal bir özellik kazanmıştır. Bu yaklaşımın literatüre girmesi ise Nicholas Greenwood Onuf sayesinde olmuştur. Onuf'un yazdığı "World of Our Making" eseri diğer gerçeklikler gibi uluslararası ilişkilerinden inşa edilebileceğini iddia ederek disiplinde önemli bir ufuk açmıştır. Ancak bu yaklaşımın daha çok duyulmasını sağlayan, popüler hale gelmesini sağlayan isim ise Alexander Wendt'tir. Onuf'un çalışmaları bu yaklaşımın felsefi altyapısını oluştururken, Wendt'in eserleri ise bu altyapı üzerine bir kuramsal yaklaşım olarak okunabilir (Ateş 2008, 108).

Alexander Wendt, maddi faktörlerin yanı sıra normatif ve ahlaki değerlere de vurgu yaparak, siyasi eylemlerin odak noktasına kimliği yerleştirmiştir, bu duruma ek olarak

uluslararası ilişkileri aktör ile sistem arasında karşılıklı bir etkileşim olarak tanımlamıştır (Wendt 2021, 124). Yine Wendt' e göre anarşik sistem sosyal etkilere açıktır ve devletlerarasındaki etkileşim kimlik ve çıkarları da etkilemektedir. Bundan dolayı uluslararası sistemde aktörlerin kim oldukları ve ne yaptıkları arasında direkt bir ilişki vardır (Ertem 2010, 113). Konstrüktivizm, gerek Wendt gerekse diğer düşünürlerin etkisiyle literatürde kendine yer bulsa da ortak bir görüş ortaya konulamamıştır fakat temel parametreleri şu şekildedir.

Tablo 3. İnşacı Yaklaşımın Temel Paradigmaları (Dikelçigil 2005, 5, Karagöz 2016, 28)

Gerçekliğin doğası nedir?	İnsan	Olgular arası ilişkiler	Bilimin amacı	Parça bütün ilişkisi
Pozitivizmin maddi-olana ontolojik önceliğinin yerine sosyal olguların etkisi ve varlığının kabulü.	Pozitivizmdeki İnsan doğasına Yapılan atıfları kabul etmez. İnsan doğası, Ne iyi ne de kötü olarak verili değildir	Pozitivizmdeki neden-sonuç ilişkisinin yerini karmaşık yapılar oluşturmaktadır. Ya-ya da (Aristo mantığı) ilişkisi yerine hem hem de ilişkisi söz konusudur	Bilimin amacı doğanın dilini keşfedip kontrol altına almak değildir. Sosyal olguları hiçe saymadan bütünü açıklayabilmektir	Pozitivizmin İndirgemeciliğin farklı olarak her daim parça-bütün ilişkisinin birbirini kuran, yeniden kuran ya da bozan bir ilişki ağının varlığı söz konusudur.

Konstrüktivizm yaklaşımın ve özellikle Wendt' in kimlik-dış politika ilişkisine baktığımız zaman kimliğin farklı türlerini ve özelliklerini görmekteyiz. Wendt' e göre dört çeşit kimlik bulunmaktadır. Bunlar kurumsal, model, rol ve müşterek kimliklerdir. Yine Wendt' e göre bu kimlik çeşitlerinden bazıları zaman içerisinde değişebilir ancak devletlerin kurumsal olarak oluşturdukları ve ulusal çıkara dayalı olan kimlikler bu değişimden bağımsızdır ve bu ulusal çıkarların çekirdeğini varoluşsal güdüler oluşturmaktadır.

Wendt, bu güdülerini şöyle açıklamaktadır: Fiziki Beka, özerklik, ekonomik refah, karşılıklı öz saygı (Wendt 2021, 234). Fiziki beka ilkesi bir devletin varlığının ve bu devlete ait fiziksel sınırların korunması anlamına gelmektedir ancak Wendt’ e göre bu mutlak bir durum değildir. Çünkü bazen devletler sınırlarının yanı başında yeni oluşumlara ya da sınır değişikliklerine müsaade edebilmektedir bu noktada önemli olan şey ise devletin varlığının ve yapısının korunmasıdır (Wendt 2021, 235-236).

Özerklik ilkesi ise bir devletin kendine ait kaynakları yine kendi iradesi ile yönlendirmesidir. Diğer taraftan uluslararası statüde anlaşmalar yapabilmesi, taraf olması da yine bu ilkeyle alakalı bir durumdur. Bir diğer açıdan ise devletlerin uluslararası sistemde bağımsız karar alabilme yetisine sahip olması da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Diğer bir ilke ise ekonomik refah ilkesidir. Bu ilkeye göre devletler ekonomik sistemini, üretim seviyesini ve kaynaklarının korunması ve refah düzeyinin artışına yönelik çaba göstermelidir. Fakat bu durum mutlak bir durum değildir. Wendt’ e göre ekonomik refah, kapitalizmle doğrudan ilişkilidir ve bu sayede maddi çıkarların artırılması meşru olabilecektir (Wendt 2021, 236).

Karşılıklı özsaygı ilkesi ise devletlerin kendilerini saygıdeğer hissetmeleri olarak okunabilir. Bir başka devletten saygı görme o devletin benliğini daha da güçlendirecektir. Eğer böyle bir karşılıklı saygı olmazsa devletlerin benliği bu durumdan karşılıklı zarar görecektir. Yine Wendt’ e göre işbirliği karşılıklı saygısı olan devletlerin arasında mümkündür (Wendt 2021,237).

3.2. Amerikan Dış Politikasında Kimliğin Etkisi

Kuruluş tarihini temel aldığımızda Amerikan dış politikasının kabaca 250 yıllık bir geçmişi vardır. Bu dış politika tarihi içerisinde kimliğin etkisini incelemek için olayların temeline, sebeplerine inmek gerekecektir. Bu zorlu yol bu tezin sınırlarını aştığı için bu tarihsel sürece Irak Savaşı bağlamında iki kavram(demokrasinin yayılması ve müdahalecilik) üzerinden bakılacaktır. Bu kavramsal sınırlamalar hem Irak Savaşı’nın öncesinden Amerika’nın tarihsel reflekslerini gösterecek hem de bu nispeten uzun sayılabilecek süreci daha kısa ve öz olarak anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu kavramsallaştırmalar “demokrasinin yaygınlaştırılması” ve “müdahale” kavramlarıdır.

Demokrasinin yayılması kavramı temel olarak demokrasinin bir dış politika aracı olarak kullanılarak hedeflenen ülkelerde demokrasinin yerleşmesinin, amaçlayan bir uluslararası ilişkiler ve dış politika faaliyeti olarak tanımlanabilir (Huber 2015, 23). Bu kavramın tarihsel kökenlerine baktığımız zaman, ileride değinileceği üzere, bu kavramın Amerika'nın kuruluş sürecinde aldığı göçlerin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Kıtaya dini ve siyasal baskılardan ötürü göçler bu topraklarda yeni kurulan toplum ve devlet yapısında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle İngiltere' den göç eden kişilerin, bu kişiler çoğunlukla Püriten inancına sahiplerdi, özgürlük noktasına sağlam bir inanışa sahip olmaları ve özgürlük için mücadeleden kaçmamaları sonucu Amerika topraklarında demokratik düşünce yerleşmeye başlamıştır. (Nevins ve Commager 2005, 40-41). Bu düşüncenin temeli ise gazeteci John O. Sullivan tarafından ortaya atılan “Açık Yazgı (Manifest Destiny)” düşüncesidir. Bu düşünceye göre Amerika bulunduğu kıta içerisinde yayılma hakkının sahibiydi ve bu hak Amerika'ya Tanrı tarafından verilen bir görevdi. (Sümer 2008, 123).

Bağımsızlık Bildirisinde ifade edildiği üzere herkesin eşit yaratıldığı ve Yaratıcılar tarafından devredilmez haklara sahip olduğu düşüncesi, demokrasinin Amerikalı kurucular tarafından önemsendiğine ve benimsendiğine kanıt olarak gösterilebilir. Demokrasi, Amerikalı kurucular tarafından en ideal form olarak görülmüş ve bunun gerek ülke içerisinde sistemli işlemesi gerekse dünya siyasetinde temel yönetim formu olmasını bir kimlik ögesi olarak benimsemişlerdir. Yöntemsel olarak farklılıklar içerse de demokrasinin yaygınlaştırılması düşüncesi Amerika'da bir uzlaşma şeklinde siyasal düşünceler arasında benimsenmiştir.

Demokrasinin yaygınlaştırılması düşüncesi yöntemsel olarak üç şekilde incelenebilir. İlk yöntem olarak diplomasi ve ekonominin öne çıktığı tedrici bir demokrasi geçişi söylenebilir. Bu yöntemde hedeflenen sonuç ülkenin iç dinamikleri harekete geçirilerek dönüştürülmesidir. Bu yöntemde ülke içi siyasal örgütlerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın desteklenmesi sağlanmaktadır (Knack 2009, 251).

İkinci yöntem Örnek/Model olma yaklaşımıdır. Temel olarak bu model, Amerikan liberal demokrasisinin, değerlerinin, özgürlüklerinin, hukukun üstünlüğünün ülke içinde en iyi şekilde temsil edilerek ve yaşatılarak diğer ülkelere bir model olma anlayışını benimsemektedir. Bu modelde demokrasi-dışı ülkelere karşı herhangi bir şekilde dış

müdahale düşüncesi yoktur. Bu noktada önemli olan Amerikan demokrasisinin, diğer ülkelere bir rol model olarak gösterilmesidir.

Üçüncü yöntem Aktivist Korumacılık (Vindicationism) ise daha çok askeri gücün kullanıldığı ama genel olarak fiziki davranışlarla şekillenen yöntemdir. Bu yöntem sadece askeri seçeneklerle kısıtlı değildir. Ambargo, boykot gibi ekonomi temelli uygulamalar da bu yöntem içerisinde değerlendirilebilir. Bu müdahale yöntemi daha sert daha radikal ve hegemonik bir anlayışa sahiptir. Aktivist korumacılık anlayışı, Model olma yaklaşımını küresel düzen itibarıyla hayalci ve pasifist bir davranış olarak görmektedir. Aktivist korumacılara göre Amerikan demokrasisi gerektiğinde güç ve güç eksenli diğer seçenekler kullanılarak yaygınlaştırılmalıdır. Amerikan gücünün, Amerikan değerlerini, ahlakını yaymak amacıyla aktif şekilde kullanılmasını savunmaktadırlar. Bu yaklaşım Amerika'nın küresel olarak güçlendiği zamanlarda etkili olmaya başlamıştır. Bu yaklaşıma meşruiyet sağlayan bir düşünce ise dini gelenekle bağlantılı olarak Açık Yazgı (Manifest Destiny) anlayışdır.

Amerika'nın demokrasiyi yayma sorumluluğu yönetsel olarak farklılıklar içermekle beraber dış politikanın temel eksenlerinden birisini oluşturmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi karşıtı blokta yer alması ve Soğuk Savaş boyunca “özgür dünyanın liderliği” rolü bu demokratik ve ahlaki üstünlüğü yayma çabasına örnek gösterilebilir. Fakat ileride de bahsedileceği üzere demokrasinin yayılması ve Aktivist korumacılık yöntemi George W. Bush döneminde başat dış politika yönelimi olacaktır. Bu yönetime neden olacak olay ise 11 Eylül saldırılarıdır. Amerikan tarihinde önemli bir kimlik ve dış politika ögesi olan Demokrasinin yaygınlaştırılması sorumluluğu başkanların farklı uygulamaları zaman içerisinde temelde dört yöntem etrafında şekillenmiştir. Bunlar Hamiltonculuk, Jeffersonculuk, Jacksonculuk ve Amerikan demokrasisinin ve değerlerinin örnek bir model olarak dünyaya yayılması gerektiğini düşünen Wilsonculuk (Türkmen 2012, 25) .

Bu geleneklerden Hamiltonculuk, dış politika amacını ekonomi ve ticari temeller üzerine oturtmaktadır. Hamiltonculuğa göre Amerika, ülke dışındaki “ticari ve ekonomik çıkarlarını korumak için güçlü bir donanmaya sahip olmalıdır. (Oğuzlu 2020). Hamiltoncu anlayışa göre Amerika, başka ülkelerin yönetimine karışmamalıdır, Amerika için önemli olan ekonomik ve ticari çıkarlarını devam ettirebilmek için güçler dengesini takip etmektir (Oğuzlu 2020). Yine Hamiltonculuğa göre devletin sivilleşmesi ticari çıkarlar açısından

hayati derecede önemlidir fakat askeri olarak da güçlü bir konumda olunmalıdır (Mead 1996, 90).

Jeffersonculuk ise bireysel hakların korunmasını, ülke içi demokrasinin işleminin ve korunmasının gerekliliğine inanan ve inanın siyasetin temelinde olması gerektiğini savunan bir dış politika geleneğidir (Mead 1996, 92). Bu düşünceye göre Amerika her ne kadar müstesna bir devlet olsa da yapması gereken şey bu müstesna duruşu ülke içinde yaşatmak ve diğer devletler için bir model oluşturmaktır. Diğer yandan bu anlayışa göre Amerikan değerleri köklü ve müstesna bir örnek olduğu için bu örneğin yaygınlaşmamasını gerektiği savunulmaktadır (Öçalan 2015, 50). Yine bu anlayışa göre Amerika istisnai konumunu korumalı fakat savaşımlardan olabildiğince uzak durmalıdır çünkü savaşlar Amerikan'ın güvenlik endişelerini artıracaktır ve bu durum kişisel özgürlük alanlarının daraltılması sonucunu doğuracaktır.

Jacksonculuk ise kendisini daha milliyetçi bir anlayışla “beyaz, Anglosakson, Protestan (WASP) kökleriyle tanımlamaktadır. Yine bu anlayış Amerika'nın istisnai konumunu temele alarak diğer devletlerin içişlerine karışmaktan ve ulus inşası projelerinden uzak durmasını savunmaktadır (Oğuzlu 2020). Daha muhafazakâr bir anlayışta olan Jacksonculuk, küreselleşme ve getirilerine daha mesafeli yaklaşmaktadır. Tek taraflı ve daha korumacı bir dış politika anlayışı benimseyen Jacksoncular için toprak bütünlüğü ve ülke refahı oldukça önemlidir. Jacksoncu anlayış yalnızca bir bakış açısına sahip olsa da uluslararası siyaseti göz ardı etmemişlerdir ve bu noktada belirleyici şeyin güç olduğunu savunmaktadır (Hurmi 2010, 61).

Walter Russel Mead ise Jacksoncu anlayışı beş temel kavram olarak nitelendirdiği “Ahlak Kuralları” başlığı altında değerlendirmektedir (Mead 1999/2000, 5-29). Bu kavramlar özgüven, eşitlik, bireysellik, finansal ruh ve cesarettir. Bu kavramları açıklayacak olursak Mead'e göre özgüven Amerikalılar için kendine yetme, ahlaki ve sorumluluk anlamında güçlü bir millet olduğunu vurgulamaktadır. Eşitlik kavramı ise Amerikalıların hak ve itibar konusunda eşit bir toplumsal yapıda olduğunu söylemektedir fakat bu duruşun karşısında otoriter dayatmalara da karşı çıkılmasını önemsemektedir. Bireysellik ise kişinin dini yönlendirme ya da baskılardan uzak bir şekilde kendi kişisel çıkarı ve mutluluğu için çalışması gerektiğini söyler. Finansal ruh ise ciddi çalışmanın ve ekonomik bir güce sahip olmanın önemli bir değer olduğunu savunmaktadır. Ve son olarak cesaret ise Amerikalıların

inandıkları değerleri korumak ve savunmak noktasında dik duruş sergilemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Öte yandan Mead bunların yanı sıra Amerikan toplumunun silahla ilişkisinin iyi olduğunu militarist bir anlayışı makul gördüğünü de savunmaktadır (Mead 1999/2000, 14).

Son olarak bir dış politika geleneği olarak Wilsonculuk ismini 1913 -1921 yılları arasında görev yapan Woodrow Wilson'dan almaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında görev yapan Wilson, daha çok demokratik bir dünya düzeninin inşası konusundaki düşünceleri ve politikaları ile bilinmektedir. Demokratik bir dünyada ve Demokratik bir Amerikan varlığının olduğu dünya düzeninin daha yaşanabilir bir dünya olduğunu savunmaktadır. Bununla ilişkili olarak Wilson, Amerika'nın sahip olduğu bu demokratik bakışın dünyaya yayılmasını dış politikasının temeline yerleştirmiştir. Demokratik bir Amerika'nın dünyaya liderlik etmesi gerektiği fikri, bu gelenekte önemli bir noktadır. Öte yandan Amerikan demokrasisinin yaygınlaştırılması hem bir dış politika hedefi hem de bir ahlaki sorumluluk olarak görülmektedir. Wilsonculukta bu ahlaki anlayış sadece siyasal bir anlam içermez, bu ahlaki anlayış esasen köklerinin püriten ve Protestan dini gelenekten alır ve insan hakları, şiddet, soykırım gibi durumlara da karşı bir sorumluluk hisseder. Diğer yandan demokratik bir dünya düzeninin kurulması açısından demokrasinin yaygınlaştırılması ve demokratik olmayan ülkeleri birer Amerikan kopyası ülkelere dönüştürülmesi, Amerika'nın güvenliği açısından da hayati öneme sahip olduğu düşüncesi bu gelenekte önemli yer tutar.

Kimlik dış politika ilişkisinde bir diğer kavramda müdahalecilik kavramıdır. Müdahalecilik kavramı ise Amerikan dış politikasında önemli bir ikiliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda ortaya şöyle bir sorun çıkmaktadır: Amerikan gücü sadece Amerikan çıkarları söz konusu olduğu zaman mı kullanılmalıdır yoksa insani krizler, barış inşası gibi dış kaynaklı problemlerde de kullanılmalı mıdır? Bu sorunsal dış politika davranışlarında şöyle bir tezata yol açmaktadır. Ya Amerika, demokrasiyi tam benimsemiş ve örnek bir şekilde yaşayan, uygulayan devlet konumunda olacaktır ya da sahip olduğu değerleri dünyanın geri kalan kısmına yaymak için müdahalelerde bulunacaktır. Bu ikilem Kissinger'ın deyimiyle Amerika yükümlülükler ve yalnızcılık politikası arasında bir saat rakkası gibi gidip gelmektedir (Kissinger 2000, 10).

Müdahalecilik kavramını irdelediğimiz zaman karşımıza şu bilgiler çıkmaktadır. Aslında Amerikan müdahaleciliğini kökeninde bulunan temel etken Amerikan güvenliğidir

fakat bu güvenlik kavramı neleri kapsamaktadır? Kastedilen güvenlik sadece fiziki güvenlik midir yoksa Amerikan değerlerinin ve kimliğinin de güvenliği bu kapsama girmekte midir? Bu sorular kapsamında tezin iddiasına paralel olacak şekilde “ontolojik güvenlik” kavramı önemli bir kavramdır. Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre devletlerin kimliğinin güvenliği, dış politikayı etkilemekte ve kimliğin güvenliği dış politikayı anlamlandırmada bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır (Balaban 2020, 1). Bu yaklaşımı ilk olarak kullanan R.D Laing’ e göre birey varlığına dair herhangi bir tehdidin olmadığından eminse ve kendini bir bütün olarak güvende hissediyor ve kimliğinin devamını sağlayabiliyorsa ontolojik güvenliğe sahiptir (Balaban 2020, 2). Giddens’ e göre ise ontolojik güvenlik bireyin öz kimliğinin devamına olan güven duygusuna karşılık gelmektedir (Balaban 2020, 2).

Uluslararası ilişkiler literatüründe bu kavramı kullanan Jennifer Mitzen’e göre ise ontolojik güvenlik bedenin değil kimliğin güvenliğini içermektedir (Mitzen 2006). Bu kavramsal tanımlamalardan yola çıkarak Amerikan güvenliği salt fiziksel güvenliği içermekle beraber daha geniş kapsamda sahip olunan değerlerin ve kimliğin de güvenliğini ve devamlılığını içermektedir.

Bu noktada kimliğin güvenliği kavramı ve dolayısıyla müdahale kavramı müphem bir hal almaktadır. Şöyle ki meydana gelen herhangi bir dış mesele Amerikan güvenliğine dolaylı bir tehdit içermekte midir? Bu tehdit algılaması nasıl yapılmalı ve nasıl bir reaksiyon gösterilmelidir? Bu sorunlara genel olarak şöyle cevap verilebilir. Amerikan halkı ve kamuoyu’ nun genel davranışı doğrudan tehdit içermeyen bir olaya müdahil olunmaması yönündedir. Önemli olan Amerikan halkının kendisini Amerikan topraklarında güvende hissetmesidir. Bu ontolojik güvenlik yaklaşımının daha dar bir kapsamı olarak yorumlanabilir. Bu aşamada önemli olan içerdeki demokrasinin ve Amerikan örnekliğinin iyi bir şekilde yaşanmasıdır.

Öte yandan dış kaynaklı herhangi bir mesele Amerika’ya tehdit içeriyorsa, Amerikan halkının ve siyasal seçkinlerinin genel tavrı müdahalecilik yönünde olmaktadır. Bu noktada Amerikan seçkinleri kendilerini “dünyanın polisi/jandarması” olarak görmektedir. Böyle bir davranışta bulunmadan Amerika’nın dünya liderliği iddiası dayanaksız kalacaktır. Bu fikriyatı benimseyen grupların en önemlisi ise ilerde detaylandırılacağı üzere Yeni Muhafazakârlar olarak adlandırılan gruptur. Amerikan dış politikasına bu perspektiften bakıldığında zaman görülecektir ki müdahalecilik bir dış politika aracı olarak oldukça fazla

kullanılmaktadır. 19.yüzyıl sonlarından itibaren geçen süreçte Amerika, kendisine çeşitli sebeplerden tehdit oluşturmuş 14 ülkeye müdahale etmiştir (Kinzer 2020, 1). Bunun son örneği ise 2003 yılında Irak’a yönelik müdahaledir. Bu müdahalecilik davranışının dış politikada kurumsallaşması ise Monroe Doktrini ve bu doktrine Roosevelt’in getirdiği anlayış çerçevesinde olmuştur.

Başkan Roosevelt, 1904 yılında

“uygar toplumu oluşturan bağlarda genel bir gevşeme yaratan kronik zaaflar ve yanlış davranışlar, nihayetinde Amerika kıtasında ve başka yerlerde, bir uygar ülkenin müdahalesini gerektirebilir. Ve Batı yarımküresinde ABD’nin Monroe Doktrinine bağlılığı onu böylesine durumlarda hiç istemese de uluslararası polis gücü olarak davranmaya mecbur kılabilir. Diyerek müdahaleciliği kurumsallaştırmış ve emellerini açıkça beyan etmiştir (Gerger 2012, 148).

Amerikan tarihindeki müdahaleler böylece Amerikan kimliği ve değerlerine dayandırılarak meşrulaştırılmıştır fakat bu müdahalelerin sonuçları hala Amerikan kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Yukarda bahsedilen durumların aksine Amerikan devletinin kuruluşu aslında müdahalecilikten uzak bir yapıda olmuştur. Amerika’nın ilk başkanı George Washington, 1796 yılında yaptığı konuşmada, Amerika’yı dış kaynaklı sorunlara taraf olmaması, dış dünya ile liberal ticari ilişkilerini korurken, siyasi ilişkilerini minimize etmesi konusunda tavsiyelerde bulunuyordu (Ertem 2010, 150).

Washington’dan sonra göreve gelen başkanlar Adams ve Jefferson’da bu yolda ilerlemiş dış dünya ile ilişkilerini asgari düzeyde tutmaya özen göstermişlerdir. Bu noktada önemle vurgulanması gereken bir durumda şudur. Amerika devletinin kuruluşdaki bu müdahaleden uzak durmaya yönelik anlayışı aslında geçici bir dış politika anlayışıdır. Çünkü yeni kurulmuş bir devletin güç açısından yapabilecekleri sınırlıdır. Her ne kadar dış dünyada gelişen bir olayı kendisine tehdit olarak görse de zamanın şartları açısından engeller mevcuttur. İlki yeni kurulduğu uluslararası siyasette önemli bir güç değildir ve siyasal, askeri, ekonomik açılardan Avrupa’dan oldukça geridedir. İkinci olarak Amerika coğrafi konumu benimsenen politikayla uygun bir durum arz etmiştir. Fakat benimsenen bu politikalar Amerika’dan daha güçsüz durumda bulunan ve coğrafi olarak bir engel bulunmayan Güney Amerika için geçerli olmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, siyasal,

askeri ve ekonomik olarak güçlendikçe bu anlayıştan uzaklaşmaya başlamıştır. Nitekim 1823 tarihli Monroe Doktrini ile müdahalecilik resmi bir anlayış kazanmıştır.

Başlangıçta Monreo doktrini ile Güney Amerika'ya yönelik müdahale bir resmiyet kazanmış olsa da Amerika, askeri gücünü artırdıkça bu anlayış küresel bir nitelik kazanmaya başlayacaktır. Bu duruma tezat oluşturan faktör ise Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi' n deki hükümetlerin halkın rızasını kazanması gerektiğini vurgulayan maddedir. Bu madde etrafında Amerikan kamuoyunda yayılmacılık müdahale ve emperyalizm çerçevesinde çeşitli tartışmalar olmuştur. Hatta bu süreç içerisinde Emperyalizm karşıtı dernek bile kurulmuştur (Ataöv 2019, 94-98) . Bundan da anlaşılacağı üzere bugünkü durumdan farklı olmak üzere Amerikan halkı bulunduğu şartlar altında henüz emperyal bir devlet fikrine karşı mesafeli durmaktadır.

Fakat bu sürecin sonunda kazanan çeşitli çıkar gruplarından oluşan emperyalizm yanlıları olmuştur. Fakat bu noktada şöyle bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu emperyal genişlemenin felsefi bağlamı ne olacaktır? Bu noktada benimsenen düşünce, Avrupa'nın vahşi emperyalizmine bir karşıtlık olarak akıllı bir emperyal anlayış olmuştur (Ertem 2010, 154)

Amerika'nın güçlenmesine paralel olarak bu emperyal genişleme Güney Amerika'dan başlamıştır. Bu durumun ilk örneği Amerikan – İspanyol Savaşı'dır. İspanyolların, Küba'da uyguladıkları politikaların Amerikan kamuoyunda tepki çekmesi sonucu bu ülkedeki vatandaşlarını korumak için gönderdiği USS Maine gemisi Havana limanında bilinmeyen bir sebeple battıktan sonra Amerika kamuoyunda müdahale yönünde baskı arttı. Nitekim İspanyollarla girilen savaşın neticesinde eski İspanyol sömürgeleri Amerikan kontrolüne geçmiştir. Bu ele geçirme Amerikan yayılmacılığının/müdahaleciliğinin önemli bir köşe taşı konumundadır.

İlerleyen süreçlerde Amerika kimliksel değerlerini dışarda yaygınlaştırmaya devam etmiştir. 25. Amerikan başkanı McKinley, Amerika'nın bu yayılmacı anlayışının ilahi bir davranış olduğunu söyleyerek, bunun “ Tanrıların bir armağanı” olduğunu ileri sürmüştür (Ertem 2010, 156). Bu düşünce çerçevesinde Amerika'nın müdahaleleri devam etmiş olup 1904'te Santo Domingo'ya, 1911'de Nikaragua'ya, 1915 yılında da Haiti'ye askeri müdahalelerde bulunmuştur.

Yukarda bahsedilen müdahaleciliğe ilahi bakışın devam ettiricilerinden biri de Woodrow Wilson'dur. İdealist bir başkan olarak Wilson, hem kişisel değerleri hem de Amerikan kimlik değerlerini uluslararası siyasete yaymak gibi güçlü bir tezle ortaya çıkmıştır. Wilson'un temel amacı uluslararası toplumun hukuk ve adaletle yönetilerek dünyanın demokrasi için daha uygun bir hale gelmesini sağlamaktır. Bu amaçla Wilson, Avrupa'nın değerlerinden bağımsız, Amerikan değerlerine dayalı bir dünyanın inşası için çeşitli öneriler sunmuştur. Bu önerilerin en bilinenleri ise Wilson İlkeleri ve Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Bu noktada şuna dikkat etmekte fayda var. Wilson gerek öne sürdüğü ilkeler gerekse Milletler Cemiyeti'nin kurulması noktasında Amerika'ya özel bir değer atfetmekte ve Amerika'yı diğer ülkelere nazaran daha üstün bir konuma yerleştirmektedir.

Bu konum Amerika'ya dünya düzeninin sağlayıcısı, koruyucusu ve barışı yayma görevini beraberinde getirmektedir. Fakat Wilson'un üstlenmeye çalıştığı bu rol Amerikan kongresi tarafından kabul edilmeyince Pax Americana düzeni kurulamamıştır. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı'na kadarki zaman içerisinde Amerika bu anlayıştan vazgeçmemiş sadece ertelemiştir. Diğer yandan her ne kadar Wilson, dini değerlere bağlı bir inancı olsa da bu sadece kendisiyle sınırlı değildir. Cumhuriyetçi ya da Demokrat fark etmeksizin Amerikan başkanları söylemlerinden dini öğelerden çokça faydalanmışlardır.

Lefebvre'ye göre Wilson'un bu çabası iki savaş arası süreçte başarısız olsa da, sahip olduğu idealizm, ilerleyen süreçlerde Amerikan dış politikasına iyi ile kötü, uygar, barbar ikilemlerinin yerleşmesine önemli katkı sağlamıştır (Lefebvre 2005, 74). Kissinger'a göre ise 20.yy başından itibaren Amerika'da uluslararası refahın en önemli ayağını Amerikan modelinin dünyanın geri kalanına yayılması olduğuna dair bir inanç gelişmiştir.

20. yüzyıla gelindiği zaman ise Amerika artık bölgesel bir güç olmaktan ziyade uluslararası alanda söz sahibi bir konuma gelmiştir. Özellikle çabaları başarısız olsa da Birinci Dünya Savaşı sırasında üstlenmeye çalıştığı rol bu durumu iyice pekiştirmiştir. 1900 yılında Çin'deki Boxer isyanına yönelik müdahaleye katkıda bulunarak uluslararası meselelere müdahil olmaya başlamıştır. Amerika artık Kissinger'ın bahsettiği yalnızcılık ile yükümlülükler arasındaki tercihi yükümlülüklerden yana kullanmıştır (Kissinger 2000, 10).

Başkan Franklin Roosevelt'in 1941 yılında Kongre'de yaptığı konuşma ile Amerika artık iyiden iyiye kendini dünya polisi rolünde görmeye başlamıştır. Başkan Roosevelt konuşmasında Amerikan dış politikada temel olarak bahsettiği ve dünyaya yayılması gereken dört özgürlükten bahsetmiştir. Bunlar ifade özgürlüğü, din özgürlüğü ve korkuyla yoksulluktan kurtulma özgürlükleridir (Roosevelt 1941). Bu konuşmayla beraber Amerikan dış politikası bir eksen kaymasına uğramış temel dış politika anlayışlarından olan yalnızcılığı terk etmiştir. İkinci Dünya Savaşı ve ardından kurulan uluslararası düzende Amerikan dış politikası ve kimliği yeniden bir inşa sürecine girmiştir. Savaşın ardından kurulan iki kutuplu düzende diğer kutbu temsil eden Sovyetler Birliği, Amerikan kimliğinin tarihsel algıları nedeniyle bir tehdit olarak algılanmıştır. Hook ve Spanier' e göre Amerikan dış politikası uzun yıllara dayanan algıları ve değerleri dost ve düşman ayrımında önemli bir etkendir (Hook ve Spanier 2014, 15).

Bahsedilen tehdit algılamasının sonucu olarak Amerikan dış politikasında farklı uygulamalara gidilmiştir. Sovyet tehdidine yönelik uygulanan en büyük politika ise Truman Doktrini olmuştur. Bu uygulama Soğuk Savaş'ın bitişine kadar Amerika'nın temel dış politika anlayışı olmuştur. Sovyetler' in komünist ideolojisinin Avrupa ve Ortadoğu'ya yayılmasının önüne geçilmesini hedefleyen bu doktrin aslında Sovyetler' deki Amerikan diplomat George F. Kennan'ın fikirlerine dayanmaktadır. Çevreleme olarak bilinen bu politika George Kennan'ın Bay X adıyla yayımladığı meşhur makaleye dayanmaktadır.

Kennan bu makalesinde çevreleme politikasını şöyle açıklamaktadır.

"Bu koşullar altında Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı uygulayacağı politikanın temel unsurunu Sovyet yayılmacılığına karşı uzun süreli, sabırlı, sağlam ve uyanık bir çevreleme olması gerektiği açıktır." (Bay X, 1947, 575).

Truman Doktrininin ve Çevreleme politikasının gereği olarak Amerika, Sovyet tehdidi içerisinde bulunan ülkeler Marshall yardımı altında silah ve ekonomik destekte bulunmuştur. Bu kapsamda Amerika, Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık bir yardım paketi göndermiştir. Dış politikadaki bu değişimlere paralel olarak Amerika hem kurumsal olarak hem ekonomik olarak çeşitli değişimler geçirmiştir. Dış politikada üstlenilen roller bu değişimleri zorunlu kılmıştır.

İlk olarak Ulusal Güvenlik Sözleşmesi ile beraber Amerika, ekonomisinin ve stratejilerinin büyük bir kısmını savunmaya aktarmıştır. Bunun yanı sıra hem Sovyetlere karşı mücadele de hem de güvenlik alanında önemli bir kuruluş olan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CİA) kurulmuştur. Güvenlik alanında bir diğer gelişme ise 1949 yılında NATO'nun kurulmasıdır. Bu kuruluşla Amerika, hem kendi güvenliğini hem de Sovyet karşıtı dost ülkeleri savunmak için askeri olarak önemli bir yeteneğe sahip olmuştur. Amerika'nın kendi değerlerinin dünya sathında yaygınlaşması ve aynı zamanda dünya barışının korunması adına önemli bir adımda Kore Savaşı'dır. Soğuk Savaş'ın ilk sıcak çatışması olan bu savaş Amerika açısından Sovyetlerin çevrelenmesi açısından dikkate değerdi. Amerika, dünya barışına tehdit olan Sovyet yayılcılığına karşı olarak Kore'ye hem kendi asker göndermiş hem de NATO şemsiyesi altında çeşitli ülkelere askerlerin savaşa katılmasını talep etmiştir. Bu durumu Başkan Truman şöyle ifade etmiştir.

“ Eğer tarih Amerikalılara bir şey öğrettiyse o da saldırganlığın dünyanın neresinde olursa olsun dünya barışına bir tehdit oluşturduğudur. Hele saldırganlık güçlü bir ulusun fethetmeye eğilimli acımasız ve bencil yöneticileri tarafından desteklenmekteyse bu saldırganlık tüm özgür halkların güvenliği ve bağımsızlığına yönelik açık bir tehlike haline gelmektedir.” (Ertem 2010,170)

Truman'ın bu söyleminde Amerika'nın kendisine atfettiği rol açıkça görülmektedir. Amerika'nın küresel siyasette söz sahibi olmaya başlamasından beri kendisine biçtiği üstünlük rolü Kore Savaşı'nda belirgin bir hal almıştır. Kendisini dünya polisi ve dünya barışının sağlayıcısı olarak gören anlayış daha önce bahsedildiği gibi müdahalecilik yöntemini çekinmeden kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda faşizmi de yenerek “dünyayı kötülükten kurtaran” Amerika, şimdi de “kötü” olarak ötekileştirdiği Sovyetlere karşı kendisine “iyi” rolünü biçmektedir.

Amerika'nın Sovyetlere karşı yürüttüğü bu politika sadece Kore ile sınırlı kalmamıştır. Truman Doktrininden on yıl sonra Başkan Eisenhower kendi adıyla bir doktrinle çevreleme politikasını Orta Doğu bölgesine yaymıştır. Bu doktrinin amacı ise hem Orta Doğu bölgesinde komünizm' in yayılmasını önlemek hem de bu bölgedeki güç boşluğunu Amerikan çıkarları doğrultusunda doldurmaktır. Amerika'nın bu yayılcı anlayışı sadece bu bölgelerden ibaret değildir. Kennedy Doktrini ile beraber bu güç mücadelesi Latin

Amerika bölgesinde de kendini göstermiştir. Kennedy doktrininin ana hatlarını şöyle tarif etmektedir.

“ Tüm uluslar bilsin ki zgrlgn yaşaması ve başarılı olması için her bedeli ödeyecek, her yükün altına girecek, her zorluğu göze alacak, her dostu destekleyecek ve her düşmana karşı çıkacağız” (Ertem 2010, 172).

Başkanlık doktrinleri ile beraber küresel bir genişlemeye giden Amerika’nın hem dış politika açısından hem Amerikan kimliği açısından en önemli sınavlarından biri Vietnam olmuştur. Uzakdoğu’daki ülkelerin hızlı bir şekilde komünizm etkisi altına girmesi Amerika’yı endişelendirmiş ve zaman içinde bu bölgeye olan ilgi oldukça artmıştır. Nihayetinde 1965 yılında Vietnam’a da bir askeri müdahalede bulunulmuştur. Kennedy’ e göre Vietnam’a müdahale oldukça yanlış bir hamle olacaktır. Yine Kennedy’ e göre bu sorun Vietnam’ın kendi içerisindeki dinamikler üzerinden çözülmelidir. Amerika’nın Vietnam’a müdahalesi genel olarak iki argüman üzerinden okunabilir. İlk olarak Amerika nezdinde idealist bir bakış açısıyla dünya ortak ve barışıl bir güvenlik içinde olabilir bu güvenliğin sağlayıcısı da Amerika olmalıdır. Eğer dünyanın herhangi bir noktasında bir güvensizlik hkimse domino etkisiyle bu durum Amerikan güvenliğini etkileyecektir. Bu yüzden Amerika güvenlik tehlikesi olan bölgelere, kendi güvenliği açısından, müdahale etmelidir.

İkinci argüman olarak Amerikan düşüncesinde kendisine yer bulan bazı dini ögelerden ötürü kendisini dünyanın kurtarıcısı olarak görmektedir. Bu düşünsel sistematik içerisinde ise komünizm mutlak kötüyü temsil etmektedir ve dünya komünizm tehlikesinden olabildiğince uzak tutulmalıdır. Öte yandan dünyayı kurtarma amacı sadece komünizm’ le sınırlı değildir. Dünyanın herhangi bir yerindeki baskı, fakirlik, adaletsizlik gibi durumlarda da Amerika kurtarıcı olmalıdır. Bu düşünce ise “liberal Evanjelizm” olarak adlandırılmaktadır. Tüm bu argümanlara ve inanışlara rağmen Amerika, Vietnam’da, Kennedy’nin öngördüğü şekilde, hezimete uğramıştır. Gayri nizami ve gerilla savaşına dayalı yöntemlerle savaşan Vietnamlılara karşı, Amerikan güçleri yeterince etkili olamamışlardır. Tüm bu gelişmeler Amerikan kamuoyunda tartışmalar yol aınca Vietnam Savaşı ile ilgili farklı yollar denenmeye başlamıştır. İlk olarak Kissinger’ın savaşı Vietnamlılara bırakarak kademeli çekilme planı olan “Vietnamization” politikası uygulanmaya başlamıştır. Bu politikanın gereği olarak kademeli olarak bölgedeki Amerikan askerlerinin sayısı azaltılmıştır.

Vietnam müdahalesi ve ardından gelen başarısızlık Amerikan dış politikasını ve dış politikada savunulan değerleri tartışmaya açmıştır. 1976 yılında başkan olan Carter'a göre bu başarısızlığın sebebi Amerikan değerlerinin, güç karşısında ikinci plana itilmesidir. Buna karşılık sürecin önemli bir figürü olan Kissinger'a göre ise durum bunun tam tersidir. Kissinger bu durumu şöyle açıklamıştır.

“ 1960'ların ve 1970'lerin dış politika korkusu (Vietnam), Birleşik Devletler çok güç odaklı olduğu için değil, değerleri fazla evrensel uyguladığı için ortaya çıkmıştır.”
(Kissinger 2002, 247)

Tüm bu tartışmaların Amerikan kamuoyunda ve dış politikasında önemli sonuçları olmuştur. İlk olarak Vietnam'daki başarısızlık Amerikan hafızasında “Vietnam Sendromu” olarak kalmıştır. İkinci olarak Amerika, uluslararası siyasette daha az ve en elzem durumlarda yükümlülük altına girmeye başlamıştır.

Göreve geldiği günden itibaren ahlaki ve etik değerleri ön plana alan Başkan Carter, iki önemli durumla baş başa kalmıştır. Bunlar 1979 yılında Sovyetler' in Afganistan' ı işgali ve aynı yıl gerçekleşen İran' da yönetim değişikliğidir. Bu noktada Başkan Carter, Amerikan kimliğinden ziyade ulusal çıkarları önemseyerek, Körfez bölgesine yönelik bir girişime karşı askeri bir müdahalede bulunulacağını ilan etmiştir. Bu aşamada askeri güç kullanımı ile beraber, her ne kadar resmi olarak kabul edilmemiş olsa da, Sovyetleri çevreleme açısından Yeşil Kuşak Projesi uygulamaya konulmuştur. Bu proje, Sovyetler' in çevresindeki ülkelerde komünizm' e karşı ılımlı İslam anlayışını desteklemeye dayanmaktadır. Carter' ın ardından göreve gelen Reagan selefine nispeten daha sert bir politika izlemiş ve Sovyetler Birliği' ni “şer imparatorluğu” olarak nitelendirmiştir. Başkan Reagan, kendi ismiyle yayınladığı doktrinin gereği olarak Sovyetler Birliği karşıtı ülkelere önemli yardımlarda bulunmuştur. Bu durumun paralelinde Nikaragua' da, Afganistan' da Sovyetler karşıtı gruplara yardım edilmiştir. Reagan doktrini bu açıdan Soğuk Savaş süresince yürürlükte kalmış bir doktrin olarak görülebilir. Yine aynı amaçla Amerika, savunma harcamalarını artırmış ve “dünya polisliği” rolünü güçlendirme çabası olarak Yıldız Savaşları Projesini başlatmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında şu yorum yapılabilir. Amerika gerek Sovyetler gerek diğer ülkelere karşı kullandığı askeri ya da dış politika araçlarını ve anti demokratik uygulamaları

nihayetinde kendi ulusal çıkarlarını ya da kimlik güvenliği açısından okuyarak sunması önemli bir noktadır. Bu politikalar izlenirken uygulanan yöntemler ahlaki ya da demokratik olmasa da sonuç olarak Amerikan değerlerinin çıkarı gözetildiği için sonuçlar Amerika açısından sorun teşkil etmemektedir.

Reagan'ın ardından başkanlık koltuğuna oturan George H.W Bush, başkanlığının ilk yıllarında Soğuk Savaş'ın bitmesi gibi tarihsel bir süreci yönetmiştir. Sovyetler' in dağılmasının ardından Başkan Bush bir "küresel lider" olarak anılmaya başlanmıştır (Brzezinski 2008, 1). Bu süre zarfından itibaren Bush, Fukuyama' nın "tarihin sonu" tezinin bağlamında Yeni Dünya Düzeni' n den bahsetmeye başladı. Artık dünyanın en güçlü devletlerinden birisi yıkılmış ve Amerika askeri, ekonomik, siyasal açıdan eşsiz bir konuma yükselmiştir. Fakat bu düşüncelerin ardından gelen yıllar aslında bir dünya düzeninden çok düzensizliği andırıyordu. Amerika'nın gerek uluslararası sistemdeki konumu gerekse İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dış politikadaki yükümlülük tercihi onu yeni düzende şu üç görevi üstlenmeye zorluyordu.

- 1- Değişen jeopolitik dengelerin dünyasında, daha işbirlikçi küresel sistem ortaya çıkabilmesi için, merkezi iktidar ilişkilerini idare etmek, yönetmek ve uluslararası beklentileri yoğunlaştırmak
- 2- Küresel şiddetin yayılmak yerine gerilemesi için, çatışmaları bastırmak ya da yok etmek, terörizm ve kitle imha silahlarının artışı önlemek ve sivil çekişmelerin olduğu bölgelerde barışı koruma çabalarına destek vermek
- 3- İnsanların durumlarında giderek dayanılmaz olan eşitsizlikler ile ortaya çıkmakta olan yeni küresel vicdan gerçekliğini izleyerek daha etki şekilde mücadele etmek, küresel refahın yeni çevresel ve ekolojik tehditlerine ortak yanıtı teşvik etmek (Brzezinski 2008, 12).

Sovyetler' in dağılmasının ardından gelen dünyadaki toplumsal ve siyasal değişimler, dönüşümler Amerika'nın bahsedilen bu görevlerinin test edilmesi açısından önemli bir nokta olmuştur. Özellikle Irak'ın Kuveyt'i işgali dönemin en önemli olayı olarak değerlendirilebilir.

Irak'ın, Kuveyt ile sınır bölgesindeki petrol sahalarıyla ilgili bir sorunu neden göstererek Kuveyt'i işgal etmesi ABD ve dünya nezdinde uluslararası hukukun ihlali olarak görülmüştür. Amerika'nın Irak'a yönelik politikası ise önce şartlar sunarak bu durumun

önüne geçmek olsa da daha sonra bölgeye asker göndermiş ve ticari ambargoya başlamıştır. Daha sonra ise Amerika, Basra Körfezi gibi kritik bir noktadaki bu işgal halini hem kendi enerji güvenliğine hem de uluslararası sisteme tehdit içerdiği varsayımıyla gerek Sovyetleri gerekse BM gibi uluslararası kuruluşları tehdit konusunda ikna etmiştir. Bu durumun ardından BM 660 no' lu kararıyla Irak'ın kayıtsız şartsız Kuveyt'ten çıkmasını öngören kararı kabul etmiştir. Ardından 678 no 'lu kararla Irak'a karşı güç kullanımını onaylamıştır ve böylece Amerikan önderliğinde koalisyonla güç kullanmak için meşruiyet doğmuştur. Irak'a karşı yapılan uyarıların karşılık bulmaması sonucunda Amerika önderliğindeki koalisyon saldırıya başlamıştır. Yaklaşık bir ay süren bombalamanın ardından karada "Çöl Fırtınası" operasyonu başlatılmıştır ve 100 saat gibi kısa bir süre içerisinde Irak ordusu Kuveyt'ten çıkarılmıştır. Bu kazanımın ardından Amerika, hem Soğuk Savaş sonrası dünya polisliği algısını güçlendirmiştir hem de uluslararası düzenin devamı açısından gerekli gördüğü durumlarda askeri güç seçeneğini de kullanacağını göstermiştir.

George H.W Bush'un ardından 1992 yılında başkanlığa Bill Clinton seçilmiştir. Selefinin aksine dış politika konusunda tecrübesiz sayılan Clinton, seçim sürecinde odak noktasını iç politika ve ekonomi olarak belirlemiştir. Fakat Clinton, başkanlığının ilk günlerinde Bush yönetiminden kalan dış politika mirasıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. George H.W Bush tarafından Somali'ye gönderilen barış gücü askerlerinin iç savaşta taraf olarak verdikleri ağır zayıat ve bir Amerikan askerinin yerlerde sürüklenme görüntüleri Amerikan kamuoyunda oldukça tartışma çıkarmış ve insani müdahale kapsamında dış ülkelere asker gönderme konusu tartışmaya açılmış ve Amerikan askerlerinin geri dönmesi için talepler artmaya başlamıştır. Bu baskıların ardından Clinton yönetimi görevinin önemli bir kısmını BM görev kuvvetine devrederek 1995 yılında ülkeden çıkmıştır. Fakat bu durum Amerikan dış politikasının temel ikilemini tekrar gündeme getirmiştir. Amerika, değerlerinin gerekirse askeri müdahaleler ile yaymalı mıdır yoksa ulusal bir tehdit olmadığı müddetçe iç politika ile mi uğraşmalıdır? Vietnam korkusunun etkisi ile beraber Amerika tekrar zorunlu olmadığı müddetçe müdahalelerde bulunmaya çekinceli yaklaşmaya başlayacaktır.

Bu ihtiyatlı yaklaşım kendisini Ruanda'daki iç savaşa müdahale etmek konusunda gösterecektir. Bu ihtiyatlı yaklaşım sadece Amerika için geçerli değildir. BM'de Somali'deki başarısızlığın ardından Ruanda konusunda oldukça pasif bir tutum içine girmiştir (Halberstam 2002, 276). Bu pasif tutumun sonucunda Ruanda'da iki büyük kabile

arasında iç savaş ve katliam yaşanmış yaklaşık 800.000 insan hayatını kaybetmiştir. Clinton ise bu süre zarfında, Ruanda'ya karşı oldukça ilgisiz kalmış hatta soykırım kelimesini dahi uzunca süre telaffuz etmemiştir (Halberstam 2002, 288-289). Somali, Ruanda gibi iç savaşların ardından Amerikan yönetimini zorlayan iç savaş ise Bosna Savaşı olmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından ülke Sırlar, Bosnalılar ve Hırvatlar olmak üzere etnik gruplara bölünmüştür. BM, bölgedeki etnik çatışmaları durdurmak için bir koruma gücü gönderse de bu güç Sırların saldırılarını önlemede yetersiz kalmıştır. Bu olaylar zarfında Amerika, Bosna'ya karşı net bir politika belirlemekten uzak durmuştur. Amerika'nın geleneksel dış politika ikilemi kendisini Bosna Savaşı'nda da göstermiştir.

Fakat Clinton hem izolasyonist dış politika anlayışı hem de ülkenin ekonomik sorunlarından ötürü Bosna'ya karşı gerekli tepkiyi göstermemiştir. Bu durum Amerika'nın "küresel polis" rolüne uygun olmadığı gerekçesiyle çeşitli gruplar tarafından çokça eleştirilmiştir. Yeni Muhafazakârların öncülük ettiği bu gruplar çeşitli baskı araçlarını kullanarak Clinton'u müdahale etmeye zorlamışlardır, bu pasif tutumun Amerikan imajına zarar verdiğini savunarak Clinton'u müdahaleye zorlamışlardır. Öte yandan Ulusal Güvenlik Danışmanı Antony Lake ise Wilson'cu görüşleri doğrultusunda müdahale noktasında Clinton'u ikna etmeye çalışmıştır.

Bu baskıların ardından Clinton, müdahalesizlik tavrından vazgeçerek 1995 yılında Bosna olaylarına Amerikan müdahalesini başlatmıştır. Böylece Amerika Soğuk Savaş sonrası liderlik rolünü oynamak zorunda kalmıştır. Amerika hem geleneksel olarak hem de Soğuk Savaş'ın ardından birçok dış politik sorunlarla karşılaşmıştır. Dış politika konusunda öncelik her ne olursa olsun Amerikan değerleri etkisini mutlaka göstermektedir. Zaman zaman Amerika, kimliğini ve değerlerini, çıkarları noktasında araçsallaştırırsa da bu durum kendisine dış politikada alternatifler sunmaktadır. Bu Amerikan dış politikasında kimliğin etkisi ve tarihsel sürecini incelediğimiz bölümde çıkarılacak en net sonuç şudur: Amerikan karar vericileri genel olarak iki yaklaşımın etkisi altındadır. İlk olarak Wilson'cu idealizm'in etkisiyle Amerikan değerlerini dünyanın geri kalanına yaymak ve daha insani bir dünya inşa etmek üzerinedir. İkinci yaklaşım ise Amerika'nın daha çok kendi içinde örnek bir model olma çabasını yansıtan izolasyonist yaklaşımdır. Bu iki duruma ise değerler ve çıkarlar ikilemi denilmektedir. Bu yaklaşımlardan bahsedilirken şu göz ardı edilmemelidir. Gerek idealist gerek izolasyonist yaklaşımda dış politikada temel nokta Amerikan değerleri

olmuştur. Bu iki yaklaşım aslında bu değerlerin nasıl yaşanacağı üzerine bir yöntem tartışmasıdır.

3.3. Tezin Kuramsal Çerçevesi ve Temel İddiası

Bu tezin temel çerçevesi İnşacı teorinin temel savları üzerinden kurgulanmaktadır. Bu temel savlar şöyledir

- 1- Gerçekliğin sosyal olarak inşasına ve sosyal gerçeklerin önemine inanma
- 2- Maddi olanlar yanında düşünsel yapılara, normların ve kuralların önemine odaklanma
- 3- Siyasi eylemin şekillendirilmesinde kimliğin rolüne ve eylemin mantığının önemine odaklanma
- 4- Aktörlerin ve yapının karşılıklı oluşumculuğuna inanma, teamül ve eyleme odaklanma (Smith, Dunne ve Hadfield 2003, 82)

Amerika'nın Irak'ı işgalinin açıklanması noktasında İnşacı yaklaşımın en açıklayıcı perspektif olarak görülmesinin sebebi işgalin maddi varlıklardan daha çok düşünsel noktalarının ağır bastığının düşünülmesidir. Bunu şöyle açıklamak mümkündür.

Öncelikle İnşacı yaklaşımın temel varsayımlarından olan gerçekliğin inşası süreci ve bu sosyal gerçeklere inanma Irak Savaşı öncesinde bir gerçeklik olarak Amerikan yönetiminde ve kamuoyunda çokça dile getirilmiş ve zihinsel olarak haklı bir savaş nedeni olarak gösterilmiştir. Temel savaş sebebi olarak Saddam Hüseyin, El Kaide'yi desteklediği dolayısıyla 11 Eylül olaylarıyla doğrudan ilgisi olduğu savunulmuştur. Bu savın yanı sıra Amerikan yönetimi Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu/olmaya çalıştığını iddia ederek ilerleyen süreçlerde bu silahların hem Amerikan güvenliğini hem de dünya güvenliğini tehdit edeceğini dile getirmişlerdir. İkinci ve üçüncü varsayımlar üzerinden sebepler açıklanacak olursa savaşa yönelik sebeplerin düşünsel ve kimliksel tarafları şöyle izah edilebilir.

George W. Bush'un başkanlığa gelmesi ile beraber yönetim kademelerinde yer alan çeşitli gruplar 11 Eylül saldırıları öncesinde dış politikada bir uzlaşma sağlamamış olsalar da 11 Eylül saldırıları ve sonuçları bu anlayışların ortak bir dış politika davranışı sergilemesine neden olmuştur. Bu davranışın temel kodları ise maddi yapılar üzerinden

ziyade düşünsel yapılar üzerinden var edilmiştir. Şöyle ki Amerikalı karar alıcılara göre bu saldırılar aslında Amerika'nın askeri güç üzerinden vurulmasından ziyade temsil ettiği değerlere bir saldırdır. Bu saldırı aslında “özgür dünya ve onun değerlerine yönelik barbarca bir saldırdır”. Bu noktada Amerika'nın yapması gereken şey ise bu “barbarlığın” sona erdirilmesidir. Amerika'nın bu sorumluluğu almasının iki nedeni vardır. İlk olarak Soğuk Savaş'ın ardından dünyada tek kutup kaldığı için dünyanın herhangi bir bölgesinde uluslararası düzeni tehdit eden sorunlara kendisini ilk muhatap olarak görmektedir dolayısıyla bu sorunun çözümü noktasında da kendisini yetkili görmektedir.

İkinci olarak ise Amerikan kimliğinin etkisiyle kendisini istisnai bir konuma yerleştirerek özgür dünyanın ve değerlerinin korunması adına bu savaş haklı gösterilmeye çalışıldı. Irak'a yönelik tehdit algılaması genel olarak Irak'ın El Kaide'yi ve diğer fundamentalist örgütleri desteklediği ve dolayısıyla hem dünya barışına hem de özgür dünyanın değerlerine bir tehdit içerdiği yönündeydi. Irak savaşı'nın bu noktada önemi ise Irak'ın Ortadoğu'da demokratik bir devlete dönüştürülerek bölgede bir demokrasi dalgası yaratmaktı (Benard 2003)

Bu demokrasi dalgasına ise resmi olarak herhangi bir kaydı olmasa da Büyük Ortadoğu Projesi ya da diğer adıyla Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile Müşterek Bir Gelecek ve İlerleme için Ortaklık adı verilmiştir. (Günel 2004, 156)

Bu proje temel olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ki ülkelerin 3 alan üzerinde dönüşümünü hedeflemiştir (Bağcı ve Sinkaya 2006, 23). Hedeflenen dönüşümlerin ilki siyasi alanda olmuştur. Bu bağlamda proje kapsamındaki ülkelerde özgür seçimler, hukukun üstünlüğü, demokratik yapıların tesisi, temel insan hak ve özgürlüklerinin korunması gibi gayeler amaçlanmıştır. İkinci olarak sosyal ve kültürel alanda eğitim, ifade özgürlüğü gibi amaçlar gözetilmiştir. Dönüşüm hedeflenen üçüncü alan ise ekonomi olmuştur. Bu alanda ise serbest piyasa koşullarının oluşturulması, ekonomik yapısal reformlar, yeni iş alanlarının oluşturulması gibi amaçlar güdülmüştür. Bu amaçlardan beklenen sonuç ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin daha istikrarlı ve daha şeffaf bir yapıya büründürülerek aşırılığın, radikalizmin, kaçak göçlerin, uluslararası terörizmin bir tehdit olmaktan çıkarılmasıdır.

3.4. Kullanılacak Araştırma Materyali ve Yöntemler

Bu tezde genel olarak 11 Eylül olayları ve Irak Savaşı ile ilgili birincil kaynaklar kullanılmıştır. Bahsedilen olay örgüleriyle ilgili olarak dönemin başkanlarının konuşmaları, devlet kurumları tarafından yayımlanan raporlar, Ulusal Güvenlik Belgeleri, başkanlık doktrinleri ve son olarak konuyla ilgili literatür taranmıştır.

Yöntem olarak ise vaka çalışması yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem aslında diğer nitel yöntemlerden farklı olarak görüş ve yaklaşım olarak tanımlanabilir (Robson 2017, 159. Bu yöntemde genel olarak çoklu veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. En önemli özelliği ise sınırları belli durumlara yoğunlaşmasıdır. Bu tür çalışmalar vakanın en özel detaylarına kadar bilgi toplamayı, son derece dikkatli bir gözlemi içermektedir (Robson 2017, 160) .

Her ne kadar tezin bir ve ikinci bölümlerinde Amerikan dış politikasına dair düşünceler ve tarihsel süreçler işlense de teze konu olan kimlik dış politika bağlamında Irak Savaşı üçüncü bölümde bu yöntem kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın bakış açısı makro ve mikro düzeyleri beraber içinde barındırmaktadır. Analiz birimi ise devlet ve daha özeldir ise birey olarak devlet adamları ve karar vericilerdir. Sonuç bağlamında ise Irak Savaşı'nın sonuçları açısından yapılan değerlendirme uluslararası sistem analizi düzeyinde öğeler barındırmaktadır.

4. 2003 IRAK SAVAŞI VE BULGULAR

4.1. Irak Savaşı (2003): Genel Tarihsel Arka Plan

2003 yılında başlayan Irak Savaşı'nın arka planına bakıldığında zaman bu savaşa sebep olan olayların temel olarak üç başlık altında inceleyebiliriz. Birinci sebep olarak 1980 yılında başlayan İran- Irak Savaşı ve ardından gelen Kuveyt'in işgali ve bu süre zarfında Irak'taki Kitle İmha Silahları üretimi. İkinci olarak Irak'ın İsrail'e karşı bir güvenlik tehdidi olması. Üçüncü olarak bölgede ılımlı rejimler oluşturma isteği ve uluslararası terörizmin önlenmesi (Tunç 2004, 20).

1979 yılı Amerika için Ortadoğu bölgesinde felaketler yılıydı. İlk olarak 1979 yılında İran'da meydana gelen devrimde Ayetullah Humeyni önderliğinde yeni bir rejim kurulmuş ve bu yeni rejim Amerika'yı büyük şeytan olarak görmekteydi. Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgali Amerika açısından bir diğer felaket senaryosu oldu. Tüm bunlara ek olarak 1979 yılında Irak'ta Saddam Hüseyin'in liderliğini ilan etmesi ve Camp David Anlaşmasını tanımadığını ilan ederek Arap dünyası liderliğine soyunması Amerika için bir diğer kötü haberdi. Amerika ilk defa Basra Körfezindeki iki yakın müttefiki olan Irak ve İran'ı kaybetmiş oluyordu ve ayrıca bu bölgelerin Sovyet etkisi altına girmesi ihtimali en kötü senaryo olarak görülmekteydi. Fakat ilerleyen zaman içerisinde Amerika'nın bu korkuları yerini daha sakin bir ruh haline bıraktı. Bu durumun sebepleri ise Sovyetler Birliği'nin Afganistan'daki işgalinin kötüye gitmesi, İran'daki muhafazakâr radikal rejimin Sovyetler'e karşı mesafeli durması ve Irak'ın öncelikli düşman olarak Amerika'yı değil İran'ı görmesiydi.

Irak, yeni iktidara gelen rejimin zayıflığını bir fırsat olarak düşünerek Kuzistan bölgesindeki petrolü ve Şattül Arap suyunu ele geçirmeyi düşündü ve bu niyetle İran'daki mollaların Irak'taki Şiileri ayaklandırma düşüncesi olduğunu iddia ederek İran'a savaş açtı. İran'ın zayıflığına ve Irak ordusunun gücüne rağmen sekiz yıl süren savaş iki taraf içinde önemli bir kazanım getirmedi. Bu durum ise Amerika için en makul yoldu. İki bölgesel gücün savaşı nihayetinde Amerika'ya yaramaktaydı fakat bu güçlerden birinin savaştan galip çıkma ihtimali Amerika için bölgedeki çıkarlarının tehlikeye girmesi anlamını taşıyordu. Özellikle İran'ın kazanma ihtimali olası seçenekler içinde en kötüsü demektir.

Bu ihtimalin azaltılmasına ve mümkünse yok edilmesine yönelik olarak Amerika bu savaşta Irak'ı desteklemeye başladı. Fakat bu yardımlar beklenildiği kadar büyük çapta olmadı ve savaşın gidişatına yönelik bir değişime sebep olmadı. Amerika'nın Irak'a verdiği en büyük destek İran'a ait stratejik yerlerin bilgisini Irak'a vermesi oldu. Irak'a askeri anlamda destek sadece Amerika'dan gelmiyordu. Sovyetler Birliği, Fransa ve Almanya'da Irak'a ciddi yardım etmekteydi. Bu yardımla içerisinde en dikkat çekenini ise Almanya'nın Irak'a kimyasal, biyolojik madde üretimi ve balistik füze yardımı yapmasıydı.

Nitekim Irak'a verilen bu kimyasal ve biyolojik maddeler hem Irak'ın 1988 yılında Halepçe'de Kürtlere karşı kullanılmış hem de ilerleyen yıllarda Irak'ın ambargolarla ve çeşitli ithamlarla anılmasına sebep olmuştur. Amerika, savaş sırasında sadece Irak'a değil aynı zamanda İran'a da yardım etmiştir. Amerikan tarihinde İran Kontra Olayı olarak bilinen durumun amacı ise, Reagan yönetimindeki bazı kişilerin Lübnan'da esir olan Amerikalıları, İran'ın Hizbullah üzerindeki gücünü kullanarak kurtarmaktı. Bu yardımın diğer amacı olarak ise Irak'ın İran'a karşı mutlak bir üstünlük sağlamasının önüne geçmek olarak değerlendirilebilir.

İran-Irak Savaşı, Amerika'nın bölgesel çıkarlarına tehdit oluşturmayacak bir biçimde sonuçlanmıştır. Her ne kadar savaş sonunda Irak birtakım toprak kazanımları elde etse de sonuca dair net bir zafer anlamına gelmemekteydi. Dönemin Savunma bakan yardımcısı Donald Rumsfeld' e göre ise Irak'ın savaştan mağlup çıkması Amerikan çıkarlarına ters düşmekteydi (Johnson 2005, 246) Irak, savaşın sonundan itibaren orduya yatırımları artırmaya başladı ve kitle imha silahları üretimi başladı. Saddam Hüseyin bu askeri gücünü ve kimyasal silah kozunu kullanarak İsrail'i tehdit etmeye başladı ve Arap dünyasının liderliğine oynamaya başladı.

Saddam Hüseyin kendisine göre oluşturduğu bu olumlu havayı devam ettirebilmek, doğal bir parçası gördüğü toprakları ele geçirmek ve İran savaşının maliyetini çıkarmak amacıyla Kuveyt' saldırdı. Irak bu hamleyle hem bölgesel hegemonyasını güçlendirmeyi hem de Kuveyt petrollerini ve hazinelerini ele geçirerek ekonomik olarak savaşın maliyetini bu yolla çıkarmayı hedeflemekteydi. Irak'ın bu hedeflerini gerçekleştirmesi Amerika açısından bölgedeki çıkarlarının sekteye uğraması anlamına geliyordu. Irak bu hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla Kuveyt'i işgal etti.

Bu işgalin ardından Amerika önderliğindeki koalisyon Irak'ı Kuveyt'ten çıkardı ama Saddam, Irak'taki iktidarını korumaktaydı. Bu noktada Amerika'nın neden Saddam'ı devirmediği sorusuna yanıt Başkan Bush'tan gelmekteydi. Bush'a göre eğer Irak işgal edilmiş olsaydı Amerika işgalci bir konumda nefret objesine dönüşecekti (Polk 2007, 172). Nitekim Başkan'ın bu kehaneti 12 yıl sonra gerçeğe dönüşecekti. Amerika bu noktada Saddam'ın iç dinamikler yoluyla devrilmesini istedi. Bu amaçla Irak'ta ayaklanmaları teşvik etti. Bu ayaklanmalar Irak ordusu tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Öte yandan Amerika, Saddam'ın bir iç darbeye devrilmesi beklentisi içine girmişti fakat bu beklenti gerçekleşmedi.

1992 yılında Bill Clinton başkan olunca Irak politikasını zayıf bir Saddam ve zayıf bir Irak üzerine kurmuştu. Clinton yönetimi içerisinde Saddam'ın iktidardan düşürülmesi arzu edilen bir şey olsa da buna dair strateji geliştirilemedi. Bunun sebebi ise Clinton yönetimindeki kişilerin Irak'ı öncelikli bir tehdit olarak görmemesiydi. Clinton yönetiminin temel dış politika hedefi serbest piyasa ekonomisi ve demokratik rejimlerin yayılmasını teşvik etmektir (Brinkley 1997, 110-127) Clinton yönetimi içinde şahin görüşlü kişiler olsa da bunlar genellikle azınlıkta kalmaktaydılar. Fakat bu sırada Saddam Kitle imha silahları üretimine devam etmekteydi. Bu noktada şahinlere göre yapılması gereken şey Irak'ın işgalinden ziyade Saddam muhaliflerine CIA desteği verilerek Saddam'ın iktidardan el çektilmesiydi. Clinton yönetimi bu planı uygulamaya koydu ve fakat başarısız oldu, bunun sonucu olarak şahin düşünceli kişiler yönetimdeki etkilerini iyice kaybettiler (Pollack 2002, 19). Bu gelişmelerden sonra Clinton yönetimi Irak'ı kendi sınırları içinde tutmak için 1998 yılına kadar çevreleme politikasını uygulamaya koydu. Daha sonra bu politika çifte çevreleme olarak revize edildi ve İran'da bu politikanın içine sokuldu. Bu politikada amaçlanan şey ise Irak'ı zayıf ama toprak bütünlüğü tam bir şekilde tutmak ve İran'ın bu durumdan faydalanmasını engelleyerek İran'ı kontrol altında tutmaktır (Telhami 2002)

Görüldüğü üzere 1990'lar boyunca Amerika'nın temel Irak politikası bir rejim değişikliğinden ziyade Irak'ı zayıf bir şekilde tutmak olmuştur. Bu zayıf tutma politikasının en önemli ayağı ise ambargolar olmuştur. Bu ambargolar ekonomik ve askeri alanları içermekte ve Saddam'ın Kitle imha silahı üretimini bitirmesi karşılığında sona ereceği vaat edilmekteydi. Bu ambargoların en önemlisi ise bir petrol ülkesi olan Irak'ın petrol gelirlerini BM gözetiminde kullanmasıydı. Burada amaç Saddam'ın tekrar petrol gelirlerini silahlanmaya harcamasının önüne geçmektir. BM daha sonra Irak'ın insani gereksinimleri

için petrol satılmasını ve bu petrol gelirlerinin insani amaçlarla kullanılmasını önerisini getirdi fakat bu öneri Irak tarafından kabul görmedi. Daha sonra dünya kamuoyunda bu yaptırımların Iraklı çocukların ölümlerinde artışa sebep olduğu haberleri sonucunda Amerika daha kapsamlı bir program geliştirmek durumunda kalmıştır (Kelly 2001, 140-160). Yeni geliştirilen programın adı ise “Gıda İçin Petrol” olmuştur. Bu programa göre Irak yılda 4 milyar dolarlık petrol satacak ve bu petrol gelirleri insani yardım amacıyla ve BM gözetiminde kullanılacaktı.

Diğer yandan Saddam Hüseyin’in kitle imha silahı üretimi de ilişkiler açısından önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Her ne kadar Saddam rejimi, Irak’ta kitle imha silahlarına yönelik görev yapan UNSCOM’ u (Birleşmiş Milletler Irak’ı Silahsızlandırma Özel Komisyonu) kabul etse de bu komisyonla sürekli bir işbirliği içinde olmadı. Saddam rejimi komisyonun Irak’ta bulunduğu süre zarfında çeşitli oyalama ve geciktirme taktiklerine başvursa da nihayetinde 1998 yılında komisyonun görevlerini iptal ederek UNSCOM’ u Irak’tan çıkardı. Burada üzerinde durulması gereken bir konu ise UNSCOM’ un yaptığı çalışmalar sırasında her ne kadar Saddam rejimi bunu gizlese de kitle imha silahlarına yönelik önemli bulgular mevcuttu (UN-UNSCOM). Gerek kimyasal gerekse biyolojik silahlar açısından Irak hala birçok bilinmezliği barındırmaktaydı. Fakat UNSCOM, ülkede çalıştığı süre içerisinde bu kitle imha silahlarının altyapısını önemli ölçüde yok etmişti fakat şeffaf bir yönetim sergilemeyen Saddam rejiminin davranışları sebebiyle her şey açığa kavuşmamıştı.

UNSCOM ’un Irak’tan çıkarılması Amerikan politikalarında da değişikliğe sebep olmuştur. Amerika’nın 1998 yılına kadar yürüttüğü çevreleme politikası yerini rejim değişikliği fikrine bırakmıştır (Tunç 2004, 30). Fakat Saddam’ın nasıl devrileceğine yönelik net bir yoktu. Bu noktada öne çıkan fikir, daha önce de düşünülen ama uygulamaya konulamayan, Saddam’ın muhaliflerinin CİA tarafından desteklenerek devrilmesi yönündeydi ama ülkedeki rejim sebebiyle muhalif bulmak ve belirli bir hareket sahası oluşturmak oldukça güçtü. Öte yandan yurtdışındaki Iraklı muhaliflerin oluşturduğu Irak Ulusal Kongresi ise ülkede yeterli tabana sahip değildi.

Seçenekler arasında en gerçekçi yol olarak Irak’ın askeri ve kitle imha silahları altyapılarının vurulacağı bir bombardımandı. Nitekim 1998 yılında Çöl Tilkisi Operasyonu adıyla bir harekât düzenlenmiş, Irak’ın askeri hedefleri bombalanmış fakat beklenildiği

üzere bir rejim değişikliği gerçekleşmemiştir. Amerika'nın hem askeri olarak Irak'ta kabiliyetlerinin sınırlı olması hem de gıda için petrol programının Irak tarafından delinmesi sonucu Irak'ta Amerikan politikası bir çıkmaz içine girmiştir.

Irak Savaşı'na neden olarak gösterilebilecek ikinci durum ise Irak'ın gerek kitle imha silahları ile gerekse kendini Arapların lider ülkesi konumunda görerek İsrail'e karşı tehdit içeren politikalar benimsemesiydi. İsrail, kuruluşundan itibaren bölgede Amerikan dış politikası açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Amerika, İsrail'i bölgedeki en sağlam müttefiki olarak görmekte ve yıllık 3.3 milyar dolarlık yardım yapmaktadır (Department Of State 2021, 28). İsrail ise bu yardımların sebebiyle modern bir devlet haline gelmiş olmasında Amerikan desteğini lider düzeyinden sürekli dile getirmekte ve gerek teşekkür söylemleri ile gerekse Amerikan politikalarına desteği ile bu duruma mukabele etmeye çalışmaktadır (Mearsheimer ve Walt 2017, 39). İki ülke arasındaki ilişkiler sadece siyasi boyutta kalmayıp kültürel olarak da çok önemli noktalar içermektedir. Öncelikle Amerikalılar, İsrailileri gerek göçmen toplumu olmasıyla gerek demokrasi ile yönetilmesiyle gerekse tüketim alışkanlıklarıyla önemli oranda kendilerine benzetirler (Tunç 2004, 34).

Amerika'daki Yahudi gruplar nüfusun küçük bir kısmını oluşturmalarına rağmen Amerika'nın Ortadoğu politikasında etkilidirler. Bunun sebebi ise az sayıda olmalarına rağmen Yahudilerin oldukça eğitimle ve varlıklı kişiler olmasıdır. Bunun yanı sıra Yahudiler örgütlenme konusunda oldukça iyilerdir. Amerika'daki en büyük ve en etkili Yahudi örgütü ise içerisinde birçok Yahudi oluşumunu barındıran ve yaklaşık 55.00 üye ve 65 milyon dolarlık bir bütçeye sahip olan Amerika-İsrail Halk İlişkileri Komitesi (AIPAC)'tır (Başaran 2020, 107). Clyde Prestowitz' e göre çoğu Amerikalı için İsrail, Amerika'nın 52. Eyaletidir. İki ülke arasındaki ilişkilerin niteliği açısından bu değerlendirme dikkate değerdir (Prestowitz 2004, 12) Irak Savaşı'na neden gösterilebilecek üçüncü durum ise bölgede ılımlı rejimlerin devamı için mevcut durumu devam ettirmek ve radikal terörizmin önüne geçmek olarak gösterilebilir. Şöyle ki Arap rejimleri Amerika açısından araçsal olarak önem arz etmekteydi. Soğuk Savaş süresince önemli olan bu rejimlerin içeriğinden ziyade Sovyet karşıtı blokta yer almalarıydı.

Soğuk Savaş süresince Amerika için bu bölgedeki tehlike Sovyetler Birliğine yakınlık besleyen Arap milliyetçiliğiydi. 1980'lerden itibaren radikal İslami anlayışın yükselmesi ile

beraber Amerika ılımlı rejimleri desteklemeye ve korumaya başlamıştır. Mısır'da ve Suudi Arabistan'daki yönetimler ılımlı İslam'ın mihenk taşı görevi gördüler.

Amerika için nihayetinde bölgenin önemi petrolün güvenliği ve terörizmin önlenmesi amacına matuftu. Bu iki nokta sağlandığı takdirde ülkelerin rejimlerinin mahiyeti çokta önemli değildi. Amerika için bu rejimlerin alternatifi demokratik yönetimler değil teokratik ya da radikal yönetimlerdi. Bu yüzden Amerika bu bölgeye dair herhangi bir demokrasi içerikli bir politika benimsemedi. Clinton yönetimi sırasında bu bölge demokratik olarak istisna görüldü. Clinton'un bu tavrının sebebi geleneksel Amerikan politikalarında ilk amaç bu bölgenin demokratikleştirilmesi değil modernleştirilmesiydi. Bu bölgelerdeki ülkelerin yapıları henüz demokrasi için uygun koşullar barındırmamaktaydı. Öncelikle modernliğin koşullarında ilerleme sağlandıktan sonra demokrasiye geçilebilirdi. Bu anlamda Türkiye, bölge ülkeleri için Amerika nezdinde önemli bir model oluşturmaktaydı. Bölgedeki ılımlı rejimlerin istikrarının desteklenmesindeki ikincil amaç ise bu bölgelerden kaynaklı terörizmin önüne geçmekti. 1980'li yıllarda başlayan Amerikan karşıtı hareketler Amerikan nezdinde uluslararası terörizm olarak nitelendirilmiştir. 1980'ler boyunca Amerikan karşıtı saldırılara Amerika'nın karşılıktan ziyade çekilme yöntemiyle cevap vermesi saldırganların daha da cesur adımlar atmasına neden olmuştur. Reagan'ın Beyrut'tan, Clinton'un ise Somali'den askeri birlikleri çekmeleri saldırganların gözünde önemli bir başarı sayılmıştır.

1990'lı yıllarda ise bu saldırılar bölgesel olmaktan ziyade küresel bir hal almaya başladı. 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi'nde meydana gelen patlama Amerika'nın kendi topraklarında maruz kaldığı ilk saldırı olarak değerlendirilebilir. 1996 da Suudi Arabistan'da 1998'de Doğu Afrika'da Amerikalılara yönelik saldırılar devam etti. 11 Eylül öncesi son saldırı ise 2000 yılında Aden limanında demirli bulunan Amerikan uçak gemisi USS Cole'e yapılan saldırıydı. Tüm bu saldırılara karşılık olarak Amerikan yönetimi birkaç bombardıman ve saldırıya uğradığı yerlerden çekilme dışında bir karşılıklı bulunmamıştır,

4.2. Amerika'nın Irak İşgalinde Kimliğin Etkisi

4.2.1. Geleneksel Amerikan Kimliği ve Amerikan İstisnacılığı

Kimlik kavramını en temel anlamıyla ben ve öteki arasındaki fark olarak nitelemek mümkündür. Fakat bu farklar sadece tek bir alanda değildir. İnsan hayatını ilgilendiren her

durumda öteki ile farklılıklarımız mevcuttur. Bu noktada her “ben tasavvuru” aslında bir “öteki” inşasını gerektirir ve ontolojik olarak bu ayrımın olmaması düşünülemez (Kalin 2016, 13).

Kimlikler sınırları net, iyi tanımlanmış kavramsallaştırmalar değildir. İnşacı anlayışın öngördüğü üzere sabit ve verili de değildirler. Eklektik bir şekilde değişim ve dönüşümlere uğrarlar. Bu noktada şu durum önemlidir. Her ne kadar kimlikler değişim ve dönüşüme maruz kalsalar da kimlikler araçsal olarak da karar alıcılar tarafından kullanılmaktadır ve bu durum inşacı yaklaşım tarafından reddedilmez fakat kimlik kendisini araçsallık üzerinden de tanımlamaz. Bu noktada Amerikan kimliği kavramına bakıldığında zaman aslında fazlasıyla geniş bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgilenen her araştırmacı bu Amerikan kimliğinin farklı yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Şüphesiz kimlikler tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, kültür, dil gibi alanlardan ve süreçlerden etkilenmekte ve dönüşmektedirler. Özellikle Amerika gibi bir ülkenin kimlik kavramı incelendiğinde konunun bağlamı oldukça genişlemektedir. Amerikan kimliğini kabaca Amerikalıların temel değerleri olarak tanımlamak mümkündür. Bu değerler sadece uluslararası ilişkiler alanında değil, sinema, kültür, yemek, giyim, dil gibi diğer alanlarda da etkili olmaktadır.

Amerikan kimliği göçlerin oluşturduğu bir kimliktir ifadesi çokta yanlış olmayacaktır. Gerek Amerika kıtasının keşfinden sonra gerekse ilerleyen yıllarda ülkenin aldığı göç kimliğini oldukça etkilemiştir. Etnik ve kültürel olarak bu kadar çeşitliliğin olduğu bir ülkede kimliğin net tanımlanması oldukça zordur fakat Amerika bu çeşitliliği aslında “insan hakları, fırsatlar ülkesi, serbest ekonomi, liberal demokrasi, Amerikan rüyası” gibi kavramsallaştırmalar üzerinden kendini tanımlamıştır. Diğer yandan Amerikan kimliğini daha pragmatist daha tüketim odaklı, maddeci ve bireyci olarak da açıklayan fikirler vardır (Dewey, James ve Peirce 2019) Fakat Amerika’nın kuruluş sürecinden itibaren yaşanan olaylar iç savaşlar, bağımsızlık mücadeleleri bu kimliğin asli unsurlarını oluşturmaktadır. Fakat Henry Nau’ ya göre Amerikan kimliği temel olarak dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar

- 1- İdeolojik olarak Amerikan anayasası ve Amerikan değerleri
- 2- Yerli özellik olarak tarih, dil ve sınıf
- 3- Dinsel olarak Hristiyanlık ve Yahudilik

4- Etnik olarak ise çok kültürlülük (Nau 2002, 61)

Her ulusal kimlik gibi Amerikan kimliğinin inşa aşaması ve tarihsel bir süreci vardır. Bu sürecin başlangıcına dair ise şunlar söylenebilir. Öncelikle Amerika'yı bir ülkeden ziyade bir kıta olarak tahayyül ettiğimiz takdirde bu kıtanın konum olarak bulunduğu yer gerek siyasetine gerekse diğer özelliklerine yönelik bir yol haritası olacaktır. Amerika coğrafi olarak dönemsel olarak dünyanın merkezi olarak nitelendirilebilecek Asya ve Avrupa kıtalarına oldukça uzak bir mesafede ve deyim yerindeyse dünya tarihi açısından daha ikincil bir önemdedir. Kıtanın sahip olduğu bu özellikler ilk bakışta önemsiz olarak addedilse de ilerleyen süreçlerde Amerikan kuruluş felsefesinde önemli bir rol oynayacaktır. 1492 yılında kıtanın keşfinin ardından kıtaya önemli derecede sömürge politikaları uygulanmıştır. Buraya ayak basan İngiliz ve İspanyol denizciler buradan elde edilen mallar üzerinden bir zenginleşme yoluna giderek bir sömürge düzeni oluşturulmuştur (Armaoğlu 2007, 151-158).

İspanyol ve İngiliz denizcilerinin ardından kıta yavaş yavaş bir çekim merkezine dönüşerek Hollanda ve Fransa' dan da çeşitli amaçlarla göçler başlamıştır. Bu aşama da kıtaya gelen Avrupalılar bölgesel bir yerleşime giderek kolonileşmeye başlamışlardır. İngilizler Kuzey Amerika kıyılarına, İspanyollar Orta ve Güney Amerika ile Florida'ya, Fransızlar ise Kanada'ya yerleşmişlerdir (Lefebvre 2005, 13) . Bu göçün amaçları ise iki şekilde ifade edilebilir. İlk olarak ticari olarak verimli olan bu topraklardan kazanç elde edilmesidir. İkinci olarak Avrupa'da devam eden din savaşları ve dini baskılardan ötürü insanların Amerika'yı bir çıkış yolu olarak görmesi gösterilebilir (Dilek 2020, 31)

Özellikle İngiltere'den kıtaya göç eden Püritenler kıtaya toplu yerleşimler konusunda önemli bir konuma sahiptir. Püritenlerin kıtaya toplu olarak yerleşmeleri Avrupa'ya nispeten daha dar bir kültürel geçmişi olan Amerika için ciddi bir entelektüel açılım sağlamıştır. Amerikalılar kuruluştan itibaren Kurucu Babaların yanı sıra Püriten inançtan da oldukça istifade etmişlerdir (Çaha 2008, 143) . Neredeyse tümüne yakını Britanya'dan gelen yerleşimciler tarafından kurulmuş bu toplumun değerleri, kültürü, kurumları Amerika'nın temelini oluşturmuştur.

Bölgeye göç yoluyla gelen ve ekonomik olarak İngiltere güdümünde olan bu koloniler ekonomik güç ve nüfus açısından günbegün ilerleme kaydetmekteydiler. Bu koloniler vergilendirme konusunda sahip oldukları halkın rızasını aradıkları için keyfi bir

vergilendirme yapılamıyordu fakat İngiltere, savaştan dolayı bu bölgeden vergi gelirlerini artırma baskısı kolonilerin farklı bir arayış içine girmelerine sebebiyet vermişti. Bu noktada koloniler vergilendirme konusunda daha makul bir zemin bulununcaya kadar İngiltere ile ticari ilişkilerini askıya aldı. Bu durumun sebebi ise İngiltere, Amerika kıtasında kurulmuş olan kolonileri kendi parçası olarak görmekteydi fakat kolonilerin temsil noktasında herhangi bir doğrudan temsiliyet yoktu. Britanya Kralı, kolonilerin temsilcilerini vekiller arasından atamaktaydı. İngiltere yönetimi vergilendirme ve temsil konusunda herhangi bir geri adım atmamış 1775 yılında “*no taxaiton without representation*” (Temsil yoksa vergi de yok) sloganını benimseyen koloniler ile İngiltere arasında savaş çıkmıştır (Allison 2012, 48).

Bu savaş esnasında 13 koloni bir araya gelerek 2 Temmuz 1776 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir fakat Bağımsızlık Bildirgesi bu tarihten iki gün sonra 4 Temmuz 1776 yılında Thomas Jefferson tarafından yayımlanmıştır. Bağımsızlık Bildirisi’nin ardında İngiltere ile bağlar hemen kopmamıştır ve ardından 7 yıl sürecek bir Amerikan-İngiliz Savaşı başlamıştır. Bu savaş 1783 yılında Amerika’nın zaferiyle sonuçlanmış ve İngiltere, Amerika’yı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Bağımsızlığın ardından 1787 yılında Amerika Birleşik Devletleri kurulmuş ve 1789 yılında George Washington, Birleşik Devletlerin ilk başkanı olmuştur.

Amerika’nın keşfinden ve göçlerin başlamasından itibaren bu bölgede oluşan kültürel yapı kendisini Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde de göstermektedir. Özellikle Avrupa’dan dini baskılardan dolayı kaçan insanların durumu Amerikan kuruluş felsefesinde kendine yer edinmiştir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. Bildiride tüm insanların eşit yaratıldıkları, Yaratıcıları tarafından kendilerine yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışı gibi devredilmez haklar verildiği vurgulanmaktadır (National Archives 2021). Bu bildiri Amerikan kimliğinin yazılı bir metne dönüştürülmüş şekli olarak okunabilir.

Fransız Diplomat John De Crevecoeur’ un Amerika’ya yerleştikten sonra bu yeni kurula toplum ve devlet hakkındaki düşünceleri Amerikan kimliğinin tanımlanması açısından önemlidir. Crevecoeur’ un “Amerikalı Bir Çiftçiden Mektuplar” adlı eserinde Amerikalının kim olduğunu söyle açıklamaktadır.

“öyleyse kim bu Amerikalı, kim bu yeni adam? Ne Avrupalı o ne de Avrupalının soyundan gelme. Bu nedenle garip bir karışım var kanında. Bu karışım başka hiçbir ülkede bulunmaz. Amerikalı odur ki eski ön yargılarını ve tavırlarını geride bırakarak kucakladığı yeni yaşamdan, boyun eğdiği yeni devletten ve sahip olduğu yeni rütbeden yepyeni tavırlar öğrenir. Koskoca Koruyucu Annemizin geniş kucağına kabul edilmek onu Amerikalı yapar. Burada her ülkeden bireyler eritilip yeni bir insan ırkına dönüşür... Amerikalı yepyeni bir insandır, yepyeni prensiplerle işe koyulur. Bu nedenle de yeni fikirlere sahip olmalı ve yeni görüşler oluşturmalıdır (Kırtunç 2012, 98).

Amerikan kimliğini diğerlerinden farklı kılan etmenlerden bir tanesi de kavramlardır. Bu kavramsal çerçeve gerek Amerika’nın kendisini tanımlamasında gerekse dünyaya bakışında önemli bir role sahiptir. Bu kavramlardan ilki “ Tepedeki Şehir (City Upon A Hill)” kavramıdır. Bu kavram John Winthrop’un 1630 yılında ortaya attığı bu kavram Amerikan tahayyülünde kendisini seçilmiş bir konumda görmesine sebep olmuştur. (Kırtunç 2012, 98).

Winthrop, Amerikan kimliğine daha mistik bir hava katarak şöyle demiştir: *Biz Tepedeki Şehiriz, insanların gözü üzerimizde. Üstlendiğimiz bu işte Tanrı’nın yüzünü kara çıkartırsak ve bize şu anda vermekte olduğu desteği geri çekmesine neden olursak tüm dünyanın diline düşeriz ve düşmanımız Tanrı’nın yolunun kötü olduğunu söylemek için bahane bulur (Kırtunç 2012, 99).*

Amerikan kimliğinin diğer bir önemli kavramı ise Açık Yazgı (Manifest Destiny) kavramıdır. Gazeteci John O. Sullivan tarafından ortaya atılan bu düşünceye göre Amerika’nın dünyanın liderli olma pozisyonu bir tercih meselesi değil Tanrı tarafından verilmiş bir görevdi. Dolayısıyla bu göreve ya da Amerikan liderliğine karşı gelmek bir anlamda Tanrıya karşı gelmek demektir. Bu düşünceye göre Tanrı, Amerika’yı dünyanın geri kalanını da benimsediği değerleri taşımakla görevlendirmişti (Sümer 2008, 123). Bu anlayış doğal olarak Amerika’nın kıtada yayılmasını ve kıtadaki insanlara karşı özgürleştirme sorumluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Üçüncü önemli kavram ise din ’dir. Din, Amerikan dış politikasında karar alma süreçlerinde önemli bir konuma sahiptir. Amerikan kimliğinde var olan mistik unsurlar kendisini din alanında daha önemli bir pozisyona yerleştirmektedir. Öncelikle

Amerikalıların kendilerini “seçilmiş bir ulus” olarak görmekte-dirler (din dış politika 189 365). Bu seçilmişlik duygusu aynı zamanda özel bir görev yüklenmeyi de beraberinde getirmektedir (Judis 2005, 1-8). Bu seçilmişlik duygusu Amerikan başkanları tarafından da çokça kullanılmıştır (Rozel ve Whitney 2007, 3).

Dış politikada din kaynaklı diğer bir anlayış olarak Amerika’nın kendisini mutlak iyi konumuna yerleştirmesidir. Bu noktada Amerikalılar kendilerini mutlak Tanrı’nın yanında görmüşler ve “Tanrının tarafsız olmadığı” düşüncesini savunmuşlardır (Miles 2004, 23) . Amerika’nın kendisine verilmiş olarak gördüğü bu görev Kurucu Babalar döneminde temel olarak Latince deyimle ifade edilmiştir. Bunlar “*Annuit Coeptis* (Tanrı, üstlendiklerimize destek olur)” , “*Novus Ordo Seclorum* (Çağların yeni düzeni)” ve *E Pluribus Unum* (Çoktan Tek)” ‘tır (Huntington 2004, 104) Din kavramını biraz daha açmak gerekirse kuruluşundan itibaren Amerika, Hristiyan inancını benimsemiştir. Fakat Amerikalılar Hristiyanlığın Protestan yorumunu benimsemişlerdir.

Huntington’a göre İncil kültürü biçimlendirmek noktasında Amerika’da, Avrupa’dan çok daha etkili olmuştur (Huntington 2004, 83). Yine Huntington’a göre Amerikan Devrimi, Tanrıyla Amerika arasında bir anlaşma anlamına geliyordu ve “Tanrı’nın Seçimi” ile “İngiliz Sahte İsa” arasında bir savaş vardı (Huntington 2004, 83) Amerika, bahsedildiği üzere, kendi kimlik algılamaları ve benimsediği sorumluluk itibarıyla kendisine kuruluştan itibaren “öteki” kimlikler bulmuştur. Kuruluşu sırasında bu öteki İngilizlerdir. İlerleyen safhalarda Amerikan kimliği kendisine dönemsel olarak hep ötekiler bulmuştur. Huntington’a göre ulusal çıkarlar, ulusal kimlikten çıkar ve çıkarın tanımı için öncelikle kendilik tanımı gerekmektedir (Huntington 2004, 10) . Amerika her ne kadar dönemsel göçlerle çok çeşitli ırklardan, dinlerden insana ev sahipliği yapıp, bu çeşitliliği eritme potasında kendi kimliğiyle eklemlerse de (İrem 2005, 200) baskın olan kimlik tanımı WASP yani beyaz, Anglo Sakson ve Protestan olmuştur. Bu kimlik algılamasının ötekisi ise siyahlar olmuştur. Avrupa’da var olan beyaz üstünlüğü anlayışı fikri olarak Amerika’ya da yerleşmiştir.

Bu noktada bir çelişkiye değinmekte fayda var. Amerika kuruluşu, değerleri itibarıyla insan hakları, eşitlik, serbestlik gibi kavramlarla kendisini tanımlamış olsa da özellikle kıtaya ilk yerleşim sürecinde Kızılderililer ve daha sonra bölgede ticaretin artmasıyla beraber siyah derililer ikinci sınıf insan muamelesi görmüşlerdir. 1800’lü yıllarda köleliğin kaldırılmasına dair bir fikir birliği oluşsa da bunun ne zaman ve nasıl olacağı konusunda bir netlik

bulunmamaktadır. Özellikle Güney eyaletlerdeki ekonomik faaliyetlerin genel olarak insan gücüne dayalı olması, bu bölgedeki toprak sahiplerinin köleliğin kaldırılmasına mesafeli olmasına neden olmuştur. Örnek olarak Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazan Thomas Jefferson, Güney eyaletlerinde büyük topraklara sahiptir ve bu toprakların işlenmesinde köleleri kullandığı bilinmektedir. Bu duruma karşılık olarak Kuzey eyaletlerinin ekonomik faaliyetlerinde kölelerden ziyade özgür işçi kavramı kullanılmaktaydı ve bu eyaletler köleliğe karşıydı. Nitekim Kuzey eyaletlerinin köleliğin kaldırılması isteği, Güney eyaletleri tarafında kabul edilmeyince Amerikan İç Savaşı çıkmıştır. Amerikan İç Savaşı'ndan Kuzey eyaletleri galip çıkması sonucu kölelik yasaklansa bile Amerikan hafızasında siyah ve beyaz eşitliği tam olarak günümüzde dahi sağlanamamıştır (BBC 2020). Beyaz Adamın Yüğü (White Man' s Burden) fikri de böyle bir ortamda ortaya çıkmıştır. 1899 yılında başlayan Filipinler-Amerika Savaşı sırasında Rudyard Kipling tarafından yazılan Beyaz Adamın Yüğü şiiri, Filipinleri sömürgeleştirmeyi ve medenileştirmeyi salık veren bir fikirdir. Kipling şiirinde Beyaz adamın sorumluluklar almasını, iyi yetiştirdiği kişileri “yarı şeytan yarı çocuk” olarak nitelendirdiği kişileri değiştirmesi, dönüştürmesi gerektiğini ifade etmektedir (Stringfixer 2021). Bu fikir Amerikan zihin dünyasına aslında Avrupa'dan gelmektedir. Avrupa'nın sömürgeleştirdiği bölgeler için bir meşruiyet zemini olarak ortaya attığı “medenileştirme/uygarlaştırma sorumluluğu” Kipling ile beraber Amerika'da da görülmüştür. Bu fikir esas olarak beyaz adamın üstünlüğüne, değerlerine vurgu yapmaktadır. Öte yandan beyaz adam bu üstünlüğünü, medeni olmayan toplumları da medenileştirme için yaymakla görevlidir.

Amerikan kimliğinin bu kavramlarla ilişkili olarak diğer önemli bir boyutu da literatüre Amerikan İstisnacılığı (American Exceptionalism) olarak boyutudur. İstisna kavramı benzer olanlar arasından bu benzerlerden farklılık göstermek olarak okunabilir. İstisna olma durumu aynı zamanda diğerlerinden daha üst bir konumda olma varsayımı içinde önemli bir meşruiyet zemini sağlar. Bu istisna olma durumu benzerlerinden ayrılma noktasında bir özgünlük ifadesi olarak da okunabilir. Bu istisna olma durumu diğer benzerlerden farklı olan özelliklerin yaygınlaşması gerektiği ön kabulü de önemli bir sonuçtur. Bu fikriyat daha önce bahsedildiği üzere seçilmişlik duygusunun bir sonucudur.

Amerikan İstisnacılığı söyleminin kökenleri ülkeye göç eden ilk Hristiyan topluluklarla beraber başlamıştır. Fakat bu kavramın toplumsal bir zemin bulması Amerika'nın kuruluşundan sonra olmuştur. Bu kavram ilk gelen göçlerle beraber oluşan ve

aralarında birlik olmayan Amerika toplumu arasında kullanılmasa da ulus olma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kavramı ilk kullanan kişi ise Amerika'ya yaptığı seyahatlerle ve bu seyahatler sırasında edindiği izlenimlerini “Amerika’da Demokrasi” adıyla kitaplaştıran Fransız gezgin ve yargıç Alexis De Tocqueville’ dir. Tocqueville, Amerikan demokrasisinin eksikliklerinin olduğunu ifade etse de buna rağmen demokratik bir yaşam için verilen çabaları kıymetli bulmaktadır ve Amerika’nın diğer devletlere nispeten müstesna bir konumu olduğunu söyleyerek, insanlık için yeni bir umudun doğduğunu ifade etmiştir (Tocqueville 2019, 344). İstisnacılık kavramının dünya gündemine gelmesi ise Sovyet lider Joseph Stalin sebebiyle olmuştur. Stalin, Amerikan İstisnacılığı sebebi ile Amerika’ya sosyalist fikirlerin giremeyeceğini söylemiş ve bunun Amerikan istisnacılığının aykırı yönü olarak belirtmiştir (Ereli 2018, 119). Amerikan istisnacılığı fikri, Amerika’nın kuruluşundan itibaren çeşitli fikir ve durumlardan etkilenmiştir.

Daha önce bahsedildiği üzere Amerika bir göç toplumudur. İlk keşfinden itibaren İngilizler başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinden kıtaya toplu göçler devam etmiştir. Her ne kadar kuruluş yıllarının ulus parolası WASP (Beyaz, Anglo Sakson, Protestan) olsa da ilerleyen yıllardaki göçlerle beraber bu yapı baskın olsa da farklı etnik kökenlerden insanlarda toplumun parçası olmuştur. Bu toplumsal yapı zamanla hiyerarşik bir biçimde örgütlense de toplumun inşası noktasında belirli kavramlar ya da inançlar üzerinde bir ittifak gerekmekteydi. Bu ittifak ise temel olarak etnik kökenin önemi olmaksızın “Amerikalı olmak ya da kendini Amerikalı hissetmekten” geçmekteydi (Huntington 2004, 183). Bu Amerikalılık üst kimliği temel olarak asimilasyona değil uyuma dayalıydı. Eritme Potası (Melting Pot) anlayışı ile farklı etnik kökenden insanlar hem üst kimlik olarak Amerikalılardı hem de kendi kültürel kodlarını bu yapı içerisinde koruyabiliyorlardı. WASP olmayan etnik kökenden ya da dini inanıştan olan insanlar “öteki” olarak kodlanmamaktaydı.

Bu Eritme Potası anlayışının dört temel noktası olduğunu söylemek mümkündür (İrem 2005, 203). İlk olarak Avrupalı göçmenler “Eski Dünya” olarak gördükleri Avrupa’ya ait inançlarını bırakarak Amerikalı olmuşlardır. İkinci olarak Amerikanlaşma, göçmenlere verilen destekle daha kolay bir hale getirilmiştir. Üçüncüsü Amerikanlaşma düşüncesi göçmenleri tek bir ulus tek bir üst kimlik etrafında şekillendirmektedir. Dördüncüsü ise Amerikanlaşma, “Eski Dünya’ya” ait kölelikten, tabiiyetten ve fakirlikten kurtulma anlamına gelmekteydi. (Kırtunç 2012, 98).

İlk kısımda bahsedildiği üzere her ben tasavvuru öteki anlayışını zorunlu kılmaktaydı. Çünkü ben aslında öteki olarak nitelendirilenden farklılık demektir. Amerika ise kuruluşundan itibaren dönemsel ötekiler edinmiştir. Bu ötekiler kuruluş aşamasında Amerika kıtasındaki diğer devletler, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Almanya, Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği iken 11 Eylül olaylarının ardından radikal İslami örgütler ve haydut devlet olarak vasıflandırılan ülkeler olmuştur.

Amerikan İstisnacılığı kavramı sadece tek bir alana hapsolmuş değildir. Amerika kuruluşundan itibaren özellikle serbest ekonomi anlayışı, bireyin mülkiyet hakkı, bankacılık faaliyetleri ve ticari yöntemlerle bu alanda da dönemsel olarak diğer ülkelerden farklılık arz etmektedir. Amerika’da kuruluşundan itibaren modern bir anlayışın sonucu olarak her şey kıymetlendirilir ve daha iyi en iyi olmak için teşvik edilir (Huntington 2004, 72) Amerikan istisnacılığı kendisini ülke yönetiminde de göstermektedir. Amerikan devlet sisteminde, devletin başı olarak başkan dört yıllığına seçilir ve en fazla iki kere seçilmektedir. Başkan, yürütmenin başı olarak çok güçlü olsa da bu güç Amerikan Kongresi tarafından dengelenir. Örneğin başkanın üst düzey bürokratları ve diplomatları atama yetkisi bulursa da bu atamalar Kongre’den onay almak zorundadır ve Kongre’deki ilgili birimden bir hayır oyu atamayı engellemektedir (Çelik 2016, 106).

Bu İstisnacılık anlayışı her ne kadar Amerikan toplumunda genel bir kabul olsa da Stephan Walt, bu istisnailiğin sadece söylem düzeyinde olduğunu ifade etmektedir. Walt’ a göre istisnailik söylemi Amerika’nın birçok noktada sorumluluk hissetmesine neden olmaktadır fakat bu duruma rağmen Amerika uluslararası ilişkilerdeki davranışları diğer ulusların davranışlarından çokta farklı değildir (Aytekin 2020, 127). Bu duruma örnek olarak Amerikan İstisnacılığının, dış politikadaki temel bakış açılarından birisi olan ahlaki üstünlük anlayışı pratikteki uygulamalarında karşılık bulmamaktadır ve salt bir söylem olarak kalmaktadır. (Aytekin 2020, 127).

Son olarak Amerikan kimliğini özetlemek gerekirse bu kimliğin çok boyutlu bir kimlik olduğu söylenebilir. Kuruluşundan itibaren dönemsel olarak radikal fikirlerle kurulan, aldığı göçlerle kimliğini şekillendiren bir kimlik anlayışı mevcuttur. Öte yandan Amerika aslında bir ulus devletten çok bir imparatorluk anlayışına sahiptir. Dünya siyasetinde özellikle İkinci Dünya Savaşının ardından bir başat güç olması, askeri harcamalar ve örgütlenme açısından lider konumda olması, sahip olduğu yumuşak güç unsurları ile dünyanın her noktasında

etkisini gösterebilmesi, kıyafetten yemek kültürüne, müzik tarzından mimari anlayışa kadar Amerika küresel bir güçtür. Bu güç anlayışı ise meşruiyet zeminin dinden almaktadır. Dini olarak dindar olarak nitelendirilebilecek ortalama Amerikan halkı, bu dindarlığıyla beraber seçilmiş bir ulus olduğu inancına da sahiptir. Bu anlayış Amerika’da partiler üstü bir konuma sahiptir. Bu seçilmişlik duygusu aynı zamanda liderlik duygusunu da beraberinde getirmektedir. Bu liderlik kendisini zaman zaman “”özgür dünyanın lideri” zaman zaman da “Yeni Dünya Düzeni” söylemlerinde göstermektedir. Bu liderlik anlayışı sadece siyasal düzlemde değildir. Özellikle eğitim ve sinema alanlarında da Amerikan liderliği kendisini açıkça göstermektedir.

Öte yandan Amerika’nın sahip olduğu kimlik ve öğeleri söylem düzeyinde olduğu gibi her zaman ahlaki bir üstünlük sağlamamaktadır. Her ne kadar dış politikadaki uygulamalar meşruiyet zeminini bu seçilmişlik ve ahlaki üstünlükten alsa da sonuçlar bu iki kavramlar tezat oluşturmaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası uygulamalarda ortaya çıkan insan hakları ihlalleri Amerikan kimliğinin ahlakiliğinin ve meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur.

4.2.2. 11 Eylül Olayları ve Amerikan Kimliğinin Dönüşümü

Her ulusun tarihinde iyi ya da kötü ya da sembolik olarak bazı olaylar, durumlar vardır. Bu olaylar ve durumlar çoğunlukla toplumu bir araya getirmek için ortak hafızada yer etse de bazen bu durumlar karar vericiler tarafından araçsal amaçlarla da kullanılırlar. 11 Eylül olayları bahsedilen bu iki durum açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül 2001 tarihinde, kendi toprakları içerisinde “tahmin edilmeyen bir yöntemle” saldırıya uğradı (Gündoğan 2008, 237). Bu saldırı Richard Falk’ a göre geçen yirmi yıllık zaman diliminin en önemli kırılma noktalarından biridir (Falk 2011, 41).

11 Eylül 2001 tarihinde sabah saatlerinde ülke içi seferlerini gerçekleştiren dört yolcu uçağı hava korsanları tarafından kaçırıldı. Kaçırılan bu dört uçaktan iki tanesi New York’ta Dünya Ticaret Merkezi ya da İkiz Kuleler’ e çarptı. Diğer uçak Washington’da Amerikan Savunma Bakanlığı olarak bilinen Pentagon binasının batı kanadına çarptı. Diğer uçak ise yine Washington’a ilerlerken Pensilvanya yakınlarında düşürüldü. Son uçağın hedefinin ise Amerikan Başkanlık Binası Beyaz Saray ya da Amerikan Kongre Binası olduğu tahmin edilmektedir. Bu saldırıda hedeflenen noktalara bakıldığında sıradan bir terör saldırısından

farklı bir seçim olduğu görülecektir. İkiz Kuleler ve Pentagon, Amerika'nın simgesel değerlerini içeren binalar olarak değerlendirilebilir. İkiz Kuleler' in / Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkıcı küreselleşme olgusunu, Pentagon'un ise Amerika'nın askeri gücünün temsil etmesi açısından seçilen hedefler oldukça farklı mesajlar içermektedir (Keyman 2006, 7). Bu saldırılarda yaklaşık 3000 kişi hayatını kaybetmiştir.

Bu saldırı Amerikan tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir saldırı olarak nitelendirilebilir. Her ne kadar Amerika ülke dışında çeşitli kereler saldırıya uğramış olsa da bu saldırı ülke içi bir saldırı olması nedeniyle ilktir. Öte yandan bu saldırının Pearl Harbor ile kıyaslanması da yanlış bir bakış açısidir. Pearl Harbor saldırısı, Amerikan tarihinde önemli bir olay olsa da iki yönüyle 11 Eylül saldırılarından ayrılmaktadır. İlk olarak Pearl Harbor saldırısının gerçekleştiği Hawaii toprakları Amerikan anakarasının dışındadır. İkinci olarak Pearl Harbor'da saldırıya uğrayan bir Amerikan deniz üssüdür ve ölenler asker kişilerdir. Oysa 11 Eylül saldırılarında hedeflenen yerler sivil yerleşimlerdir ve ölenlerin çoğu sivil kişilerdir. Usame Bin Ladin ise saldırı sonrasında şu açıklamayı yaparak Amerikan karışıklığını dile getirmiştir.

“İkiz Kulelerin yıkılmasıyla ABD liderliğindeki Batı uygarlığına ait değerler yok edilmiş, özgürlük, insan hakları ve insanlık adına ortaya konan korkunç eylemler yerle bir olmuştur.” Frum ve Perle 2003, 50 aktaran Ertem 2010, 255)

Bu bağlamda Keyman' a göre

“ 11 Eylül uluslararası ilişkilerde devlet merkezci siyasetin yeniden canlanmasına yol açtı; terörizme karşı savaş askeri düzeyi hukuki düzeyin önüne getirdi; medeniyetler arası çatışma tezinin yeniden popülerleşmesine ve dünya siyasetinin merkezine geçmesine neden oldu; demokrasinin küreselleşmesinden konuşulan geç modern dünyada siyasetin dost-düşman eksenine indirgenme sürecini başlattı; risk güvensizlik, belirsizlik duygularının yaşamın her alanında hissedilmesini yarattı ve güvenlik adına özgürlüklerimizden ve adalet duygularımızdan vazgeçmemizi isteyen yeni bir küresel risk toplumunun yaratılma sürecine çok ciddi bir katkıda bulundu.” (Keyman 2006, 8)

Ahmet Kasım Han'a göre ise 11 Eylül bir milat ise bunun sebebi eylemin tarihsel ve sistemik çerçevesidir. 1648 Westphalia Anlaşmasından başlayan süreçte gelişen egemen ve eşit ulus devletlerin temel aktör olduğu uluslararası düzen fikrinin sonuna işaret etmesidir

(Han 2004, 138-139) Öncelikle Amerika bu saldırıların ardından iç güvenliğine yönelik birtakım sert tedbirler aldı. 12 Ekim tarihinde Vatanseverlik Yasası (Patriot Act) kabul edildi. Bu yasa hükümete güvenliğin sağlanması yolunda özgürlüklerin daraltılması yetkisini vermektedir. Sivil haklara kısıtlamalar getirildi. FBI'a kişisel verilere ulaşma yetkileri verildi. Ardından Amerika'nın iç güvenliğinden sorumlu olmak üzere Anavatan Güvenliği Bakanlığı kuruldu. Askeri olarak Kuzey Amerika'dan sorumlu bir kuzey komutanlığı kuruldu. CIA içerisinde Terörizmi Önleme Birimi kuruldu. Bu saldırı Amerikan hafızasında çeşitli dönüşümlere yol açmıştır. Öncelikle Amerika, coğrafi açıdan doğu ile batı yönünden okyanuslarla güney ve kuzey yönlerinden ise nispeten güçsüz devletlerle çevrilidir. Bu coğrafi durum Amerika'yı güvenli bir konuma yerleştirmektedir. Fakat bu saldırılarla beraber Amerikan'ın "ontolojik güvenlik ve özgürlük" alanı vurulmuş olmaktadır (Davutoğlu 2017,23 -25).

Tüm bunlarla beraber 11 Eylül'ün "altın değerinde fırsat sunmasıyla dayanışma ve vatanseverlik kullanılarak bir Amerikan milliyetçiliği yaratıldı" (Harvey 2019, 160). Saldırıların sonrasında bu milliyetçilik dalgasına ek olarak günlük hayatın içerisinde bayrak kullanımı ve bayrak satışları gözle görülür şekilde artış göstermiştir. Ekim ayında Amerikalıların yüzde 80'i bayrak astıklarını, yüzde 63'ü evlerinde, yüzde 29 giysilerinde ve arabalarında bayrağa yer vermiştir (Huntington 2004,3). Bununla beraber 11 Eylül günü 116.000 adet 12 Eylül günü ise 250.000 adet bayrak satılmıştır ve bu oran önceki yılın aynı ayına göre yaklaşık 25 kat artmıştır (Huntington 2004, 4)

11 Eylül saldırıları Amerikan toplumunda sebep olduğu değişimler bunlarla sınırlı kalmadı. Siyasetten medyaya, sinemadan üniversitelere kadar adeta bir 11 Eylül toplumu inşa edildi. Amerikalıların korunaklı topraklarının saldırıya uğraması, tekrar Soğuk Savaş günlerindeki güvensizlik duygusuna neden oldu. Amerikan halkı ve hükümeti Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi dünyaya tek bir bakış açısı üzerinden bakmaya başladı. 11 Eylül'den kısa bir süre sonra yapılan anketlerde, Amerikalıların yüzde 71'inin sınırlarının ve ruh sağlıklarının bozulduğu, yüzde 62'sinin ise haftada en az bir kez 11 Eylül benzeri bir saldırı beklediği ortaya çıktı (Atikkan 2006, 322-323).

Amerikalıların bu saldırılara ilişkin ise temel olarak iki soruları vardı. İlki böyle bir felaket neden Amerikalıların başına geldiği idi. İkinci soru ise insanların bu kadar büyük bir kötülük yapacak kadar Amerika'ya olan nefretinin sebebinin ne olduğuydu (Gündoğan 2008,

234). Bu soruların cevabı aslında Amerika'nın kendini konumlandığı yerle ilişkilidir. 11 Eylül saldırıları şüphesiz insani anlamda büyük bir trajedidir ve büyük bir katliamdır. Fakat Amerikan dış politikası, dini ya da diğer amaçlarla izlediği dış politikalarla aynı zamanda düşmanını da kazanmaktadır. Bu politikalar özellikle Ortadoğu bölgesinde ciddi bir Amerikan karşıtlığı oluşturmaktadır. Şüphesiz bu karşıtlık 11 Eylül saldırılarını meşru bir temele oturtmaz fakat Amerika'ya karşı ciddi bir tepkiye neden olmaktadır. Amerikan halkının bu sorularına kısmen cevap ise Başkan Bush tarafından verilmiştir. Bush, 11 Eylül saldırılarından bir ay sonra yaptığı açıklamada şöyle demiştir.

“Bana hep aynı soruları soruyorlar. Bende kendime soruyorum: Bazı Müslüman ülkelerde neden Amerika'ya karşı neden bu kadar büyük bir nefret var? Bu soruya cevabım şu: Hayret! Ülkemizin bu kadar anlaşılamamış olmasına şaşıyorum. Amerikalıların çoğu gibi bende bunu anlayamıyorum çünkü ne kadar iyi olduğumuzu biliyorum. Kendimizi tanıtmak için çok çalışmalıyız” (Atikkan 2006, 325).

Yukardaki satırlardan anlaşılacağı üzere çoğu Amerikan halkı gibi Başkan Bush'ta geleneksel kodlar üzerinden konuşarak Amerika'yı mutlak iyi konumunda görmektedir. Ve Amerika'ya karşı olan eylemlerde kendi sorumluluğundan ziyade karşı tarafın zihin dünyasına odaklanmaktadır. Amerikan toplumunun temeli olan çok kültürlü yapı 11 Eylül'ün ardından Amerikan milliyetçiliğine evrilmiştir. Fakat bu milliyetçilik Amerikalıların 11 Eylül'e kadar çokta gündemlerinden olmayan dünyanın diğer bölgelerine çevirmiştir. Daha önce bahsedilen sorulara ilişkin olarak Amerikan halkı da sorularına cevap aramaya başlamıştır.

Bu soruların odaklandığı bir nokta ise İslamofobi olmuştur. Saldırıların Suudi Arabistanlı ve Müslüman kişiler tarafından yapılmış olması İslam'a karşı bir önyargıya sebep olmuştur. Bu durum Amerikan halkında paradoksa sebep olmuştur. Şöyle ki Başkan Bush bir konuşmasında ifade ettiği “

İslam'a ve Müslümanlara karşı savaşmadığımızı Ortadoğu halkına anlatmalıyız. Yaşadığımız olaylardan hiçbir dini sorumlu tutmuyoruz. Biz sadece kötüye karşı mücadele veriyoruz. Eylemlerine bahane bulmak için bu katiller büyük bir dini kullandılar, buna izin veremeyiz (Atikkan 2006, 325)”

Sözleri İslam’a karşı bir durum olmadığını gösterse de radikal dini hareketleri bir ulusal güvenlik meselesi olarak görmüş ve daha sonra politika uygulamaları ile bu davranışını teyit etmiştir (Cole 2015, 198). Amerikan toplumu kendilerine karşı olan bu nefretin sebebini anlamak ve 11 Eylül saldırılarını anlamlandırmak için özellikle Kur’an-ı Kerim ve İslam’ı anlatan eserlere yoğun bir ilgi gösterdiler (Aydiner 2004, 13 -17).

11 Eylül’ün bir diğer boyutu da “korku” kavramı üzerinden olmuştur. Taha Özhan’a göre

“Amerikan sosyal muhayyilesinin ve siyasal düşüncesinin kendisine özgü bir tabiatı bulunmaktadır. Bu tabiata dair beş ana özelliği şöyle sıralayabiliriz. Birincisi, coğrafi, tarihi ve iktisadi sebeplerin vücuda getirdiği müstesna duruş ve pozisyonunun inşa ettiği siyasal inanç düzlemi. İkincisi, müstesnalığa dair inancın dini düşünce ve siyasetle olan karmaşık sosyal ilişkisinin kurguladığı Amerikan politik teolojisi. Üçüncüsü, Amerikan siyasal ve sosyal muhayyilesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, Avrupa’daki macerasından farklı, siyasi bir damar olan Atlantik cumhuriyetçiliği. Dördüncüsü, Avrupa’nın tecrübe ettiği şekliyle feodalizmi yaşamamış olan Amerika’nın, siyasal arenada muhalefet boşluğunu doldurmak üzere, cumhuriyetçi düşünceden ortaya çıkardığı demokrat kanat ya da liberalizm. Son olarak, Avrupa’nın aristokrat felsefi düşünüşünden bağımsız olarak bir halk felsefesi kurgulamanın sonucu ortaya çıkan Amerikan faydacılığı” (Özhan 2006).

Özhan’ın bahsettiği bu özellikler 11 Eylül saldırıları ile beraber bir varoluş riski içerisine girmiştir. Bu risk beraberinde korkuyu da getirmiştir. Yine Özhan’a göre Amerikan zihni tehditler üzerinden var olmuş bir zihin olarak bu korku atmosferinin etkisi beklenenin daha da ötesindedir (Özhan 2006). Bush yönetimi ise Amerikan hafızasının önemli bir parçası olan ve 11 Eylül saldırıları ile perçinlenen korku duygusunu istismar ederek çeşitli sektörlerin de yardımıyla bu durumu siyasal alanda kullanmıştır (Kellner 2013, 76-114).

11 Eylül saldırılarından sonra, bu saldırının nedenleri kadar kim tarafından yapıldığı da merak konusu olmuştur. Bu soruya en üst perdeden Başkan Bush tarafında cevap verilmiştir. 20 Eylül 2001 tarihinde Amerikan Kongre’sinde yaptığı konuşmada Bush, bu saldırının daha önce ABD büyükelçiliklerine ve gemilerinde saldırı düzenleyen, 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezini bombalayan El Kaide tarafından gerçekleştirildiğini söylemiştir (Bush 2001). Saldırının ardından ise Bush, saldırganın kim olduğunu açıklamakla yetinmeyerek ona karşı nasıl tavır alınması konusunda da bir yol belirlemiştir. Bush aynı

konuşmada “*her bölge her millet bir karar vermek zorunda. Ya bizimlesiniz ya teröristlerin yanındasınız*” (Bush 2001)

Bu noktada şunu da ifade etmekte fayda var. İleride de değinileceği üzere Bush’un bu net, katı ver gri alanlara yer bırakmayan tavrı Yeni Muhafazakâr ideoloji ile çok uyumludur. Bush’un saldırıların ardından yeni terörizm tanımlaması El Kaide ve uluslararası terörizm üzerinden olmuştur. Fakat bu tanımlama diğer terörizm tanımlamalarının aksine müphem bir tanımdır. Kongar’a göre El Kaide’nin amacı küreselleşme karşıtlığı ile beraber Amerikan değerlerinin dünyaya yayılmasının önüne geçilmesidir (Kongar 2001, 81).

Fakat El Kaide ve uluslararası terörizmin düşman olarak nitelenmesi hem teritoryal olarak hem de süreç olarak somut bir varlık içermemektedir (Gray 2004, 28). Bu durum hayali bir düşmanla savaşıma eş değerdir. Her ne kadar Usame Bin Ladin var olsa da El Kaide’ye yönelik bilgiler saldırıların olduğu dönemde oldukça azdı. Bilinen en net veri ise Usame Bin Ladin ve örgütün İslami referanslar üzerinden kendini tanımladığı ve bölge olarak Ortadoğu’da mevcudiyet gösterdiğiydi. Bu durumun ardından 11 Eylül sonrası yeni tehdit tanımlamaları ile beraber yeni bir “öteki” inşa edilmiştir. El Kaide ve terörizm üzerinden inşa edilen kimliğin ötekisi “Ortadoğu” ve “İslam’dır” (Bostanoğlu 1999, 313). Bu durumu destekleyen bir diğer sav ise saldırıyı düzenleyenlerin Ortadoğulu ve Müslüman olmalarıydı. Başkan Bush’un 20 Eylül’de yaptığı konuşmada bir savaşta olduklarını, özgürlüklerinin ve değerlerinin tehdit altında olduğunu ve bunu bir Haçlı seferi olduğunu söylemiştir (Bush 2001)

Ortadoğu’ya yönelik bu bakış açısı beraberinde politika önceliklerinin değişikliğini de getirmiştir. Amerika’nın bölgeye yönelik politikasının genel hatları şöyle özetlenebilir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından bölgeye yönelik temel çerçeve Sovyetler Birliği’nin bu bölgede bir hegemon güç olmasının engellenmesidir. Bu politikaya yönelik caydırma, çevreleme, Yeşil Kuşak gibi uygulamalar kullanılmıştır (Ataman 2006, 402).

Bölgeye yönelik ikinci önemli politika ise İsrail’in güvenliğinin sağlanmasıdır. Daha önce bahsedildiği üzere Amerika, İsrail’i kendine birçok açıdan yakın bir devlet olarak görmekte ve ekonomik olarak büyük yardımlar yapmaktadır. Bunun yanı sıra Amerika’daki İsrail lobisinin karar alma mekanizmalarındaki etkisi de bu politikanın öne çıkmasına sebep olmaktadır (Arı 2006, 253.)

Üçüncü önemli politika ise bölgedeki petrol ve bu petrol arzının güvenliğidir. Bu bölge petrolünün gelişmiş ülkelerin sanayisi için önemli bir kalem olması ve 1973 yılında yaşanan petrol krizinin sonuçlarının Batı ülkeleri için ciddi bir ekonomik bunalıma yol açması bu politikanın öncelenmesine neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları ise bu politikalara ek olarak Amerikan güvenliği adına bölgenin yapısının değiştirilmesi düşüncesinin pratiğe dökülmesine sebep olmuştur.

11 Eylül Saldırılarının ardından bölgeye yönelik değişimi en net şekilde ifade edenlerden birisi de Walter Russel Mead olmuştur. Mead bu dönüşümü şöyle yorumlamaktadır.

“11 Eylül’den sonra Amerikan dış politikasında stratejik bir devrim yaşandı. Soğuk Savaş döneminde ABD için Avrupa çok önemliydi. Hatta denebilir ki Soğuk Savaş, Almanya’yı korumak için başladı. Soğuk Savaş yıllarında ABD için birinci derece önemli olan bölge Avrupa, ikincisi ise Asya’ydı. Ortadoğu ise ABD’nin üçüncü önceliği idi. 11 Eylül’den sonra öncelik sırası değişti. Birinci Sırayı Ortadoğu aldı. Asya eski öncelik pozisyonunu koruyor, Avrupa ise üçüncü sıraya düştü. Öncelikler değişince Amerikan dış politikasının aktif biçimde Ortadoğu’ya yönelmesi doğal. Soğuk Savaş sırasında Ortadoğu’daki çıkarlarımız sınırlıydı. O sıradaki hedefimiz Sovyetler Birliği’ni Ortadoğu’nun dışında tutmak ve petrol akışını sağlamaktı. Bölgedeki kargaşalardan etkilenmek istemiyorduk. Ama bugün Amerika için hiçbir şey Ortadoğu’dan önemli değil” (Atikkan 2006, 100-101)

Mead’ in de bahsettiği üzere bölgenin karmaşık düzeni 11 Eylül saldırıları ile Amerikan güvenliği açısından tehdit oluşturmaya başlayınca Ortadoğu’ya yönelik politikalar radikal şekilde dönüşmüştür. Bölgenin demokratik ve daha istikrarlı bir yapıya dönüştürülmesi Amerika’nın önceliği haline gelmiştir. Bu durum Demokratik Barış Teorisi olarak görülebilir. Amaç bölgenin istikrara kavuşturularak terörizm, radikalizm gibi problemlerin yok edilerek bölgedeki ülkelerin demokratik birer yapıya kavuşturulmasıdır. Bu amaçla daha öncede bahsedildiği üzere Büyük Ortadoğu Projesi uygulanmaya konulmuştur. Bu politikaya yönelik ilk açıklama ise dönemin Dışişleri Bakanı Colin Powell’dan gelmiştir. Powell konuşmasında şöyle demektedir.

“Ekonomik reform, iş yatırımı ve özel sektör gelişimi ile iş açığını kapatmak için kamu ve özel sektör gruplarıyla ilişki kuracağız. Sivil toplumu güçlendirmeye, siyasi katılımı

genişletmeye ve kadınların sesini yükseltmeye yönelik projelerle özgürlük açığını kapatmak için topluluk liderleriyle ortak olacağız. Ayrıca, daha iyi okullar ve yükseköğrenim için daha fazla fırsatla bilgi açığını kapatmak için ebeveynler ve eğitimcilerle birlikte çalışacağız (Powell 2002)

Powell'ın sözlerinden anlaşılacağı üzere Amerika'nın bölgede büyük çaplı bir dönüşüm gerçekleştirmek istediğı görölmektedir. Bu değışimin ise temel amacı belirtildiğı üzere demokratik barış teorisin ana argümanı olan demokratik devletlerin birbiriyle savaşmayacağı varsayımından hareketle bölgenin daha barışçıl ve daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasıdır (Özkeçeci-Taner 2019, 1). Fakat bölgenin demokratikleştirilmesi konusunda karar alıcılar noktasında bir fikir ayrılığı bulunmaktaydı. Şöyle ki Birinci Körfez Savaşı'nda Genelkurmay Başkanı olan Colin Powell, adıyla özdeşleşen doktrin çerçevesinde hareket etmek istiyordu. Powell doktrini öncelikle diplomasinin kullanılması gerektiğini savunmakta askeri seçeneğı ise son seçenek olmasını gerektiğini savunmaktaydı (LaFaber 2009, 78).

Fakat bu askeri seçenekte uzun süreli bir savaştan ziyade stratejik hedeflerin öncelendiğı kısa süreli bir güç kullanımı öngörülmekteydi. Öncelikle siyasal hedefler açıkça tanımlanmalı, riskler belirlenmeli diplomatik ve ekonomik seçeneklere öncelik verilmeli bu seçeneklerden bir sonuç alınmadığı takdirde silahlı kuvvetlere yetki verilmeli ve net bir çıkış planı olmalıydı (Powell 1992, 35). Nitekim Birinci Körfez Savaşında Powell Doktrini uygulanmış diplomatik çabalar netice vermeyince sadece yüz saatlik bir askeri harekât yapılmıştır. Bu düşüncenin karşısında ise bölgede öncelikli hedefin rejim değışikliği olduğı ve bu değışiklik için askeri gücün kullanılması gerektiğini düşünen, çok uzun süreli askeri faaliyetleri savunan Yeni Muhafazakârlar bulunmaktaydı. Başkan Bush ise nihai karar alıcı olarak Yeni Muhafazakâr düşünceye daha yakın bir noktada konumlanmaktaydı. Başkan Bush, gerek seçim sürecinde gerekse 11 Eylül saldırılarına kadar görev yaptığı dönemde alçakgönüllü bir dış politika söyleminde bulunsa da 11 Eylül saldırılarından sonra Wilson'cu anlayışa yaklaşmıştır. Bush'a göre “özgürlüğü korumak için özgürlüğü yaymak gerekmektedir.” (Atikkan 2006, 95) .

Sonuç olarak 11 Eylül saldırılarına dair şunlar söylenebilir. Öncelikle 11 Eylül saldırıları hem Amerika'yı hem de dünyayı risk, güvensizlik ve belirsizlikle tanımlanan bir duruma dönüştürmüştür. Sürekli bir terör korkusunun olduğı, devletlerin “haydut” ve

“demokratik” olarak nitelendirildiği, günlük yaşamda güvensizliğin arttığı, askeri güvenlik hukukunun üstünlüğüne dayana bir dünya ortaya çıkmıştır (Keyman 2011, 73). 11 Eylül saldırılarının oluşturduğu risk ortamının temel aktörü Yeni Muhafazakâr ideoloji ve bu ideolojinin şekillendirdiği dış politika anlayışı olmuştur. Bush yönetimi haydut devlet olarak nitelendirdiği ülkelere başta savaş olmak üzere sert güce dayanan politikalar izlemesi uluslararası ilişkilerin temel ögesini savaş ve askeri güç haline getirmiştir. Bu dönüşümün amacı ise nihai noktada Amerikan güvenliğine dayanmaktaydı. Bu durumun en temel argümanı ise şu ayrıma dayanmaktaydı. Amerika uluslararası ilişkilerin kültürel temelini “medeniyet yaratma kapasitesine içsel olarak sahip toplumlar ve medeniyet yaratma kapasitesini dışsal müdahalelerle kazanabilecek toplumlar” olarak görmekteydi (Keyman 2001, 74). Bu fikir temel olarak Yeni Muhafazakârların “komünist totaliter toplumlar asla içerden reforme edilmezler” düşüncesi ile paralellik göstermekteydi (Çandar 2012, 373)

11 Eylül saldırıları aynı zamanda Amerika’yı ve dünyayı devlet merkeziliğine, güvenlik önceliğine, özcü kimlik anlayışına dayanan, demokrasi, adalet eşitlik gibi kavramların ikincil önemde olduğu bir hale dönüştürdü (Aslan 2011, 81). 11 Eylül saldırıları Uluslararası İlişkiler’ de de özellikle kimlik kavramının yeniden düşünülmesi, tartışılması ve kuramsal temelinin sorgulanmasına neden olmuştur (Ongur 2010, 135-163)

11 Eylül gibi hem büyük çaplı hem de Amerika gibi başat bir gücün hedef alındığı saldırılar beraberinde çeşitli komplo teorilerini de beraberinde getirmiştir. Gerek resmi anlatımdaki boşluklardan gerek El Kaide örgütünün bu denli büyük bir saldırıyı yapacak donanımına olan şüpheden gerekse 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasının dönüşümünden dolayı bu teoriler kendisine Uluslararası İlişkiler literatüründe de yer bulmaktadır (Buhari 2020 154-166, Hughes 2020, 1-28, Morgan ve Henshall 2006)

4.2.3. Yeni Muhafazakârlık ve Hristiyan Sağ: Irak İşgalinin Fikri Temelleri

George Bush’un 2000 yılındaki tartışmalı seçimlerden sonra başkan seçilmesinin ardından 11 Eylül’e kadar geçen sürede Yeni Muhafazakârların isimleri anılmasa da özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra isimleri çokça duyulmaya başlanmıştır. Yeni Muhafazakârlık ya da popüler ismiyle Neo-con düşünce dönemsel durum itibarıyla kendisini sağ düşünce içinde görmüştür. Fakat Cumhuriyetçi Parti içerisinde etkili olan gruplara

baktığımız zaman Yeni Muhafazakâr düşüncenin kitlesel bir tabanının olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Birçok farklı düşünceyi içerisinde barındırmasına rağmen Cumhuriyetçi Parti kitlesel olarak iki gruptan oluşmaktadır İlk olarak Baba Bush'un temsilcisi olarak görülebilecek olan uluslararası siyasette ise Kissinger tarzı realizmi benimseyen, dış politikada güç dengelerini gözeten, müdahalelerin ekonomik olmasını savunan geleneksel muhafazakâr kesimdir (Taşkın 2006, 2). Cumhuriyetçi Partinin kitlesini oluşturan bir diğer önemli kesim ise Hristiyan Sağ düşüncesidir. Bu düşünceden ileride bahsedilecektir.

Cumhuriyetçi Parti içerisinde özellikle Reagan döneminden sonra etkili olmaya başlayan bir diğer grup ise Yeni Muhafazakârlardır. Bu grubun Cumhuriyetçi taban arasında herhangi bir karşılığı olmamasına rağmen özellikle Reagan döneminden itibaren devlet kadrolarında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu anlamda Yeni Muhafazakârlar “seçilmemiş seçkinler ya da emperyal seçkin kümesi” olarak nitelendirilebilir (Taşkın 2006, 4). Toplumsal bir tabanı olmayan bu grup kendi aralarında sıkı ve sağlam bağlara sahiptirler. Aralarındaki ilişki sadece meslektaş ya da aynı fikre sahip olmayla sınırlı değildir. Yeni Muhafazakârlar evlilik üzerinden akrabalık ilişkisi kurarak da bağlarını güçlendirmektedirler.

Yeni Muhafazakâr kavramı ilk olarak 1970'li yılların başında Commentary ve Public Interest gibi yerlerde yazılar yazan, liberal düşünceye ait şüpheleri olan entelektüellere karşı bir aşağılama ifadesi olarak kullanılmıştır (Helper ve Clarke 2004, 44) Yeni Muhafazakâr harekete baktığımız zaman siyasal düşünce olarak ortaya çıktığı 1930'lardan itibaren çeşitli dönüşümler geçirdiği görülmektedir. Siyasal gelenekte önce Troçkist bir sol düşünceye, ardından liberalizme ve Demokratik Partiye yaklaşan daha sonraları ise Cumhuriyetçi Partiye eklemlenen bir yapıdır.

Bu hareketin tarihsel arka planı ise 1930'lu yıllara dayanmaktadır. 1930'lu yıllardan 1940'lı yılların başına kadar New York City College' da eğitim alan çoğunlukla Avrupa'dan göç eden Yahudi kökenle kişilere dayanmaktadır (Fukuyama, 2006, 27). Birinci Kuşak olarak adlandırılan bu grubun lideri ise Irving Kristol'dü. Bir göçmen olan Kristol, Troçki hayranıydı ve New York Şehir Kolejinde anti-stalinist bir anlayışa sahipti. Irving, o yıllarda

Troçki' nin sürekli devrim tezini savunmaktaydı ve bu tez daha sonra Bush Doktrini' ne entelektüel bir zemin sağlayacaktı (Muravchik 2003).

Bu topluluğun en büyük düşünsel mirası ise komünizm ve liberalizm karşıtlığıdır. Bu akıma mensup kişileri bir araya getiren önemli unsurlardan biri de sol düşüncenin savunduğu eşitlikçi liberalizm düşüncesine karşı çıkmaktır. Irving Kristol' e göre Yeni Muhafazakâr gerçeğin sopasını yemiş bir liberaldir (Atikkan 2006, 161) Bu komünizm karşıtlığı durum Yeni Muhafazakâr grubun, sol düşünceden koparak Cumhuriyetçi Parti'ye eklemlenmelerine sebep olacaktır.

Yeni Muhafazakârlar için Amerikan değerleri, Amerikan çıkarları kadar önemlidir. Yine Yeni Muhafazakârlara göre Amerikan gücü sadece Amerikan çıkarlarını korumak için değil Amerikan değerlerini yaymak içinde kullanılmalıdır. Bu düşünceye göre Amerika

“Amerika sadece dünyanın polisi ya da şerifi olmamalı, onun işaretçisi ve rehberi olmalıdır.” (Lawrence ve Kristol 2003, 325).

Yine aynı bağlamda Yeni Muhafazakâr düşünürler Amerikan muhafazakârlığının sadece iç politika ile yetinmemesi gerektiğini aynı zamanda dış politikanın da ahlaklı olması gerektiğini savunmuşlardır (Kagan 1996) Yeni Muhafazakârlar şu noktada Cumhuriyetçi Parti'nin genel düşüncesi ile uyum göstermektedir. Şöyle ki; Yeni Muhafazakârlara göre Amerika kurulduğu yıllardaki gibi toplumsal yapısını koruyabilseydi, hedeflenen amaçlara çok daha önce ulaşılması daha muhtemeldi. Çünkü kıtaya ilk gelen göçmenler kendilerini bu yeni kıtada din ve Amerikan değerleri ile tanımlamıştır. Fakat ilerleyen yıllarda özellikle 1960'lı yılların özgürlükçü havası Amerikan değerleri ve WASP anlayışını deforme etmiştir. Yeni Muhafazakârlığın fikir babalarından Irving Kristol bu durumu “Amerikan Trajedisi” olarak adlandırmıştır (Kristol 1999, 50-54). Bu perspektiften bakıldığında zaman Yeni Muhafazakârların 1970'li yıllarda liberal düşünceden daha sağ ve daha muhafazakâr bir tarafa kaymaları daha net anlaşılmaktadır. Çünkü Yeni Muhafazakârlar iç politikada liberalizm, dış politikada ise komünizm karşıtıdır (Telatar 2012,166).

Yeni Muhafazakârlar toplumun her zaman bir ötekisi olmasını gerektiğine inanmaktadırlar. Bu düşünce Carl Schmitt' in düşmanın bir rejim inşasında önemli bir kavram olduğu düşüncesine dayanmaktadır. (Telatar 2012,166). Yeni Muhafazakârlığın kuramsal temelini ise Amerikalı siyaset bilimci Leo Strauss oluşturmaktadır. Locke' a göre

Straussçuluk Amerikan entelektüel yaşamında kökleri akademik dünyaya uzanan bir muhafazakâr düşünce açısından istisna bir durumdur (Locke 2004, 73). George W. Bush döneminde yönetimde görev alan isimlerden ve Irak Savaşı'nı entelektüel mimarı olarak görülen Paul Wolfowitz ve Zalmay Khalilzad gibi figürler, Strauss' un Chicago Üniversitesi'nden öğrencileridir (Fukuyama 2006).

Bu yüzden George W. Bush döneminde izlenen politikaların sorumlusu olarak Strauss' un fikirlerine çokça atıf yapılmıştır. Leo Strauss' un fikirlerini anlamdan önce kendi kişisel hikâyesine değinmekte fayda var. Çalışma alanı olarak Yunan Klasiklerini ve Farabi'yi çalışan Strauss, Hitler iktidara gelmeden önce Almanya'dan Amerika'ya göç etmiştir. Amerika'ya göç ettikten sonra fikirlerini yayacağı ortam olarak Chicago Üniversitesinde 25 yıl boyunca Klasik Yunan felsefesi üzerine dersler vermiştir. Almanya'nın Weimar Cumhuriyetinde başlayan hayatı, Strauss' un fikirlerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Strauss, Weimar Cumhuriyeti'nin yetersizliği yüzünden Nazizm'in yükseldiğini düşünmekteydi ve yine Strauss'a göre;

“Zulme karşı çıkmayan demokrasilerin ayakta kalması mümkün değildi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Weimar Cumhuriyeti zaaf içindeydi. Weimar Cumhuriyeti yaptırım gücüne sahip olmayan, güce başvurma yeteneği bulunmayan bir adalet sistemine sahipti (Atıkkın 2006, 199 Strauss' a göre Nazizm ve Stalinizm farklı düşünceler olmakla beraber totalileryanizmle sonuçlanması güçlü ihtimal olan iki ideolojiydi (Taşkın 2006 6). Bu ideolojik yapıların aksine tercih edilmesi gereken sistem ise özgür yönetimlerdir. Fakat özgür düzenler ideal yapı olsa da bu özgür toplumun amaçsızlığa düşmemesi adına bir arada tutacak bir kavrama ihtiyaç vardır. Bu kavram ise dindir.

Strauss' a göre din toplumun düzeninin devam etmesi için hayati derecede önemlidir, din insanların çoğuna hayat karşısındaki sıkıntılı durumlarda bir dayanak noktası oluşturur (Okur 2010, 357). Yine Strauss, dinin afyon olduğu konusunda, toplumun bu afyona ihtiyacı olduğu fikrini savunarak Marks'tan ayrılmaktadır Strauss, Amerika'nın “Greko Romen bir felsefe”, “Kitab-ı Mukaddes” dini felsefesi ve “çağdaş siyaset felsefesinin” bir karışımı olduğunu öne sürmektedir (Locke 2004, 74). Yeni Muhafazakârlar, liberalizmin bu noktada dini unsurlara zarar verdiğini düşünerek liberalizme mesafe koymuşlardır. Kapitalizm' e bakış açıları ise sağladığı refah boyutuyla olumlu olsa da toplumu gereksiz bir tüketim çılgınlığına sürüklediği boyutuyla olumsuzdur.

Strauss' un Yeni Muhafazakâr düşünceye etkili olduğu bir diğer düşünce de çalıştığı klasik felsefe metinlerinden çıkardığı sonuçlar olmuştur. Strauss eserlerinde eski felsefi geleneklerden etkilenererek metinlerin iki anlamı olduğuna inanmaktadır. İlk anlam olarak herkese söylenebilecek, sıradan insanlara açıklanmasında herhangi bir mahsur olmayan daha terimsel bir ifadeyle “egzoterik anlamdır”. İkinci anlam ise daha sınırlı, daha elitlere söylenebilecek, gizli bir anlam ifade eden “ezoterik anlamdır”.

Strauss' un fikirlerinin egzoterik yönünü ise liberalizme karşı getirdiği eleştiriler oluşturmaktadır. Strauss, liberalizmin getirdiği araçsal mantığın değerleri aşındırdığını, inançlı bireyin liberal değerler içerisinde inancını yitirdiğini böylelikle düzen için gerekli olan dinin ve inançların kaybolduğunu bunun sonucu olarak toplumun çöküşe gideceğini savunmaktadır (İrem ve Özen 2006, 19). Bu eleştirinin bir sonucu Strauss' un sadece liberalizme değil aynı zamanda Aydınlanma düşüncesine de mesafeli olduğu söylenebilir. Aydınlanma düşüncesi ile aklın bir öne çıkmasıyla beraber din ve inançlar daha geride bir konuma yerleşmişlerdir ve böylece toplumun temel değerleri bozulmaya uğramıştır. Yine Strauss' a göre liberalizm gibi komünizm ve faşizm de modern değerlerin bir sonucudur. Ahlaki ölçülerden kopan ideolojiler zamanla “erdem” ya da “hikmeti” araçsallaştırmaktadırlar (İrem ve Özen 2006, 21).

Böylece geleneksel ahlaki yapının bozulması netice vermiş, Batı dünyasının ilerlemeci anlayışı ruh, maneviyat, din gibi değerlerin ölümüne neden olmuştur. Strauss' a göre maneviyat insanın en önemli ihtiyaçlarından birisidir ve toplumsal düzenin en önemli dayanak noktalarından birisidir (İrem ve Özen 2006, 22). Strauss' un ezoterik mesajları ise Yeni Muhafazakârların uluslararası ilişkilere daha özelde ise Irak Savaşı'na bakış açılarını anlamamız noktasında önemlidir.

Strauss, demokrasinin gelişmesi ile beraber daha elitist olması gereken siyasetin daha geniş bir alanda varlık bulması çokta doğru bir durum olmadığını iddia etmektedir. Strauss' un öngördüğü siyasal sistemde sıradan insanlara düşen görev ahlaki değerlere bağlı kalmaktır, elitist grubu ise daha dokunulmaz bir konuma yerleştirmektedir (İrem ve Özen 2006, 24). Platon'un “Ya filozoflar kral olmalı ya da krallar filozof” sözünden ciddi şekilde etkilenen Strauss, bilginin özellikle yönetim ve siyasetle ilgili bilgilerin sıradan insanların hayatına girmesinin çok tehlikeli sonuçlarının olacağını iddia etmiştir. Bu noktada sıradan insanlar için belirli sınırlar varken yönetici/filozoflar için herhangi bir düşünsel sınırlama

yoktur. Yönetici/filozoflar çoğunluğun aksine daha üst bir mertebede dini ve dünyevi hareket alanına sahiplerdir. Yönetici/filozofların yöntemden ziyade önemli olan amaçlardır. Bu “soylu amaçlara” ulaşmak amacıyla “soylu yalanlar” ya da “teselli edici yalanlar” yönetici/filozoflara tanınmış bir haktır (Okur 2010, 356).

Yeni Muhafazakâr düşünceye kaynaklık eden bir diğer isim de Albert Wholstetter’ dir. Wholstetter, Richard Perle, Paul Wolfowitz, William Kristol gibi Yeni Muhafazakâr düşüncedeki önemli isimlerin fikirlerine özellikle strateji noktasında katkılar yapmıştır. Aynı zamanda Wholstetter, önde gelen bir Yeni Muhafazakâr Paul Wolfowitz ’in tez hocasıdır.

Wholstetter özellikle Soğuk Savaş süresince Sovyetler Birliği ile güç dengesini sağlayan “ Karşılıklı Garantili Yıkım” yerine “Kademeli Caydırma Stratejisini” öneriyordu. Bu öneriye göre düşmanın stratejik noktaları, akıllı silahlarla vurulmalı gerekirse taktik nükleer silahlar da kullanılmalıydı. Wholstetter’ ın bu görüşleri Reagan döneminde Yıldız Savaşları olarak bilinen Stratejik Savunma Girişiminde ve George Bush’un 2002 yılında imzaladığı kararla Amerika’nın çekildiği Anti Balistik Füze Anlaşmasında kendini göstermiştir. Yeni Muhafazakâr düşüncenin dış politikada benimsediği ilkeleri ise şöyle açıklayabiliriz. Dış politikada Yeni Muhafazakârların en belirgin ilkesi devletlere karşı ahlaki açıdan bir ayırım yapmasıdır. Yeni Muhafazakârlar görecelilik kavramını reddederek uluslararası siyasette devletleri demokratik/liberal ve tiranlık olarak sınıflandırmaktadır (Kristol ve Kagan 1996, 22).

Yeni Muhafazakârlara göre çıkar ve ahlaki duruş dış politikada bir arada olmalıdır, ahlaki açıdan kötü olan rejimlere karşı ahlaki üstünlüğü bulunan Amerika’nın müdahale hakkı vardır. Bu noktada en sert tavır ise totaliter rejimlere karşıdır. Çünkü totaliter rejimler insan özgürlüğünü ve ahlakını yok etmekteydi (Acharya 2006, 189) Bu noktada Amerika, demokrasinin yaygınlaştırılması, ülkelerin erdem ve ahlaka kavuşması noktasında başat bir rol oynamalıdır. Yeni Muhafazakâr dış politikanın ikinci ilkesi ise Amerika’nın Soğuk Savaş sonrasında da askeri üstünlüğünü koruması gerektiği düşüncesidir. Liberal demokratik bir ülke olarak Amerika, Sovyetlerin ardından hayırsever bir hegemonya kurma adına çalışmalıdır ve Amerika dünyada stratejik ve ideolojik bir hâkimiyete sahip olmalıdır (Kristol ve Kagan 1996, 24).

Fakat bu ideallerin gerçekleştirilmesi adına Amerikan askeri gücü önemlidir. Yeni Muhafazakârlara göre demokrasinin yaygınlaştırılması gibi politikalarda temel itici güç askeri güç olmalıdır. Bu noktada gerekirse tek taraflı bir yaklaşım izlenmeli ve amaçlanan hedeflere ulaşmakta askeri güç kullanılmalıdır. Yeni Muhafazakârlara bu düşüncelerinden dolayı “Katı Wilsoncular” , “demokratik emperyalistler ”de denmektedir. Son olarak Yeni Muhafazakârlar, uluslararası hukuka ve uluslararası kurumlara karşı barış ve adalet sağlanması konusunda şüphe ile bakarlar (Helper ve Clark 2004, 188). Uluslararası örgütler, Yeni Muhafazakârlar tarafından Amerika’nın politika uygulamalarının önünde bir engel olarak görülür bu yüzden gerektiği durumlarda, örneğin Irak Savaşı, uluslararası örgütler dikkate alınmamaktadır. Yeni Muhafazakârlık kimilerine göre tek taraflı, ahlakilik adına sert dış politika izleme ve ahlak adına Amerikan gücünün tek başına da kullanabilme fikridir (Khong 2016, 315).

Yeni Muhafazakârlığın siyasal evrimini incelediğimiz zaman, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu hareket soldan sağa kaymış bir siyasal düşünce olarak değerlendirilebilir. Doğu Avrupa’dan göç eden ikinci nesil Yeni Muhafazakârlar, Demokratik Partiyi, Sovyetlere karşı sert olmamakla suçluyorlardı. Özellikle Jimmy Carter’ın Sovyetler karşısında zayıf kaldığı, bu yüzden Amerika’nın güç dengesi konusunda Sovyetlerin gerisinde kaldığı, silahların kontrolünün Sovyetler tarafına geçtiği gibi iddialarla sol düşünceden sağa doğru bir yönelim başlamıştır (Kissinger 1996, 101). 1960’ların özgürlükçü ve liberal havası Yeni Muhafazakârların sol düşünceden kopmasında da etkili olan bir durumdur. Yeni Muhafazakâr düşünce sağa doğru yöneldiği zaman Cumhuriyetçi Parti’de herhangi bir toplumsal tabanı bulunmamaktaydı. Bu partinin tabanı genelde geleneksel muhafazakârlardan ve WASP düşüncesine sahip kişilerden oluşmaktaydı. Cumhuriyetçi Parti’nin tabanı ise dış politikada genelde Kissinger tarzı Realizm’ den yanaydı.

1970’lerden itibaren Amerikan entelektüelleri Yeni Muhafazakâr düşünce ile tanışmaya başladılar. Bu tanışma ise önde gelen Yeni Muhafazakârlar Irving Kristol ve Norman Podhoretz’ in kurduğu *The Public Interest* ve *Commentary* gibi dergiler üzerinden gerçekleşti. Yeni Muhafazakârların siyaset ve bürokrasi ile ilk tanışması ise Senatör Henry Scoop Jackson sayesinde oldu (Atikkan 2006, 173). İkinci nesil Yeni Muhafazakârlar, Vietnam konusunda sol düşünce ile bir tartışmaya girmiş, Vietnam’da yaşanan sorunları sol düşüncenin Amerikan değerlerini yeterince temsil etmediği hatta düşmanlık oluşturduğunu düşünüyorlardı. Troçkist geleneğine etkisiyle bu düşüncedeki kişiler Amerikan değerlerinin, militarizmle, topyekûn bir seferberlikle dünyaya yayılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu noktada Realistlere karşı ihtiyatlı

tavırlarından dolayı olumsuz bir gözle bakmaktaydılar. Amerikan çıkarları, Yeni Muhafazakârlara göre de önemliydi fakat en az onun kadar önemli olan Amerikan değerlerinin yaygınlaştırılmasıydı.

Sol düşüncenin, Yeni Muhafazakârlar göre, bu pasifist tavrı onların özellikle Ronald Reagan döneminde iyiden iyiye sağ düşünceye geçmelerine sebep olmuştur. Aslında dönemsel olarak Yeni Muhafazakârların dış politika reçetesi oldukça basitti: Askeri güç kullanılarak Amerikan değerlerinin yaygınlaştırılması. Sol düşünce her ne kadar Amerikan değerlerini benimsese de askeri güç yerine çok taraflı ilişkiler ve diplomasiyi öne çıkarması, müdahalecilik yerine model olmayı seçmesi önemli bir ayrım noktasıdır. Bu noktada Reagan'ın Vietnam'ın kötü mirasını silmeye çalışması ve yeni bir Sağ dünya görüşü oluşturmaya çalışması, Yeni Muhafazakârlar için büyük bir fırsat olmuştur.

Reagan'ın Sovyetleri “Kötülük İmparatorluğu” olarak nitelemesi ve Sovyetlere karşı Amerikan gücünü artırmak amacıyla silahlanma yarışına girmesi, onu Yeni Muhafazakârlar için olması gereken başkan rolüne sokmuştur (Reagan 1983). Reagan döneminden itibaren Yeni Muhafazakârlar yavaş yavaş Amerikan bürokrasisine özellikle güvenlik ve istihbarat bürokrasisine dâhil olmaya başladılar. Önde gelen Yeni Muhafazakârlardan “Karanlıklar Prensi” olarak bilinen Richard Perle, Savunma Bakan Yardımcılığı görevine getirilirken, bir diğer Yeni Muhafazakâr Robert Kagan’ da Dışişleri bürokrasisinde görev almaya başlamıştı. Paul Wolfowitz ise Endonezya Büyükelçiliği görevine atanmıştı. Yeni Muhafazakârlar, şahin politikalarından dolayı Reagan'ı da referans noktalarına eklemişlerdi. Yeni Muhafazakârların Amerikan başkanlarından diğer referansları ise Theodore Roosevelt ve Woodrow Wilson'du. Theodore Roosevelt'in Amerikan örnekliliği ve büyük sopa politikası Yeni Muhafazakârlar için önemli bir referans noktasıydı. Roosevelt'in bir diğer düşüncesi olan “Barış için Savaş” doktrini ve bir konuşması sırasında sarf ettiği savaşın zaferinin, barışın zaferinden daha görkemli olduğu düşüncesi Yeni Muhafazakârlar için bir köşe taşı niteliğindedir.

Bir referans noktası olarak Woodrow Wilson ise Amerikan demokrasisinin örnekliliği, uluslararası siyasette Amerikan değerleri ve idealizmi konusunda ortaya koyduğu politikalar sebebiyle Yeni Muhafazakârlar tarafından dikkate alınmaktaydı. Reagan'ın şahin düşüncelerinde kendilerine meşruiyet zemini bulan Yeni Muhafazakârlar, Reagan'ın ardından George H.W Bush döneminde aradıkları ilgiyi bulamamışlardı. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliğinin dağılması, Yeni Muhafazakârlara taze bir özgüven aşılamıştı. Bu özgüvenin iki sonucu olmuştur.

İlk olarak bu tek kutuplu düzen Amerika'ya yeni bir emperyal düzen oluşturma fırsatını çıkarmıştır. İkinci olarak ise Sovyetlerin ardından artık Amerika'nın bir ötekisi yoktur. İlerde görüleceği üzere bu öteki Irak olacaktır. Fakat geleneksel Cumhuriyetçi düşünceye sahip olan Bush, Yeni Muhafazakâr düşüncelere çokta itimat etmedi. Bu süre zarfında yönetimde görev almasalar da özellikle dergi, gazete ve think-tank kuruluşlarında fikirlerini söylemeye devam ettiler. Bu fikirlerin temelini ise Amerika'nın bir rehavete kapılmaması, Amerikan değerlerinin Amerikan gücü ile yaygınlaştırılması, yeni hegemon güçlerin çıkışının engellenmesidir (Fukuyama 2006, DPG 1992).

Yeni Muhafazakârlar 1990'ların ikinci yarısından itibaren think-tank kuruluşlarında kendilerini göstermeye başladılar. Bu noktada şunu söylemek gerekir. Yeni Muhafazakârlar genel olarak Amerika'nın iyi üniversitelerinden mezun, akademik kariyerleri olan, parlak ve zeki olarak nitelendirilebilirler. Nitekim bu süreç zarfında ortaya koydukları fikirler George W. Bush döneminde dış politikaya önemli ölçüde etki edecektir. Bu think-tank sürecinde Yeni Muhafazakâr insanların yazılarını temel noktasını Amerikan imparatorluğunun devamına yönelik süreçler ve politikalar, Sovyetlerin ardından tek kutupluluğu devam ettirme düşünceleri oluşturmaktaydı (Okur 2010, 363).

Bu düşünsel süreç zarfı içerisinde Yeni Muhafazakârlar sadece kendi kurdukları think-tank kuruluşlarında ya da kendi çıkardıkları gazete, dergilerde değil, geleneksel sağ düşüncenin elinde bulunan American Enterprise Institute, Hoover Institution gibi kuruluşlarda ve daha liberal olarak bilinen Washington Post, The New York Times gibi mecralarda da yazı ve düşüncelerini paylaşma imkânı bulmuşlardır. Bu düşünce faaliyetlerinden en önemlisi ise imparatorluk tartışmaları bağlamında Amerikan gücünün geliştirilmesi için fikirler sunan ve Clinton yönetimini öngörüsüzlükle itham eden “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesidir.” Bu projede Amerikan gücünün geleceğine yönelik çeşitli öneriler sunulmaktadır. Bu öneriler şöyledir:

- “1-) Eğer bugünkü küresel sorumluluklarımızı devam ettireceksek savunma harcamalarımızı önemli ölçüde artırmalı ve silahlarımızı modernize etmeliyiz.
- “ 2-) Demokratik müttefiklerimizle bağlarımızı güçlendirmeli ve çıkarımıza, değerimize düşman olan rejimlere meydan okumalıyız”
- “3-) Ülke dışında da politik ve ekonomik özgürlük fikrini yaymalıyız”

“4-) Güvenliğimiz, refahımız ve ilkelerimiz yararına olan uluslararası bir düzenin muhafaza edilmesi ve genişlemesinde Amerika’nın özgün rolünün sorumluluğunu almalıyız” (PNAC 1997).

Bu proje ilkelerine imza atanlar arasında ise Bush yönetiminde önemli görev üstlenecek kişiler de vardır. Başkan Bush’un yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Savunma Bakan yardımcısı Paul Wolfowitz, Dışişleri Bakan yardımcısı Richard Armitage, Dışişleri Müsteşarı John Bolton, Dick Cheney’ nin personel şefi Lewis Scooter Libby, Büyükelçi Zalmay Khalilzad, Dışişleri Müsteşarı Paula Dobriansky gibi Irak Savaşında da etkili isimlerin imzası bulunmaktadır. Fakat bu isimlerin hepsinin Yeni Muhafazakâr olduğunu söyleyemeyiz. Özellikle Dick Cheney ve Donald Rumsfeld geleneksel cumhuriyetçi olmakla beraber daha şahin görüşlere sahiplerdir. Ayrıca bu iki isim 1970’li yıllardan itibaren çoğu kez Yeni Muhafazakâr isimlerle beraber çalışmışlardır.

Yeni Muhafazakârlar bu düşüncelerini sadece kamuoyu ile paylaşmakla kalmamış aynı zamanda çeşitli karar odaklarına, medyaya ve Başkan Clinton ile de paylaşmaktaydılar. Başkan Clinton’a yazılan mektupta özellikle Irak konusunda Saddam Hüseyin karşı daha sert önlemler alınması gerektiğini, kitle imha silahları üretimi konusunda Saddam rejiminin tehlikeli olabileceği ve Irak’a yönelik askeri seçeneklerin değerlendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir (PNAC 1998).

2000 yılındaki seçimler Yeni Muhafazakârlar için son derece önemli bir seçimdi. Demokratların kazanması halinde fikirleri uygulamaya dönüşmeyecekti ve Soğuk Savaş sonrası Amerika’ya dair politikaları sadece kâğıt üzerinde kalacaktı. Cumhuriyetçi Parti’nin adayı George W. Bush’un seçilmesi halinde ise politik etkilerinin ne olacağı muammaydı. Amerika’nın seçim ikliminde önde gelen Yeni Muhafazakârlar Robert Kagan ve William Kristol, The National Interest dergisinde “Günümüz Tehlikeleri” adı altında bir yazı yayımladılar. Bu yazıda seçilecek yönetime dış politika konusunda tavsiyeler verilmekteydi ve muhtemel tehlikelere dikkat çekilmekteydi (Atikkan 2006, 188) Daha sonra bu yazı başka Yeni Muhafazakâr düşüncedeki kişilerinde katkısıyla bir kitaba dönüştü. Kristol ve Kagan bu kitaptaki yazılarında gelecek on yıl içerisinde Amerika’ya yönelik tehdit olabilecek durumları ifade etmekteydiler. Kristol ve Kagan’ a göre;

“On yıl sonra veya daha yakın bir zamanda Irak, İran, Kuzey Kore ve Çin nükleer silahlarla Amerika kıtasını vuracak yeteneğe ulaşabilirler. Önümüzdeki on yıl içinde Tayvan’ı Çin’e karşı savunabiliriz. Yeniden silahlanmış Saddam’ın Kuveyt’in petrol yataklarını ele geçirme girişimiyle karşılaşabiliriz. Otoriter rejimle yönetilen Rusya, 1991’deki kayıplarını geri almak için harekete geçebilir (Kagan ve Kristol 2000, 8). Bu fikirler Bush yönetimindeki Yeni Muhafazakârların etkisi ile politika uygulamalarına dönüşecektir. Özellikle Irak, Kuzey Kore, İran gibi devletler “şer eksen” nitelemesi ile söylem bazında kendisine çokça yer bulacaktır (Henriksen 2012).

2000 yılındaki seçimlerini kazanan George Bush, yönetiminde önemli Yeni Muhafazakâr isimler yer vermiştir. Dick Cheney ve Donald Rumsfeld Yeni Muhafazakâr olmasalar bile, bu fikirdeki insanların yönetimde yer almalarında önemli roller oynamışlardır (Mann 2004). Özellikle başkan yardımcısının ofisi ve Savunma Bakanlığına önemli Yeni Muhafazakâr isimler atanmıştır. Bunlardan en önemlisi ise Yeni Muhafazakârların yönetimdeki beyni olarak gösterilen ve Savunma Bakan yardımcılığına atanan Paul Wolfowitz’ dir. Ayrıca klasik realist görüşleri ile bilinen Dışişleri bürokrasisine de önemli Yeni Muhafazakâr kişiler atanmıştır. Bu Yeni Muhafazakâr elitler Başkan George W. Bush tarafından çok ciddiye alınmakta ve fikirlerine önem verilmekteydi. Hatta Başkan Bush bir konuşmasında bu gruba hitaben:

“Şüphesiz ki sizler ülkemizin en parlak beyinlerisiniz. O kadar parlaksınız ki hükümetimde sizden yirmi kişi bulunuyor” diyerek Yeni Muhafazakârlara olan güvenini, inancını dile getirmiştir (Atikkan 2006, 161).

Yeni Muhafazakârlar, Bush yönetimi içerisinde 11 Eylül saldırılarına kadar politikalarını uygulama koydukları söylenemez. Bu süre zarfında daha pasif bir tutum takınan bu grup 11 Eylül saldırıları ile beraber aradıkları fırsatı bulmuşlardır. Baba Bush döneminden itibaren geliştirdikleri fikirler, teoriler, stratejiler İkiz Kulelerin yıkılmasıyla kendisine yaşam şansı bulmuştur. 11 Eylül saldırılarının ardından yönetim kademesinde tutarlı bir düşünceye sahip olan tek grup Yeni Muhafazakârlar’ dır (Telatar 2012, 174).

11 Eylül saldırılarının ardından Yeni Muhafazakâr olmayan Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Condi Rice gibi isimler daha da şahinleşerek Yeni Muhafazakâr düşünceye yaklaşmışlardır. Evanjelist olan ve Yeni Muhafazakârlara özellikle dış politika konusunda

güvenen Başkan Bush, bu saldırıların ardından Yeni Muhafazakâr politikalara daha çok yakınlaşmıştır. 11 Eylül saldırılarının hemen ardından 20 Eylül’ de Yeni Muhafazakârlar adetleri olduğu üzere Başkan Bush’a bir mektup yazmışlardır. Bu mektupta Saddam Hüseyin’in çok tehlikeli bir terörist olduğu, bu saldırılar için Usame bin Ladin’e destek vermiş olabileceği ve bu yüzden mutlaka askeri bir harekâtla devrilmesi gerektiği salık verilmiştir (PNAC 2001).

11 Eylül sonrası süreçte ve özellikle Irak Savaşı’na giden süreçte alınan kararlarda etkisi olan diğer bir önemli grupta Evanjelistler’ dir. Hristiyan Sağ inancının en önemli bileşeni olan Evanjelistler, 11 Eylül saldırılarını ve ardından uygulanan politikalara kendi inançları perspektifinden bakmış ve Irak Savaşı’nın önemli bir bileşeni olmuştur. Evanjelizm, köken olarak Hristiyanlığın Protestanlık ve Püriten inancına dayanmaktadır. Fakat Protestanlık inancı içerisindeki ayrışmaların neticesinde üç farklı anlayış oluşmuştur. Bunlar Fundamentalist, Evanejelizm ve Liberal Hristiyanlık ’tır (Okur 2010, 333).

Evanjelizm, kelime anlamı itibariyle “iyi haber” ve “müjde” anlamlarına gelmektedir (Amstutz 2012, 30). Evanjelistler kendilerini “yeniden doğmuş Hristiyan” olarak da nitelemektedirler. Bu “yeniden doğuş” anlayışı ise şuna dayanmaktadır. Bu inançtaki kişiler Hristiyan/Evanjelist olarak doğarsalar da hayatlarını inançları doğrultusunda yaşamayabilirler. Fakat bir süre sonra Kilise’nin de yardımıyla inançlarına sıkı sıkıya bağlanmaktadır ve hayatlarının geri kalan kısmında “Yeniden Doğmuş” olarak adlandırılırlar. Yeniden Doğuş inancı ile beraber Tanrı’ya hizmet etme isteği Evanjelizm ’in başlıca özellikleridir (Oran 2020, 252). Öte yandan Evanjelistler, Hristiyan inancında en tutucu anlayış olarak bilinmektedir. Aynı zamanda Hristiyan inanç içerisinde Yahudiliğe en yakın inanç olarak Evanjelizm gösterilebilir. Bu inancın Amerika kıtasında yayılışı ise Büyük Uyanış adı verilen olaylarla olmuştur. Birinci Büyük Uyanış, 1700’lü yılların başlarında Amerika’nın koloni olduğu dönem içerisinde olmuştur. İkinci Büyük Uyanış ise 1800’lü yılların başlangıcında özellikle New York ve New England bölgesinde ortaya çıkan hareketler üzerinden olmuştur. Bu hareketler genellikle din karşıtı ve seküler düşüncelere karşı bir hareket olarak gelişmiştir (Bedir 2013, 83). Bu süreç içerisinde Evanjelist inancı yaymak amacıyla kiliseler, eğitim kurumları, hayır kurumları inşa edilmiş ve bu inancın toplumda daha çok yayılması hedeflenmiştir.

Amerikan dış politikasını da etkileyen, Evanjelistlerin dünyaya bakış açılarını etkileyen temel olarak sekiz ilke vardır (Amstutz 2013, 21 -30)

- 1- Devletlerin ahlaki meşruiyeti: Devletler, insanların bir arada bir hayat yaşamaları için oluşturulmuş bir üst otoritedir. Bu bir arada olma halinde Tanrı'nın emir ve buyruklarına uygun bir siyasal iklim oluşturmak gereklidir.
- 2- Tanrı'nın milletler üzerinde egemenliği: Tüm yaratılanlar Tanrı'nın iradesi ile yaşarlar. Tanrı'nın her şeye gücü yeter ve mutlak egemendir. Tanrı mutlak egemenliğini ise insanlar vasıtası ile kullanılır. Tanrı'nın iradesini, emirlerini yaymak görevi Hristiyanlara verilmiştir.
- 3- Kişilerin önceliği: Tüm yaratılan insanlar eşit ve hürdürler. İnsanlar yaratılış itibariyle Tanrı'dan bir parça taşımaktadırlar ve bu yüzden kıymetlidirler.
- 4- Günahın Evrenselliği: İnsanlar yaratılış itibariyle kusursuz değillerdir. Hayatlarında, fiillerinde hatta Tanrı adına yaptıkları eylemlerde bile günaha düşebilirler. Bu yüzden yapılması gereken olabildiğince günaha düşmemeye çalışmaktır.
- 5- Aşkın/Sevginin önceliği: Kutsal kitaba göre ilk emirler aşk ve sevgiyi öğütlemektedir. Aşk ve sevgi toplumun en temel en ahlaki ögesidir. Ahlaklı bir toplum için karşılıklı sevgi önemlidir.
- 6- Adalet talebi: Toplumsal uyum ve birliktelik için adaletin ortak ve adil şekilde dağıtılması gerekmektedir. Hukukun tarafsız olması, ezilenlerin yanında olması ve destek vermesi gerekmektedir.
- 7- Barış karinesi: Kutsal Kitap insanlara barış içerisinde bir arada olmayı söylemektedir. Barış sadece toplumda kişiler arasında değil insan-Tanrı ilişkisinde de önemlidir.
- 8- Bağışlanma ihtiyacı: Tanrı, Hz. İsa'nın kefaretiyle insanları bağışladığı gibi insanlarda başka insanları bağışlamalıdır. Bağışlamak bir ihtiyaçtır.

Bu bahsedilen düşünceler aynı zamanda Amerikan İstisnacılığı fikrinin de önemli unsurlarındandır. Barış, adalet, sevginin öncelenmesi, devletlerin meşruiyeti gibi fikirler Evanjelistler' e göre Amerikan devletinde mevcuttur ve İstisnacılık anlayışı ile bu fikirlerin dünyaya yayılması gerekmektedir. Bu bir tercihten ziyade Amerika üzerinde bir sorumluluktur görevdir.

Evanjelist inanç, Amerikan siyaseti içerisinde Cumhuriyetçi Parti'nin içerisinde konumlanmıştır ve Cumhuriyetçi Partinin en önemli seçmen kitlesini oluşturmaktadır. Evanjelist hareket 1980'li yıllara kadar genel olarak daha inanç temelli işlerle uğramıştır fakat Ronald Reagan'ın başkan olması ve Soğuk Savaş'ın bitmesi ile beraber daha çok siyasal alanda varlık göstermeye başlamışlardır (Mead 2006, 28).

Özellikle 11 Eylül saldırılarından itibaren Evanjelistler daha çok siyasetle ve özellikle dış politika ile uğraşmaya başlamışlardır. Bunun sebebi ise Evanjelistler' e göre Hz. İsa yeryüzüne ikinci kez gelene kadar dünyada bazı sembolik olaylar olmalıdır. Diğer bir deyişle bir felaketler silsilesi yaşanmalıdır. “Armageddon Savaşı'na” kadar dünyada olaylar yaşanmalıdır. 11 Eylül olayları ise Evanjelistlerin sembolik olaylarından biri olmuştur. Saldırıdan hemen ise 14 Eylül'de Evanjelist motiflerin kullanıldığı bir konuşma yapmış ve 14 Eylül günü “Ulusal İbadet ve Anma Ayini Günü” olarak ilan edilmiştir (Oran 2017, 2028). Bu süreç içerisinde Evanjelistler Amerikan kimliğinin tehdit altında olduğu varsayımıyla Amerikan karşıtı güçlere olağanüstü önlemler alınmasını ve bir güvenlikleştirme politikası izlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Oran 2020, 255). Bu saldırıların hemen ardından yapılan bir kamuoyu araştırmasında Amerikalıların %59'u İncil'de yer alan kehanetlerin gerçekleşmeye başladığına inandığını göstermektedir (Okur 2010, 342).

Evanjelizm, bir inanç ve bir siyasal duruş olarak ilk kuruluş yıllarından beri Amerika'da varlığını sürdürse de özellikle iki başkan döneminde oldukça etkili olmuştur. İlk olarak Ronald Reagan döneminde siyasette etkili olmaya başlamışlardır. Diğer yandan Ronald Reagan'da Evanjelist bir eğitimden geçmiş ve bu düşünceye bağlı bir şekilde yetişmiştir. Amerika'nın önde gelen Evanjelist figürlerinden olan Jerry Falwell ile yakın arkadaş olan Reagan, Falwell'e Armageddon' un yaklaştığı konusunda fikrini ifade etmiştir (Durmuş 2021,112). Evanjelizm' in özellikle dış politika konusunda en etkili olduğu dönem ise George W. Bush dönemidir. George W. Bush, konuşmalarında sıkça dini referanslara atıf yapan ve “Yeniden Doğmuş” bir Evanjelist' tir. 2000 seçimlerinde Bush, Evanjelistler' in %68 oranında oyunu almıştır (Okur 2010, 339).

11 Eylül saldırılarına kadar daha rasyonel bir dış politika anlayışı benimseyen George Bush, bu saldırıların ardından, dini inanın da etkisiyle, kendisini sadece bir başkan olarak değil “Tanrı'nın iradesini temsil eden seçilmiş kişi” olarak görmeye başlamıştır (Ataöv

2010, 51). Bu seçilmişlik duygusu Bush'un kendi kendini konumlandığı bir yer değildir. 11 Eylül saldırılarının ardından Hristiyan Sağ düşüncesi Bush'u sadece bir siyasi lider olarak değil dini lider olarak da görmeye başlamışlardır. Bush'a karşı oluşan tüm bu bakış açısının ardından Bush'un kendisini bir "yarı-Mesih" olarak gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Yine Bush, kendisinin bir bar yerine Beyaz Saray'da oluşunu imana gelmesi yeniden doğmasıyla ilişkilendirmektedir (Atikkan 2006, 283).

Sonuç olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse din, Amerikan toplumunun en kılcal damarlarına kadar toplumun en alt basamağından, başkanlık makamına kadar kendisine yer bulan bir olgudur. Özellikle 11 Eylül'ün getirdiği iklim dini inanışların öne çıkmasına, mistik öğelerin en üst karar alıcılar tarafından kullanılmasına sebep olmuştur (Loui 2018). Bush yönetimini Amerikan yönetimleri içerisinde fikirlerin en fazla öne çıktığı dönem olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Yeni Muhafazakâr fikirlerde, Evangelist fikirler de Başkan Bush dönemine kadar var olsalar da politika uygulamalarına dönüşmeleri Bush döneminde ve özellikle 11 Eylül saldırılarının sonucunda olmuştur. Bu fikirler etkilerini ve sonuçlarını ise Afganistan müdahalesinden çok Irak müdahalesi belirlemiştir (Yinanç 2021).

4.2.4. Irak'ın İşgali ve Ardından Amerikan Kimliği

2000 yılındaki Başkanlık seçimleri Amerikan tarihine geçmiş ilginçlikleri barındıran bir seçim olmuştur. Cumhuriyetçi George W. Bush ve Demokrat Al Gore' un başkanlık için yarıştığı seçimlerin sonucu bir takım muammalara sahne olmuştur. Demokrat Al Gore'un daha fazla oy almasına rağmen Amerikan seçim sistemindeki eyalet temsilcileri durumundan dolayı sonuçlar önce Florida Eyalet Mahkemesine daha sonra ise temyiz makamı olarak ABD Anayasa Mahkemesine taşınmıştı. Sonuç olarak mahkemenin verdiği kararlar Amerika'nın 43.Başkanı olarak George W. Bush seçilmişti.

Bush dönemi dış politikasının anlaşılması açısından iki nokta önemlidir. İlk olarak Bush, başkan seçilmeden önce Teksas Valiliği yapmaktaydı. Dış politika ile ilişkisi ise Teksas' ın sınır komşusu olan Meksika ile ilişkilerinden ibaretti. Hatta Bush, Amerikan dış politikasında hiçbir konunun Meksika ile ilişkilerinden daha önemli olmadığını düşünüyordu. Bu açıdan bakıldığında zaman bu durum Bush'un izolasyonist bir politika izleyeceğinin işaretlerini vermekteydi. Seçim kampanyası sırasında alçakgönüllü bir dış politika izleyeceğini, bunu yapmazlarsa dünyanın onlardan nefret edeceğini söylemekteydi.

Bush için Amerikan başkanları arasında Theodore Roosevelt'in önemli bir yeri vardı. Onun “ yumuşak konuş ama daima yanında büyük bir sopa taşı” sözünü kendisine şiar edinmişti. Ayrıca Bush'a karşı entelektüel kapasitesi konusunda ciddi eleştiriler vardı. Kendisinin bir “yeniden doğmuş Evanjelist” olması, kabine toplantılarına dua ile başlaması, Beyaz Saray'da bir dua odası yaptırması kendisi hakkında çeşitli suçlamalara yol açmaktaydı. Bush'a göre ise sarhoşluktan Amerikan başkanlığına giden yol Hz. İsa ve Tanrı sayesinde olmuştu (Tunç 2004, 72).

İkinci olarak kendisine dış politikada danışmanlık yapacak kişilerin düşüncesi dış politika yönelimini anlamak açısından elzemdir. Bush, dış politikada tecrübesiz olduğunu kabul etse de bu durumu kurduğu ekibin yetenekleri kapatabileceğini söylüyordu. Şöyle ki *“Çok güçlü ve akıllı insanlardan oluşan bir takım kurdum ve onların tavsiyelerini dinlemek için sabırsızlanıyorum... Belki size Doğu Timor sorununun ayrıntılarını söyleyemem ama Condi Rice'a soracağım ya da Paul Wolfowitz'e soracağım ya da Dick Cheney'e soracağım. Tecrübe sahibi olanlara soracağım.”* (Daalder ve Lindsay 2005,32 33).

Diğer yandan Bush'un Yeni Muhafazakârları “ülkenin en parlak zihinleri olarak görmesi ve hükümetinde yer vermesi” dış politika dair önemlidir. Bush yönetimini bir ittifak olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Şöyle ki yönetimde her ne kadar Yeni Muhafazakâr ya da bu düşünceye yakın şahin görüşlü kişiler etkili olsalar da, yönetim içerisinde Bush döneminde de görev yapmış geleneksel Realist dış politikayı benimseyen, güç dengelerine önem veren Colin Powell gibi isimlerde vardı. Ayrıca Bush'un kendi seçmen tabanının önemli bir kısmını Evanjelist/Hristiyan Sağ oluşturmaktaydı. Zaten Bush'un da bir yeniden doğmuş Evanjelist olduğu daha önce ifade edilmişti.

Bush'un 20 Ocak 2001 – 11 Eylül 2001 arasında izlediği politika performansına baktığımız zaman daha önce belirtilen uzlaşmanın etkisinin sınırlı olduğu söylenebilir. Bu süre içerisinde Bush, yönetim içinden gelen taleplere *“düşük düzeyde karşılık verdiği ve dış politikada aktif bir yaklaşım sergilemediği”* görülmektedir (Gözen 2006, 41). Talepler sadece El Kaide ya da Irak'la ilgili değildi, savunma bütçesi, füze programları, yurtdışındaki askerlerin çekilmesi gibi taleplerde Bush yönetimince kulak ardı edilmiştir. Tüm bu dış politikanın daha proaktif bir sürece dönmesi ise 11 Eylül saldırılarının ardından olmuştur. 11 Eylül ile beraber Amerikan güvenlik politikaları radikal bir değişime uğramıştır. Bu değişimin ilk işareti ise Başkan Bush'un 29 Ocak 2002'de yaptığı Birliğin Durumu

konusmasıydı Bush bu konuşmasında Reagan'ın konuşmasına atıfta bulunarak İran, Irak, Kuzey Kore gibi ülkeleri “şer eksen” olarak tanımladı ve bu devletlerin kitle imha silahlarına sahip olmasının önlenmesi gerektiğini söyledi (Bush 2002).

Bush konuşmasında:

“Kitle imha silahları elde etmeye çalışan bu rejimler giderek artan bir tehlike yaratmaktadırlar. Bu büyük tehlike giderek yaklaşırken ben oturup beklemeyeceğim. Amerika Birleşik Devletleri dünyadaki bu en tehlikeli rejimlerin bizleri dünyanın en yıkıcı silahları ile tehdit etmelerine göz yummayacaktır.” (Tanner 2005, 269).

Bush'un bu konuşması Amerika'nın Ortadoğu'ya özellikle İran ve Irak'a yönelik politikalarında bir makas değişiminin işaretleriydi. Geleneksel olarak uygulanan çevreleme politikası, sınırlı askeri müdahaleler politikası şimdi yerini önleyici politikalara bırakmaktaydı. Bu değişimin söylem düzeyinde ifadesi ise Bush'un 1 Haziran 2002 tarihinde West Point'te yaptığı konuşmada olmuştur. Bush, bu konuşmasında düşmanın harekete geçmeden engellenmesi gerektiği iddiasına dayanan önleyici savaş doktrini ilan etmiştir. Bush konuşmasında:

“ Ancak teröre karşı savaş savunmada kazanılmaz. Savaşı düşmana götürmeli, planlarını bozmalı ve en kötü tehditlerle ortaya çıkmadan önce yüzleşmeliyiz. Girdiğimiz dünyada, güvenliğe giden tek yol eylem yoludur. Ve bu millet harekete geçecek... Ve güvenliğimiz, tüm Amerikalıların ileriye dönük ve kararlı olmalarını, gerektiğinde özgürlüğümüzü savunmak ve hayatlarımızı savunmak için önleyici eylemlere hazır olmalarını gerektirecektir.” (Bush 2002)

Bu politika dönüşümlerinin ifade edildiği en önemli belge ise 2002 Ulusal Güvenlik Strateji belgesidir. Bu belge aynı zamanda Bush döneminin dış politika çerçevesini çizdiği için Bush Doktrini olarak da adlandırılmaktadır. Belgenin henüz birinci cümlesinde politikaların çerçevesi ortaya konulmuştur.

“ Yirminci yüzyılın özgürlük ve totaliterlik arasındaki büyük mücadeleleri, özgürlük güçleri için kesin zafer ve ulusal başarı için tek bir başarılı model: hürriyet demokrasi ve serbest girişim ” (NSS 2002)

Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Amerika kendisini bu satırlardaki özgürlük ve totaliterlik ikileminde kendisini özgürlük, demokrasi tarafında konumlandırmaktadır. Bu mücadelenin sadece özgürlük ve totaliterlik arasına sıkıştırılmış olması Fukuyama' nın “tarihin sonu” tezine olan inancı göstermektedir.

Bush, Ulusal Güvenlik Belgesinde ifade ettiği:

“Özgürlüğe yönelik en büyük tehdit, radikalizm ve teknolojinin birleşiminde yatmaktadır. Kimyasal ve biyolojik ve nükleer silahların yayılması, balistik füze teknolojisinin de etkisiyle zayıf devletler ve küçük gruplar, büyük uluslara saldırmak için yıkıcı bir güce sahip olabilirler” (NSS 2002) düşüncesi ön alıcı vuruş için ilk resmi kaynak olarak gösterilebilir.

Bu noktada kavramsal bir berraklık açısından önleyici savaş (Preventive War) ve Ön alıcı vuruş (preemptive strike) kavramlarını açıklamakta fayda var. Önleyici savaş kavramı gelecekte muhtemel bir saldırıyı, saldırganın böyle bir saldırıyı planlayacak ve gerçekleştirecek bir kapasiteye sahip olmasa bile bu saldırıyı engellemek için yapılan savaştır (Sarper 2006, 86). Ön alıcı vuruş (preemptive strike) ise bir düşmandan olması muhtemel saldırıyı hafifletmek ya da engellemek için kuvvet kullanımıdır (Sarper 2006/2007- 85).

2002 Ulusal Güvenlik Stratejisine baktığımız zaman temel noktalar şunlardır. Öncelikle Amerika'ya tehdit olduğu düşünülen ülkelerin ön alıcı saldırılarla engellenmesi, herhangi bir ülkenin Amerika'ya rakip olma durumunun önüne geçilmesi, Amerika'nın askeri üstünlüğünün devam ettirilmesi ve gerekli uygulamalar için savunma bütçesinin artırılması, askeri ya da diplomatik müdahalelerde çok taraflı ilişkilerin benimsenmesi fakat bu gerçekleşmediği takdirde Amerika'nın tek taraflı olarak müdahale etmesi gerekliliği ve son olarak ise demokratik değerlerin yaygınlaştırılması fikridir. (NSS 2002).

Bu maddeler özelinde bakıldığında belgede, 1992 Savunma Planlama Rehberi ve Yeni Amerikan Yüzyılı Projesinin etkileri ciddi derecede hissedilmektedir. Bu noktadan sonra benimsenen politikalar ise demokrasi ve yeni bir gücün çıkması noktasında askeri gücün kullanılması temelinde olmuştur. Benimsenen bu politikalara bakıldığında bunların sadece yönetimde etkin kişilerin ya da fikirlerin bir sonucu olduğunu söylemek yanlış bir bakış açısidir. 11 Eylül'ün ardından izlenen müdahaleci yaklaşım köklerini Amerikan tarihinde ve

kimliğinde bulunmaktadır. (Leffler 2005, 395). Nitekim Bush 21 Mart 2002 tarihinde yaptığı konuşmada:

“ teröre karşı savaşılmaya kararlıyız; bu bizim için kısa vadeli bir strateji değil; tarihin bizi harekete geçirdiğini anlıyoruz ve dünyayı daha barışçıl ve daha özgür kılmak için bu fırsatı kaçırmayacağız ” diyerek Amerikan kuruluş değerlerine atıf yapmıştır (Bush 2002).

Mustafa Aydın’a göre ise Bush Doktrinin kökenlerinde Amerika’nın kendisini mutlak iyi olarak görmesi ve yönetimin kendisini Tanrısal bir görevi yerine getirme konumunda görmesinin olduğunu söylemektedir (Aydın 2003). Bush yönetimi içerisinde yapılan bu politika değişikliğinde ya da dönüşümde özellikle 11 Eylül sonrası Yeni Muhafazakârların etkisi olduğundan bahsedilmişti. Bu politikaların uygulandığı alan ise Afganistan işgali ile değil Irak’ın işgali ile olmuştur. Afganistan’a yönelik saldırı Taliban yönetiminin El Kaide’ye destek olduğu, barınma sağladığı ve Amerika’nın 11 Eylül saldırılarından sorumlu tuttuğu Usame Bin Ladin’i sakladığı gibi rasyonel sayılabilecek gerekçelerle yapılmıştı.

Irak’ın işgalinde ise kullanılan resmi gerekçeler Irak’ın kitle imha silahları geliştirdiği ve El Kaide’ye yardım ettiği dolayısıyla 11 Eylül saldırılarından sorumlu olduğuydu. Oysa Irak’a yönelik saldırı planı 11 Eylül’ün hemen ardından Camp David’de toplanan Amerikalı yetkililer arasında tartışılmaya başlanmıştı (Woodward 2004, 9). Bu noktada kitle imha silahları konusunda ise Irak’ın 1980’li yıllardan itibaren çalışmaları olduğu bilinmekteydi fakat Birinci Körfez Savaşından sonra Irak’a yönelik politikalar ve BM yetkililerinin çabaları sonucunda Irak’ın kitle imha silah üretimi neredeyse bitme noktasına getirilmişti. Fakat Bush yönetimine göre ise Irak, kitle imha silahları üretmeye devam etmekteydi ve bu iddia bizzat Başkan Bush tarafından söylenmekteydi (Bush 2002). Hatta Amerikan yönetimi bu silahların üretildiğinden öyle emindi ki Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, tam yerini tarif etmekteydi. Rumsfeld’ e göre silahlar Bağdat ve Tikrit’in doğu, batı, kuzey ve güneyindeydi (Okur 2010, 251).

Irak’a yönelik kitle imha silahı üretiminde en akılda kalan konuşma ise Dışişleri Bakanı Colin Powell’ ın 5 Şubat 2003 tarihinde BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmadır. Powell, bu konuşmasında Irak’a yönelik hem kitle imha silahları üretildiğine dair hem de Irak’ın El Kaide liderlerine yardım ettiği iddiasında bulunmuştur (Powell 2021). Fakat özellikle kitle imha silahlarına yönelik kanıt olarak sunduğu maddeler kamuoyunda

tartışma konusu olmuş fakat Saddam Hüseyin devrildikten sonra bu istihbaratların tümünden hatalı olduğunu kabul etmiştir (BBC 2021).

Irak’a yönelik saldırının ikinci gerekçesi ise Saddam Rejiminin El Kaide’ye destek verdiğiydi. Bu destek ise Amerikan hegemonyasına direkt olarak karşısına almak yerine asimetrik dengeleme yoluyla terör örgütlerini kullanarak Amerikan politikalarına bir karşıtlık oluşturma şeklindeydi (Özpek 2012, 187). Oysa bu durum ilerleyen yıllarda yine en üst düzeyde, bu politikaları uygulayanlar tarafından, istihbarat hatası olarak nitelendirilecektir (Bianet 2004). Tüm bu resmi gerekçelerin arkasında ise amaçlanan hedef bölgenin Yeni Muhafazakâr idealler ve Amerikan değerleriyle yeniden düzenlenmesidir. Bu duruma kanıt olarak ise iki durum örnek gösterilebilir.

Birincisi Yeni Muhafazakârların dünyayı okuma biçiminde ciddi derecede etkisi olan Leo Strauss’ un ezoterik/egzoterik yöntemi kendisini Irak’a yönelik savaşta da göstermiştir. Şöyle ki egzoterik mana da Irak’a yönelik söylenen gerekçelerin hakikatinin olmaması Yeni Muhafazakârlar açısından herhangi ahlaki ya da meşruiyet noktasında bir problem teşkil etmemekteydi çünkü onlar Irak’a yönelik müdahalenin ezoterik manasını sıradan insanlara söylenmeyeceği düşündükleri için “teselli edici yalanlara” başvurmuşlardı. Bu teselli edici yalanlara başvuru konusunda söylenmesi gereken önemli bir husus da şudur: Saddam rejiminin kitle imha silahları ve El Kaide’ye desteği konusundaki istihbaratların kaynağı CİA değil Savunma Bakanlığı’nın istihbarat birimleriydi. Irak’a dair istihbaratın geldiği temel birimler Savunma Bakanlığındaki iki teşkilattı. Bu iki teşkilatta 11 Eylül saldırılarının ardından kurulmuştur ve dönemin Savunma Bakanlığı müsteşarı aynı zamanda bir Yeni Muhafazakâr olan Douglas Feith’ e bağlıydılar.

Bu teşkilatlardan ilki Irak ile El Kaide arasındaki ilişkiyi araştırmakla görevlendirilen Kontrterör Politika Değerlendirme Grubuydu. Diğer teşkilat ise başında Yeni Muhafazakâr Abram Shulsky’ nin bulunduğu Özel Planlar Bürosuydu. Bu teşkilatların ana istihbarat kaynakları ise sürgündeki Iraklılar ve özellikle Ahmet Çelebi’ydi. (Mearsheimer ve Walt 2017, 324) Bu süreç içerisinde elde edilen istihbaratlar, istihbarat camiası içinde yöntemi ve sonuçları açısından eleştirilse de Bush yönetimi bu istihbaratları ciddiye almış ve bu istihbaratlara göre politikalar benimsenmiştir. 1996-2004 yılları arasında CİA direktörlüğü yapan George Tenet, bu Irak’a yönelik istihbaratların temel kaynağının CİA değil Savunma Bakanlığı olduğunu söylemiş ve politikacıların kendi gerçekliklerini oluşturduğunu

söylemiştir (Tenet 2007, 348). Bu iddiaların odağındaki Savunma Bakanlığı Müsteşarı Douglas Feith’ e göre ise Irak’a müdahalenin amacı 11 Eylül’ün faillerinin bulunması değildi, asıl amaç Saddam rejimini devirmektir hatta kitle imha silahları olsa da olmasa da Irak’a girilecekti (Okur 2010, 256).

Irak’ın işgaline yönelik olarak Yeni Muhafazakâr düşünce şöyle şekillenmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere Yeni Muhafazakâr dış politika anlayışı, devletlere yönelik bir ahlaki ayırım yaparak onları liberal, demokrat ya tiranlık, totaliterlik gibi vasıflarla nitelendirmekteydi. Bu anlayışın Irak’a uygulanması ise Saddam, şer ekseninin en önemli üyesidir ve Irak, Saddam rejiminin devrilmesi ile beraber demokratik bir yapıya kavuşacak ve bu Ortadoğu içinde örnek teşkil edecektir. Yeni Muhafazakâr dış politikanın ikinci ilkesi olan askeri gücün kullanılması isteği ise Irak’a karşı geleneksel politikalar olan çevreleme ve caydırma politikaları yerine direkt bir askeri müdahaleyi öngörmektedir. Daha önce izlenen politikaların Saddam Rejimi üzerindeki etkisizliği doğrudan bir askeri müdahaleyi zorunlu kılmaktadır. Üçüncü ilke olarak uluslararası hukuka ve kurumlara olan güvensizlik kendisini Irak savaşında tek taraflı bir Amerikan müdahalesi ile göstermiştir. 1991 yılındaki Irak müdahalesinde ve Afganistan müdahalesinde BM’nin onayını ve uluslararası toplumun desteğini arkasına alan Amerika, 2003 Irak müdahalesinde tek taraflı ve gönüllüler koalisyonundan oluşan bir ittifakla müdahaleyi gerçekleştirmiştir.

Bu müdahalenin fikir ve uygulama noktasında Yeni Muhafazakâr kişiler olsa da nihai karar alma ve toplumsal taban oluşturma noktasında Evanjelistler önemli rol üstlenmiştir. 11 Eylül sonrası politikalara özellikle Afganistan ve Irak işgallerine rasyonel duygulardan ziyade inanç esaslı bir diğer deyişle “kehanetlerin gerçekleşmesi” gözüyle bakmışlardır (Okur 2010, 343). Evanjelistlerin Bush’a desteği 2000 yılı seçimlerinde %68 iken bu oran Irak Savaşı’ndan sonra yapılan 2004 yılı seçimlerinde %78’e ulaşmıştır.

Tüm bu politikaların sahadaki yansıması olarak Irak Savaşı ya da diğer isimlendirmelerle İkinci Körfez Savaşı, Irak’ı Özgürleştirme Operasyonu 19 Mart 2003 tarihinde başlamış, 1 Mayıs 2003 tarihinde Bush’un yaptığı “Görev Tamamlandı” konuşması ile son bulmuştur (Bush 2003). Fakat bu konuşmada bahsedilen görev kapsamı sadece Irak’taki rejimin devrilmesi ile sınırlıydı. Daha sonraki süreçlerde Irak’ta yeni bir aşamaya geçildi. Bu aşamalar öncelikle Saddam sonrası Irak’ta yetkili bir otoritenin kurulması, uluslararası hukuk açısından meşruluğu tartışmalı olan işgali meşrulaştırmaktı ve son olarak

ise Amerikan yönetimi ile işbirliği halinde çalışacak ve sonrasında yönetimi devralacak bir erk kurmaktır (Sinkaya 2006, 386).

Bu noktada öncelikle Amerika sivil bir yönetim oluşturma amacıyla Irak'a emekli General Jay Garner' i sivil yönetici olarak atadı. Ancak Garner başkanlığındaki Geçici Yönetim etkili olamayınca yerine diplomat Paul Bremer atandı. Fakat işgalin ardından gerek işgalin meşruluğu gerekse Irak'ın işgal sonrası durumu hem Amerikan kamuoyunda hem de dünya kamuoyunda sıkça tartışılmaya başlanmıştır. Irak'ta işgal sonrası neredeyse tüm devlet yapısının feshedilmesi, yerine herhangi bir işleyen sistemin kurulamamış olması, ekonomik ve güvenlik alanındaki problemlerinde günden güne artması nedeniyle Irak bir belirsizliğe sürüklenmiştir. Iraktaki durumun vahametinin yanı sıra Amerikan askerlerinin bölgedeki davranışları özellikle tutuklama ve gözaltı süreçlerindeki keyfilikler nedeniyle Amerika, 11 Eylül sonrası güvenlik politikaları nedeniyle eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Irak'a müdahale edilirken kullanılan demokrasi, özgürlükler ve insan hakları söylemleri özellikle Guantanamo Körfezindeki askeri üste yaşananların da etkisiyle inandırıcılığını kaybetmiştir.

Genel olarak 11 Eylül sonrası ve daha özelde ise Irak Savaşı sonrası yaşananlar Amerika'yı ciddi derecede bir çıkmaza sokmuştur. Tek taraflı gerçekleştirilen bu harekât savaş sonrasında yaşananlarında etkisiyle Vietnam'dan beri en çok tepki toplayan dış politika eylemi olmuştur (Uzgel 2014, 53). Bu tepkiler sadece dış politika alanıyla sınırlı kalmamıştır. Irak'ta rejimin devrilmesinin ardında bir devlet inşasının gerçekleştirilememiş olması, güvenliğin her geçen gün kötüleşmesi Amerikan yönetimi içerisinde de değişimlere sebep olmuştur. Irak Savaşı'nın en baştan beri uygulayıcı konumunda olan Yeni Muhafazakârlar öncülüğündeki ittifak savaşın ardından geçen yıllarda tasfiyelere uğramıştır. Özellikle Bush'un ikinci döneminden itibaren Cumhuriyetçi Parti içerisinde de yönetime karşı muhalif sesler yükselmeye başlamıştır. Bush yönetimi her ne kadar Irak'taki başarısızlığın faturasını Yeni Muhafazakârlara kesip onları yönetimden, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi göndererek tasfiye etse de savaşın yükü karar alıcı olarak Bush yönetiminin üzerinde kalmıştır. 11 Eylül sonrası terörizm karşıtı politikaların 8 trilyon dolar ve 900.000 bin insanın hayatına mal olması Amerikan iç politikasında da çeşitli dönüşümlere neden olmuştur (Brown 2021).

Nitekim tüm bu yaşananların ardından 2006 yılı ara seçimlerinde Kongre'nin Demokrat çoğunluğa geçmesi sürpriz olmamıştır. 2008 yılında ise başkanlık seçimlerinde Demokratik Parti adayı Barack Obama, seçim kampanyasında Irak'tan çekilmeyi vaat etmiştir. 2008 yılındaki seçimlerde Irak Savaşı'nın etkisiyle seçimleri Demokratik Parti adayı Barack Obama kazanmıştır. 15 Aralık 2011 yılında ise Amerikan askerleri bölgeden çekilerek Irak Savaşı sonlandırılmıştır.

5. SONUÇ

5.1. Bulgular ve Öneriler

Amerika Birleşik Devletlerinin kuruluşundan itibaren gerek kıtasal yayılma gerekse kıta dışı politikaları incelendiği zaman Amerikan değerlerinin, Amerikan çıkarları ile neredeyse eş tutulduğu görülecektir. Amerikan kimliğinin oluşumundaki etkenler, Amerikalıların diğer toplumlara nazaran daha ahlaki daha istisnai bir politika anlayışı benimsemesine, en azından söylem bazında, neden olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel bir güç haline gelen Amerika bu ahlaki duruşunu en çok Sovyetler Birliği karşısında göstermiştir. Soğuk Savaş süresince reel politik çıkarlar kadar Amerikan değerleri de dış politikada etkili olmuştur. Amerikan değerlerinin, Amerikan çıkarlarına öncelenmesi ise özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra olmuştur. Saldırıların Amerikan simgelerini hedef alması bu değerlerin korunmasını hatta bir dış politika geleneği olarak demokrasinin yaygınlaştırılmasını dönemin karar alıcıları nezdinden zorunlu kılmıştır.

Amerikan tarihinde dış politika anlayışlarına kabaca bakıldığında zaman hegemonyanın korunması ya da mevcut durumun devamından yana izlenen politikalar her iki parti iktidarlarında da özenle korunan bir durum olmuştur. Vietnam savaşının sonuçları karar alıcılar tarafından ve Amerikan kamuoyu tarafından sürekli hatırlanan bir olgu olmuştur. Fakat bu noktada ikinci Vietnam vakası olarak Irak Savaşı gösterilebilir. Birinci Körfez Savaşı sırasında Irak rejiminin küresel düzeni tehdit etmesi Amerikan önderliğinde bir uluslararası müdahale ile sonuçlansa da bu müdahale bölgenin dengelerine direkt etkiye bulunmamıştır. Bölgedeki Amerikan çıkarları öncelenmiş ve Saddam Hüseyin'in ülke iç dinamikleri çerçevesinde değişimi beklenmiştir. Dönemin karar alıcıları Irak'a yönelik bir askeri müdahale ve rejim değişikliği konusunu çıkarları ve bölgenin istikrarı açısından gerekli görmemiş, Saddam'ın Kuveyt'ten çıkarılması ve ambargolara maruz bırakılması Amerikan çıkarları açısından yeterli görülmüştür.

2000 yılındaki seçimlerde iş başına gelen Bush'un, 11 Eylül saldırılarına kadar geçen süreçteki dış politikası genel olarak yalnızca ve tek taraflı olarak görülebilir. Bu süre zarfında yönetim içinde bulunan Yeni Muhafazakârlar dış politika konusunda şahin olmaya çalışsalar da aradıkları fırsat 11 Eylül'ün ardından ortaya çıkmıştır. Yeni Muhafazakârları, Amerikan

siyaseti içerisindeki en şahin düşünce olarak niteleyebiliriz. Amerikan değerlerini özellikle liberal demokrasi fikrini benimseyen, askeri güce oldukça önem atfeden, devletleri iyi ya da kötü olarak sınıflandıran, görecelik kavramına mesafeli dünyayı güvenlik ve istihbarat perspektifinden gören bu anlayış 11 Eylül sonrasında, kendileri olmasa da fikirleri, Amerikan dış politikasında uygulama alanı bulmuştur. Bu anlayış demokrasiyi yayma konusunda model ülke seçeneğini değil de Aktivist Korumacılık yöntemini seçmiştir. Bu yöntem tedrici bir demokratikleşmeden ziyade tepeden inme bir demokrasi anlayışını benimsemektedir.

Yeni Muhafazakârlık, Amerikan siyaseti içerisinde entelektüel bir hareket olmasına rağmen toplumsal bir tabana sahip değildir. Köken olarak Troçkizm’ den gelen bu anlayış zamanla Cumhuriyetçi Parti içerisine konumlanmış fakat toplumda bir karşılık bulamamıştır. Yeni Muhafazakârlar genelde üniversitelerde, medyada ve düşünce kuruluşlarında yuvalanmışlardır. Bu düşünceye toplumsal tabanı ise geleneksel Cumhuriyetçiler içerisindeki Evanjelistler oluşturmuştur. Cumhuriyetçi Parti içerisindeki Evanjelistler George W. Bush’ a 2000 ve 2004 yılı içerisinde ciddi oranda destek vermişlerdir. Yeni Muhafazakârların ve Evanjelistlerin koalisyonu ise 11 Eylül saldırıları ile olmuştur fakat bu iki grup arasındaki ortak nokta ise Amerikan değerleridir. 11 Eylül saldırılarının ardından Yeni Muhafazakârlar bu saldırıyı bir fırsat olarak görmüş ve Irak’tan başlayarak Ortadoğu’da demokrasiyi geliştirmek istemişlerdir.

Evanjelistler ise dini inançlarının etkisiyle bu olayları kehanet olarak görmüş ve Ortadoğu’ya müdahale planlarına destek olmuşlardır. Yeni Muhafazakârların, Irak konusundaki duruşları ise Birinci Körfez Savaşına gitmektedir. Birinci Körfez Savaşı’nın ardından Saddam rejiminin devrilmemesinden dolayı bu harekâtı başarısız ve eksik görmüşlerdir. Ayrıca Saddam Hüseyin’in Arap dünyasının liderliğine oynaması ve İsrail’e yönelik sert söylemleri diğer faktörler olmuştur.

Amerika, en azından söylem bazında, Irak’a demokrasiyi getirmek ve bölgede Aktivist Korumacılık yöntemiyle demokratik dönüşümü başlatmak istese de savaşın sonuçları hem Amerika açısından hem bölge açısından tam bir felaket olmuştur. Irak Savaşı, her ne kadar 11 Eylül saldırıları ile ilişkilendirilmeye çalışılsa da aslında bir zorunluluk değil tercih edilmiş bir savaştır. Afganistan Operasyonu, 11 Eylül bağlamında rasyonel bir zemine otursa da Irak Savaşı 11 Eylül trajedisinin bir fırsata dönüştürülmesi amacıyla yapılmıştır.

Fakat bu fırsat hem Amerika’da hem de Irak’ta trajediye sebep olmuştur. Bölgeye harcanan paralar, askeri kayıplar, işgal edilen yerlerde güvenliğin ve barışın inşa edilememiş olması,

Irak’ın, savaştan önceki durumdan daha beter bir hale gelmesi ve tüm bunların yanında savaşın meşruiyet zemininin baştan beri tartışmalı olması Amerikan imajına büyük bir darbe vurmuştur. Amerika’nın bölgede bir değişimi ve istikrarı hedef alan politikaları kendi iç siyasetinde değişimlere sebep olmuştur. Savaşın başlangıcında destek olan gruplar, ilerleyen yıllarda savaşa destek ciddi oranda azalmıştır. Bush yönetiminin bileşenleri savaşa yönelik eleştirilerini açıklıkla dile getirmeye başlamışlardır. Amerikan kimliği hem iç siyasette hem de dış kamuoyunda ciddi bir erozyona ve güven kaybına uğramıştır. 2003 yılından sonra, her ne kadar Bush yönetimi bu başarısızlığı gizlemeye çalışsa da, iç politikanın da dış politikanın da en önemli tartışma konularından birisi Irak Savaşı ve sonuçları olmuştur.

Son olarak şunu da belirtmek gerekir. Amerika, bu bölgede uzun zamandır var olsa da ve bölgenin önemli ülkeleri ile müttefik de olsa bölgeye yönelik ciddi bir bilgi eksikliği mevcuttur. İşgal öncesi Irak’a yönelik argümanları ve istihbaratları oldukça hatalı ve yanıltır. Saddam rejiminin ülkede bir nefret objesi haline geldiği, Saddam’ın gitmesi ile beraber bölgenin kısa sürede demokrasiye geçeceği ve bu değişimin bölgede bir demokratikleşme dalgasına yol açacağı varsayımları aslında bölgeye yönelik ciddi bir oryantalist bakış açısını yansıtmaktadır. Amerikan zihin dünyasına göre demokrasi ve liberal değerler insanlığın ulaştığı son ve ideal noktadır. Kimliğin merkezine koyulan bu anlayışın ideal olduğu düşüncesi onu tüm dünyaya yayma ve bunun ilahi bir sorumluluk olduğu düşüncesi Ortadoğu özelinde oldukça problemli bir yaklaşımdır.

Amerika ve Batı ülkeleri tarihsel süreçleri, dilleri, kültürleri açısından daha homojen bir yapıdayken Ortadoğu ülkeleri ise dil, kültür, etnisite, toplum yapısı açısından ve hatta mezhep açısından dahi homojen bir yapıda değildir. Tüm bu yapısal özellikleri reddederek tepeden inme ve silaha dayanan bir anlayışla bölgenin değiştirilme düşüncesi bölgeyi daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Bu karışıklık hali bölgenin dönüştürülmesinde amaçlanan hedeflerin, radikal terörist hareketlerin önlenmesi, bölgenin ekonomik yapısının istikrara kavuşturulması, demokratik yönetimlerin tesis edilmesi, aksine bölgenin güvensiz durumundan dolayı bölge adeta terör ve radikal hareketler için verimli bir ortam haline gelmiştir.

Irak'ın işgal sonrasındaki istikrarsız durumu ve bu durumun bölgenin genelini tehdit eder bir hale gelmesi Amerikan müdahalesinin gerekliliğini ve sonuçlarını her zaman tartışma konusu yapmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı'nda ülkenin güvenlik mimarisinin çöküşü, ülkenin önemli şehirlerinin terör örgütlerinin kontrol etmesi, Amerika'nın ülkede bulunduğu 2003-2011 yılları arasındaki başarısızlığını tartışmaya açmaktadır.

5.2. Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalar

Tezin hazırlanmasında karşılaşılan temel kısıtlılık olayın birincil kaynağı olarak nitelendirilebilecek Amerikan kongresinde Irak konulu görüşmelerin belgelerinin henüz kamuoyuna açıklanmamasıdır. Ayrıca tez konusu olan 11 Eylül ve Irak Savaşına yönelik literatürün oldukça fazla olması bir diğer kısıtlayıcı unsurdur.

Bu çalışmanın Irak Savaşının açıklanmasına yönelik eserlere bir kaynak eser olarak literatürde yer edinmesi amaçlanmaktadır.

5.3. Sonuç

Bu bölümde Amerika'nın Irak işgalinin nedenlerinin açıklanması, tezin hipotezlerinin sınanması amaçlanmaktadır. Tezin ilk hipotezi olarak Irak işgaline yönelik nedenlerin ilki olarak gerçekliğin bir sosyal inşa süreci olduğu ve bu gerçeklerin de dış politikada önemli olduğundan hareketle Irak'a yönelik savaş nedenlerinin aslında bir hakikate değil üretilmiş bir gerçekliğe sahip olduğudur. Şöyle ki Irak'a yönelik müdahalenin resmi gerekçeleri olarak Saddam Rejiminin, 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan Usame Bin Ladin önderliğindeki El Kaide'ye yardım ettiği ve ülkesinde 1990'lı yılların başından itibaren Kitle İmha Silahları ürettiği öne sürülmektedir.

Bu gerekçelerden ilkinin incelediğimiz zaman şunu görmekteyiz. Saddam Hüseyin'in El Kaide'ye destek verdiği ve dolayısıyla da 11 Eylül saldırılarında dolaylı olarak etkisi olduğu iddiası hem hakikatlerin hem de bahsi geçen iki liderin din anlayışları bakımından yanlış bir önermedir. Irak, Soğuk Savaş boyunca her ne kadar Sovyetler ile ilişkisi Amerika'ya nispeten daha sıcak olsa da özellikle Soğuk Savaş sonrasında Irak-İran Savaşı sırasında Amerika'nın desteğini kazanmış ve İran'ın bölgede dengelenmesi noktasında

önemli bir faktör olmuştur. Bu noktada savaş sırasındaki askeri yardımların da etkisiyle Irak'ın Amerika'nın bir müttefiki olduğu söylenebilir. Fakat bu “savaş müttefikliği” Irak'ın Kuveyt'e girmesi ile nihayete ermiştir. Kuveyt müdahalesinden sonra Irak'a karşı Amerika öncülüğündeki koalisyon harekâta bulunmuş ve Irak, Kuveyt'ten çıkarılmıştır. Bu müdahale esnasında Irak ordusuna ciddi kayıplar verdirilmişse de Saddam Rejimine doğrudan müdahalede bulunulmamış, bu rejimin ülke içi dinamikler üzerinden devrilmesi beklenmiştir.

Dönemin Amerikan Başkanı Bush, Irak'ta bir işgalci konumuna düşmemek için bu politikayı benimsemiştir. Bu noktada sonuç olarak Saddam'ın El Kaide ile değil Amerika ile bir ortaklığından söz edilebilir. Bu gerekçenin çürütülmesinde diğer bir taraf olarak bahsi geçen Saddam ve El Kaide taraflarının dini anlayışının neredeyse birbiriyle zıtlığıdır. Saddam ve beslendiği akım olarak Baas rejimi din olarak İslam'ı benimse de bu inanca ek olarak farklı yorumları da benimsemiştir. İlk olarak Baas ideolojisi bir Arap milliyetçiliği ideolojisidir. İslam'ın Avrupa'daki gibi bir “Aydınlanma” yaşaması gerektiği inancını benimsemektedir. Öte yandan her ne kadar Baas ideolojisi çıkış yönüyle İslam'ı benimsemiş olsa da yapısı itibariyle bir seküler ideolojidir. Ekonomik olarak ise Baas ideolojisi sosyalizmi daha doğru bir ifade ile devlet sosyalizmini benimsemektedir.

Usame Bin Ladin ve El Kaide'nin ideolojisine baktığımız zaman ise bu ideolojinin Baas'ın aksine daha radikal ve daha köktenci olduğu görülecektir. El Kaide nihai hedef olarak Arap birliğini de bir Müslüman birliğini amaçlamaktadır. El Kaide sosyalizm ve milliyetçiliği de reddetmektedir. Selefi cihadçılık olarak da tanımlanabilecek bu ideoloji kendisini salt Sünni alan üzerinden tanımlamakta ve Şii inancını İslam'ın içerisinde görmemektedir. Örgütün nihai hedefi ise İslam Halifesi önderliğinde bir İslam devletidir. Ayrıca bu ideoloji ciddi şekilde bir Batı karşıtlığı da içermektedir ve bu karşıtlık çoğu zaman kendini şiddet içeren eylemler üzerinden göstermektedir. Nitekim tüm bu verilenlerin yanı sıra Irak ile El Kaide arasında organik bir bağın olmadığı da Amerikan makamlarınca da kabul edilmiştir.

İşgale yönelik diğer bir iddia ise Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve dolayısıyla uluslararası güvenliğe tehdit oluşturduğu iddiasıydı. Bu iddianın kökenine baktığımız zaman Saddam rejiminin 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren bölgesel bir güç olma amacıyla kitle imha silahlarına sahip olma isteği olsa da bu durum hiçbir zaman

küresel bir tehdit seviyesine ulaşmamıştır. Kitle imha silahlarının üretimine yönelik ciddi çabaları olsa da özellikle Birinci Körfez Savaşı'nın Irak'a getirdiği yüklü faturalar bu durumun büyümesine imkân vermemiştir. Diğer yandan savaş sonrası Irak'ın dizginlenmesi noktasında askeri ve ekonomik yaptırımlar dolayısıyla temel ihtiyaç maddelerinin, insani gerekliliklerin bile teminin de büyük problemlerin yaşandığı görülmektedir. Irak halkının ve çocuklarının ambargolardan dolayı gün geçtikçe kötüleşen hayat şartları altında yaşadığı, sahip olduğu petrolün satışının sınırlı ve BM kontrolünde olduğu bir sürecin ardından Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu varsayımı hakikate oldukça uzak bir durumdur. Diğer yandan 1998 yılından itibaren Irak'ta BM çalışanları kitle imha silahları aramışlardır ama bir sonuca varılamamıştır. Bu iddiaların öne sürülerek Irak'a yönelik müdahalenin meşrulaştırılması çabası ise aslında yönlendirme olarak görülse de bu durumun altında yatan sebep temel olarak Yeni Muhafazakâr ideolojinin bileşenleridir.

Bu ideolojinin bileşenlerinden ilki olarak şu söylenebilir. Yeni Muhafazakârların dünyayı ve politikayı okuma biçimlerinden Alman Leo Strauss'un etkisi oldukça fazladır. Yunan klasikleri üzerine çalışan ve bu klasikleri okuma yöntemini dünyayı anlama noktasında da kullanan Leo Strauss'un Chicago Üniversitesinde verdiği dersler Yeni Muhafazakârlar üstünde önemli bir etki doğurmuştur. Bu okuma yöntemi temel olarak olayların aslında iki yönünün olduğunu ve bu yönlerden Egzoterik manası daha sıradan vatandaş içinken Ezoterik manası ise daha elitler içindir. Ve bu ezoterik manayı anlayan elitler bu mananın uygulamaya dökülmesi noktasında vatandaşa bir rıza oluşturmak amacıyla “teselli edici yalanlara” başvurabilirler. Bu durum Yeni Muhafazakârlar için oldukça normal bir davranıştır. Irak'a yönelik müdahalenin meşruiyeti noktasında söylenenlerin aslında birer “teselli edici yalan” olduğu söylenebilir. Nitekim savaşın öncesinde de bu iddiaların gerçekliğine yönelik ciddi kuşkular olmasına rağmen 11 Eylül ikliminin de etkisiyle bu kuşkular dikkate alınmamıştır.

Yeni Muhafazakâr ideolojinin diğer bir bileşenini ise demokrasi oluşturmaktadır. Yine demokrasi noktasındaki bu tutumun kökenleri de Leo Strauss'a dayanmaktadır. Hitler Almanya'sının Yahudiler üzerindeki soykırımından ciddi derecede etkilenen Strauss'un siyasal sistemlere bakış açısı görecelilikten uzak, gri alanlara imkân vermeyen bir yapıda olmuştur. Strauss'a göre demokrasi ideal yönetim tarzıdır ve demokrasinin iyi uygulanmadığı sistemler otoriterliğe ve totaliterliğe gitmektedir. Bunun en güzel örneğini ise Hitler Almanya'sı oluşturmaktadır. Strauss, Hitler Almanya'sının sebep olduğu

soykırımların Amerikan gücüyle durdurabileceğine inanmaktadır bu yüzden çözümü de Amerika'nın demokrasiyi, silah zoruyla da olsa, yaygınlaştırılmasında görmektedir. Ona göre Amerika kendi kimliğinin de etkisiyle gerektiği zaman demokrasiyi askeri yöntemlerle de yaymalıdır aksi halde totaliter rejimler insanlık için bir problem olmaya devam edecektir.

Yeni Muhafazakârlar, demokrasinin yaygınlaştırılması maksadıyla öncelikle Irak'tan başlayarak Ortadoğu'da demokrasinin, liberal değerlerin yerleşmesini ve böylece Amerikan kimliğinin ve değerlerinin güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır. Bu noktada demokrasinin yaygınlaştırılması noktasında askeri yöntemler tercih edilse de temel maksat bölgenin demokratik dönüşümüdür. Bu dönüşümün projesinin Irak'tan başlamasının sebebi ise Yeni Muhafazakârların, Birinci Körfez Savaşında Saddam rejimi devrilmediği için bu savaşı başarısız ve tamamlanmamış olarak görmektedirler. Bu yüzden bu eksik işin tamamlanması ve Irak'ın bir model ülke olması diğer Ortadoğu ülkeleri içinde bir emsal teşkil edecektir.

11 Eylül olaylarını bu bağlamda değerlendirdiğimiz zaman şöyle bir tabloyla karşı karşıya kalınmaktadır. 11 Eylül saldırıları hem Amerikan anakarasına bir saldırı hem de sembolik yerlere bir saldırı olması hasebiyle özel bir örnektir. Her ne kadar Pearl Harbor saldırıları ile karşılaştırılsa da bu yanlış bir bakış açıdır. Çünkü Pearl Harbor saldırısı Amerikan anakarasına değil bir adaya gerçekleşmiştir. Öte yandan bu saldırılarda hedef alınan yerler askeri bölgelerdir. 11 Eylül saldırıları ise hem Amerikan anakarasını hedef almış hemde sivillerin ölümüne neden olmuştur. Bu saldırıların bu özelliklerinden dolayı Amerika için bir travma olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu denli büyük bir saldırı Amerikan'ın kendine olan güvenini ve saldırıya kapalı olma algısını yok etmiştir. Bu çapta büyük bir saldırı hem Amerikan iç politikasını hem de dış ve güvenlik politikalarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Soğuk Savaş'ın ardından ötekisi olmayan Amerika, bu saldırılardan sonra "küresel terörizmi" öteki olarak kabul etmiştir. Fakat icat edilen bu kavram net ve sınırları belli bir kavram değildir. Küresel terörizm kavramı her ne kadar küresel bir algı oluştursa da terörizm kavramı nedeniyle bu politikalar genelde Ortadoğu bölgesine yönelmiştir. Bunda 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren kişilerin Ortadoğulu olmaları da sebep olarak gösterilebilir.

Bu saldırılardan sorumlu tutulan Usame Bin Ladin ve El Kaide üyelerinin yakalanması amacıyla saldırılardan yaklaşık bir ay sonra Afganistan'a bir operasyon yapılmış ve Taliban yönetimi devrilmiştir. Bu noktada Afganistan saldırılarının El Kaide ve

Taliban işbirliği nedeniyle rasyonel bir tarafı olduğu söylenebilir. Fakat bu travma halini gören Yeni Muhafazakâr kadro bu krizi bir fırsata çevirmek amacıyla sadece Afganistan ile yetinilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yeni Muhafazakârlar bu düşüncelerini 11 Eylül saldırılarından önce de dile getirmiş olsalar da bu durum Başkan tarafından çokta ciddiye alınmamaktaydı. Fakat 11 Eylül saldırıları bu resmi tamamen değiştirdi. Genelde güvenlik, savunma ve istihbarat bürokrasisinde yer alan Yeni Muhafazakâr kadro 11 Eylül saldırılarının ardından, neredeyse 1980’li yılların başından beri düşündükleri, projelerini uygulama için bir fırsat yakalamışlardır. Bu noktada Başkan Bush’a değinmek gerekir. Her ne kadar Başkan Bush, bir Yeni Muhafazakâr olmasa da bu fikirlere 11 Eylül saldırılarının ardından tedricen yaklaşmıştır. Bunda en önemli etken Bush’un bir “Yeni Doğmuş Evanjelist” olmasıdır. Bush, bu saldırıları Armageddon için bir adım olarak görmüş kendisini ise “seçilmiş kişi” konumuna yerleştirmiştir. Ortadoğu’nun yeniden düzenlenmesi için kendisini görevli addetmiştir. Bu ittifakın sonucu olarak Amerikan devleti Ortadoğu’ya yönelik bir projeye girişmişti ve bu projenin başlangıç noktası ise Irak’tı.

Irak’a karşı 2003 Nisanında başlatılan “Özgürleştirme Operasyonu” sonucunda Saddam rejimi Mayıs ayı içerisinde devrilmesine karşılık savaş bitmemiştir. Amerika’nın bölgeye yönelik politikaları gereğince bölgede liberal değerlerin, demokrasinin, serbest pazarın yaygınlaşması gerekiyordu. Fakat rejimin devrilmesi sonucu ülkenin bir yönetime ihtiyacı vardı. Bu noktada ilk olarak Amerikan tarafından Geçici Konsey kuruldu. Bu konsey Irak’taki etnik ve dini yapıya göre kurulmuştu. Konseyin içerisinde Sünni, Şii, Kürt, Türkmen ve Süryaniler bulunmaktaydı. Bu konseyin başında ise Amerikalı diplomat Paul Bremer vardı. Fakat Amerika’nın konsey için belirlediği ve aynı zamanda Irak savaşına hazırlık sırasında istihbaratlara da kaynaklık eden kişiler, uzun yıllardır Irak dışında sürgündelerdi ve Irak içinde de herhangi bir toplumsal tabanları bulunmamaktaydı. Daha sonra ilerleyen süreçler içerisinde Amerika, Irak’ta bir yerli yönetim kurmak istese de bu konuda başarılı olduğunu söylemek oldukça güçtür. Savaşın sona eren yıllarda Irak’ta hedeflenen projelerin hayata geçirilememesi, askeri kayıplar ve Irak’a harcanan paralar Amerikan kamuoyunda en çok tartışılan başlıklardan biri oldu. 2004 seçimlerini Bush tekrar kazansa da, “savaş ittifakı” dağıldı. Savaşın planlamasını yapan ve bölgede demokratikleşme hedefinde olan Yeni Muhafazakâr kadrolar yönetimden uzaklaştırılarak başka görevlere atandılar. Bush yönetiminin 2008 yılında görev süresinin dolması ve Başkanlığı, Irak’tan çekilmeyi vaat eden, Barack Obama kazandı.

Irak savaşının nedenleri ve sonuçları günümüzde hala önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Ortadoğu’da hâkim olan kargaşa ve düzensizliğin önemli etkenlerinden birisi de Amerika’nın Irak’taki başarısızlığıdır. Bu başarısızlık aynı zamanda Amerikan dış politikasını ve Amerikan değerlerini de tartışmaya açmıştır. Amerika’nın eskiyi silah zoruyla devirip yerine herhangi bir yönetim oluşturamaması kendi değerlerini ve güvenilirliğini tartışmaya açmıştır. Savaş aynı zamanda Amerikan iç sisteminde de deprem etkisi yaratmıştır. Daha önce Vietnam korkusu yaşayan Amerika’nın ikinci bir korkusu da Irak olmuştur. Bu savaşta Saddam rejiminin devrilmesinden başka herhangi bir başarı sağlayamayan ve üstelik insan kaybının ve savaşın maliyetinin ciddi rakamlara ulaşması savaşın bugün dahi sorgulanmasına neden olmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- A National Security Strategy For A New Century (1998) The White House
- Abraham I.(2005) *US Emperialism and the Iraq War*. Economic and Political Weekly, Vol. 40, No. 52 (Dec. 24-30, 2005), pp. 5446-5447
- Acharya, S. (2006). *American Exceptionalism: A Neo-conservative Face to Future*. International Studies, 43(2), 185–202.
- Ağır, B. S. (2006). *Bush Doktrini: Küresel bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?* . Uluslararası İlişkiler Dergisi, 3 (12) , 71-100
- Ali T.(2003) *Bush Bağdat' da / Irak'ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi* 1.Basım İstanbul: Agora Kitap
- Allison RJ(2012) *Amerikan Devrimi Kısa Bir Tarihçe* 2.Basım İstanbul İletişim Yayınları
- Amstutz M.(2014) *Evangelicals and American Foreign Policy*. 2.Basım, Oxford University Press
- Aras B. , Bacık G. (2007) *11 Eylül Öncesi ve Sonrası*. 2.Basım, İstanbul: Etkileşim Yayınları
- Aras, B. (2004) *Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu* 2.Basım, İstanbul: TASAM
- Arı T.(2009) *Lobiler ve Dış Politika: Amerika'da Siyasal Yapı* 1.Basım Bursa MKM
- Armaoğlu F.(2014) *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914* 14. Baskı İstanbul Timaş Yayınları
- Aruri N.(2001) *Amerika'nın Irak'a Karşı Savaşı: 1990-1999*. Anthony Arnove(Editör) *Kuşatma Altında Irak* 1.Basım İstanbul Everest Yayınları
- Aslan Z.(2011) *11 Eylül'ün Öteki Yüzü: Leviathan'ın Dönüşü*. Doğu Batı Yıl:5 Sayı:20 81-91
- Ataman, M, Gökcan, Ö.(2014) *Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi*". Akademik İncelemeler Dergisi 7 / 2
- Ataöv, T. (2003) *11 Eylül: Terörle Savaş Mı Bahane Mi?* 1.Basım, Ankara: Alkım Yayınevi
- Ateş D.(2008) *Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt Haziran 2008, Cilt 10, Sayı 1, ss. 213-235
- Atikkan Z.(2008) *Amerikan Cinneti: 11 Eylül Amerika'yı Nasıl Değiştirdi?* 2.Basım İstanbul YKY
- Attali, J.(1991). *Millenium: Winners and Losers in the Coming Order*. 2.Basım. Times Book: New York

- Aydın, M. (2003) *Amerika Dünyadan Ne İstiyor? ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası*, Stradigma Sayı:4
- Aydın, M. (2004). *Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği*. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1 (1) , 33-60
- Aydıner F.(2007) *11 Eylül'e Rağmen Amerika'da Yükselen İslam*. 1.Basım İstanbul Nesil Yayınları
- Aytekin CE. (2020) Amerikan İstisnacılığı 'nın Kimliksel Boyutu ve Hegemonya Sonrası ABD Dış Politikasındaki Rolü. Gökhan Çapar(Editör) *Biz ve Ötekiler: Uluslararası İlişkilerde Kimlik Perspektifinden Dış Politika*. 1.Basım Ankara: Siyasal Kitabevi
- Babacan A. (2011) 11 Eylül Süreci Amerikan Söylemi: Zihinsel Bir Hegemonya Yaratmak. Babacan A.(Editör) *11 Eylül: Tarihsel Dönüşümün Analizi* 1.Basım, İstanbul: Pınar Yayınları
- Bacık G. (2007). *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*. 1.Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Bağcı H. Sinkaya B.(2006) *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: Ak Parti'nin Perspektifi* Akademik ORTA DOĞU, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 21-37.
- Balaban, G(2020), "Ontolojik Güvenlik", Güvenlik Yazıları Serisi, No. 53, Ekim 2020
- Barnett TPM (2009) *Great Powers America and World After the Bush* 2.Basım New York: Penguin Groups
- Birsdall N, Subramanian A.(2004) *Saving Iraq From Its Oil* Foreign Affairs, Vol. 83, No. 4 (Jul. - Aug., 2004), pp. 77-89
- Bostanoğlu B(2008) *Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası* 2.Basım, İstanbul, İmge Yayınevi
- Boz Ü. (2015) Amerikan Müdahaleciliği ve Irak: İşgal ve Çekilme, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara: Gazi Üniversitesi
- Bozdağlıoğlu Y. (2003) *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*. 1.Basım Routledge
- Bölme, S.(2012). *İncirlik Üssü. ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye*.1.Basım. İstanbul: İletişim Yayınları
- Brinkley, D. (1997). *Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine*. Foreign Policy, 106, 111–127.
- Brzezinski Z.(2005). *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunnun Jeostratejik Gereklilikleri*. 2.Basım. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Brzezinski Z.(2008) *İkinci Şans*. Yelda Türedi (Çev).1.Basım İstanbul İnkılap Yayınları
- Buchanan, P. (1990). *America First-Second and Third*. The National Interest. No.19. 77-82

- Buhari ÖK(2021) *Varoluşsal Tehcir: Yeni Batı ve Dönüştürücü Şiddet* 1.Basım, İstanbul, İnsan Yayınları
- Chollet D. , Goldgeier J. (2009) *America Between The Wars:From 11/9 to 9/11: The Misunderstood Years Between the Fall of the Berlin and Start of the War on Terror.* 1.Basım. Perseus Book Group
- Chomsky N. (2016) *Emperyal Arzular:11 Eylül Sonrası Dünya Üzerine Yapılan Konuşmalar.* 2.Basım, İstanbul: Zodyak Kitap
- Chomsky, N. (2011) *Hayaller ve Umutlar* 1.Basım: İstanbul: Yarın Yayıncılık
- Clark W. (2004) *Modern Savaşları Kazanmak* 1.Basım İstanbul: Truva Yayınları
- Cole J.(2015) İslamofobi ve Amerikan Dış Politika Söylemi: Bush Yılları ve Sonrası. John Esposito ve İbrahim Kalın(Ed.) İsmail Eriş(Çev). 1.Basım İstanbul İnsan Yayınları
- Cooper R.(2005) *Emperial Liberalism* The National Interest, No. 79 (Spring 2005), pp. 25-34
- Cordesman A. (2003) *The Iraq War: Strategy, Tactics, and Military Lessons.* CSIS
- Cox M.(2004) *Empire, Imperialism and the Bush Doctrine.* Review of International Studies, Vol. 30, No. 4 (Oct. 2004), pp. 585-608
- Çaha Ö.(2008) *Modern Dünyada Din ve Devlet: Bitmeyen Beraberlik.* 2. Basım İstanbul Timaş Yayınları
- Çalış ŞH. Özlük E.(2007) *Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapı sökümü İdealizm-Realizm Tartışması.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2007Cilt: 0Sayı: 18 225-243
- Çandar C.(2014) *Mezopotamya Ekspresi: Bir Tarih Yolculuğu.* 1.Basım, İstanbul, İletişim Yayınları
- Çelik K.(2016) *Amerika Başkanlık Sistemi.* 1.Basım İstanbul Asi Kitap
- Çoban Oran, F. (2017). *Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri.* İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (3) , 2019-2037
- Daalder I. Lindsday JM(2005) *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy* 1.Basım, Wiley Books
- Davutoğlu A. (2020). *Sistemik Deprem Dünya Düzeni: Popülizme Karşı Kapsayıcı Demokrasi.* 1.Basım, İstanbul: Küre Yayınları
- Davutoğlu A.(2017) *Küresel Bunalım 11 Eylül Konuşmaları* 42.Basım İstanbul Küre Yayınları
- Dewey J, James W, Peirce CS(2019) *Amerikan Pragmatizminin Öncüleri.* Celal Türer(Çev) 2.Basım İstanbul Yeni Zamanlar Sahaf

- Dilek MS(2020) *Sorularla Amerikan Devrimi* 1.Basım Ankara Eğitim Yayınevi
- Donnelly T. (2004) *Amerikan İmparatorluğunun Yeniden İnşası*. 1.Basım. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi
- Drolet JF (2010) *A liberalism betrayed? American neoconservatism and the theory of international relations*, Journal of Political Ideologies, 15:2, 89-118
- Dumbrell, J (2008) *'The neoconservative roots of the war in Iraq.'*, in Intelligence and National Security Policymaking on Iraq: British and American Perspectives. Manchester: Manchester University Press, pp. 19-39.
- Dunn DH, (2005) *Isolationism Revisited: Seven Persistent Myths in the Contemporary American Foreign Policy*, Review of International Studies, Vol. 31, No. 2 (Apr., 2005), pp. 237-261
- Durmuş S.(2021) *Evanjelizm Bağlamında ABD Dış Politikasında Dinin Rolü: Sosyal İnşacı Bir Analiz*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Bursa Uludağ Üniversitesi
- Efegil, E. (2008). *Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) , (8) , 103-122
- Erel G.(2019) *THE IMPACT OF AMERICAN EXCEPTIONALISM ON U.S. FOREIGN POLICY*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Ankara ODTÜ
- Ertem HS.(2010) *Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasına Etkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Ertem, H. S. (2012). *Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”* . Güvenlik Stratejileri Dergisi, 8 (16) , 177-237
- Falk R. (2011) *9/11&9/12+10=ABD, El Kaide ve Dünya*. Babacan A.(Editör) *11 Eylül: Tarihsel Dönüşümün Analizi*. 1.Basım, İstanbul: Pınar Yayınları
- Fiala A.(2007) *The Bush Doctrine, Democratization, and Humanitarian Intervention: A Just War Critique* Theoria: A Journal of Social and Political Theory, December 2007, No. 114, War and Terror (December 2007), pp. 28-47
- Fukuyama F.(2006) *Neo-conların Sonu: Yol Ayrımında Amerika*. 1.Basım, İstanbul, Profil Yayınları
- Fukuyama, F. (1989). *The End of History? The National Interest*, 16, 3–18
- Galbraith P. (2007). *Irak'ın Sonu*. 1.Basım. İstanbul: Doğan Kitap
- Galia Press-Barnathan (2004). *“The War in Iraq and International Order – From Bull to Bush”*. International Studies Review Vol. 6(2), pp. 195-212.

- Garten J. (1994). *Soğuk Barış: ABD, Almanya ve Japonya Arasında Hegemonya Savaşı*. 1.Basım. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Gerger H.(2012) *Kan Tadı: Belgelerle ABD'nin Kara Tarihi* 2.Basım İstanbul Yordam Yayınları
- Gompert D. , Binnendijk H. ve Linn B. (2014) *The US Invasion of Iraq*. Ed.(Gompert D. , Binnendijk H. ve Linn B) *Blinders, Blunders, and Wars: What America and China Can Learn Rand Corporation*
- Gordan M. Trainor B. (2006) *Kobra 2: Irak İşgalinin Perde Arkası* 2.Basım. İstanbul: Doğan Kitap
- Gözen R. (2004) *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*. 1.Basım İstanbul Alfa Yayınları
- Gözen R.(2006) ABD'nin Irak İşgali: Yeni Muhafazakâr/Demokratik Emperyalist Bir Proje. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin(Ed.) *İkinci Körfez Savaşı*. 1.Basım, Ankara, Platin Yayınları
- Gray J.(2004) *El Kaide: Modern Olmanın Anlamı*. 2.Basım, İstanbul Everest Yayınları
- Guelke J. (2005) *The Political Morality of the Neo-conservatives: An Analysis*. International Politics (2005) 42, 97–115
- Gülboy, B. (2004). Pax Brittanica' dan Pax Americana' ya? . Ateş T.(Editör). *Kartalın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*.1.Basım. Ankara: Ümit Yayıncılık 64-115
- Gün EB. (2019) Klasik Jeopolitik Perspektifinden ABD'nin Irak Müdahaleleri. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Coğrafyası ve Jeopolitiği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Gündoğan Ü.(2008) *Amerikan Yüzyılı: Amerikan Birleşik Devletlerinin Yükselişi ve 11 Eylül 2001* 1.Basım İstanbul Adres Yayınları
- Haas R. (2006) *The New Middle East Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 6 (Nov. - Dec., 2006), pp. 2-11
- Halberstam D. (2002). *Barış Zamanı Savaş: Bush, Clinton ve Generaller*. 1.Basım. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Hall I., Rennger N. (2005) *The Right That Failed? The Ambiguities of Conservative Thought and the Dilemmas of Conservative Practice in International Affairs*. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No.1 (Jan. 2005), pp. 69-82
- Halper S. Clarke J.(2005) *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*. 1.Basım, Cambridge University Press

- Han AK. (2004) Tarafsız Olmayan Savaş Yeni Muhafazakâr Komplo(?) ve Bush Doktrini Ateş T.(Editör). *Kartalın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*.1.Basım. Ankara: Ümit Yayıncılık
- Harvey D.(2004) *Yeni Emperyalizm* Hür Güldü(Çev) 1.Basım İstanbul Everest Yayınları
- Hazbun W.(2008) *Beyond The Bush Doctrine* Middle East Report, No. 249, Shrinking Capital: The US in the Middle East (Winter,2008), pp. 38-44
- Henriksen T.(2012) *America and Rogue States*. 1.Basım, Palgrave Macmillan
- Hughes DA(2020) *9/11 Truth and the Silence of the IR Discipline*. Alternatives: Global, Local, Political, 1-28
- Hunt MH (2009) *Ideology and US Foreign Policy* 4.Basım Yale University Press
- Huntington S. (1993) *The Clash Of Civilization*. Foreign Affairs. Vol.72. No.3 22-49
- Huntington S. (2006) Giriş. Murat Yılmaz(Der) *Medeniyetler Çatışması* 10.Basım İstanbul Vadi Yayınları
- Huntington S.(2004) *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Anlayışı* Aytül Özer(Çev) 1.Basım İstanbul CSA Yayın Ajansı
- Huntington, S. (1991). *America's Changing Strategic Interest*. Survival 33: 3-17
- Indyk M, Fuller G, Cordesman A, Marr P, (1994) *Symposium on Dual Containment: U.S Policy Toward Iran and Iraq*. Middle East Policy Vol47 No1 Spring
- İnat, K.(2004). *ABD'nin Haydut Devletleri*. 1.Basım. İstanbul: Değişim Yayınları
- İrem N, Özen Ç. (2006) Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikasının Straussçu Temelleri. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir(Editör) *Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikası ve Türkiye*. 1.Basım İstanbul: Odak Yayınevi
- İrem N.(2005) *Erime Potasından Eriyen Potaya X X I. YY Eşiğinde Amerika* Doğu Batı Dergisi Yıl:8 Sayı:32 199-220
- Jackson R. (2011) *Culture, Identity and Hegemony: Continuty and Change US Counterterrorism Policy from Bush to Obama*. İnternational Politics Vol48 390-411
- Jervis R. (2010) *Why Intelligence Fails: Lessons From the Iranian Revolution and the Iraq War*. Cornell University Press
- Jerwish R. (2010) *Why Intelligence Fails: Lessons From Iranian Revolution and Iraq War* Cornell University Press
- Johnson C. (2005) *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı* 1.Basım. İstanbul: Küre Yayınları
- Joxe, A. (2003). *Kaos İmparatorluğu*. 1.Basım. İstanbul: İletişim Yayınları
- Judis, JB. (2005). *The Chosen Nation: Influence of Religion on US Foreign Policy*. Carnegie Endowment for İnternational Peace

- Kalın İ.(2016) *Ben, Öteki ve Ötesi: İslam Batı İlişkileri Tarihine Giriş*. 2.Basım İstanbul İnsan Yayınları
- Kaplan L. Kristol W(2003) *War Over Iraq: Saddam''s Tyranny and America''s Mission*, San Francisco: Encounter Books
- Kaplan LF, Kristol W. (2003) *The War Over Iraq: Saddam's Tyranny and American Mission*. Encounter Books
- Karaçoban, A. (2019) 11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ufuk Üniversitesi
- Karakaya İ. (2010) 11 Eylül 2001 Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Algılamaları ve Politikaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi
- Kardaş Ş.(2011) Amerika'nın Ortadoğu'da Stratejik Arayışları. Zahide Tuğba Kor(Editör) *Ortadoğu Konuşmaları: Bölgesel ve Küresel Perspektiften Arap Baharı* 2.Basım İstanbul: Küre Yayınları
- Karsh E, Rautsi I.(1991) *Why Invaded Hussein Invaded Kuwait*. Survival: Global Politics and Strategy 33:1 18-30
- Kellner D.(2013) *Sinema Savaşları: Bush-Cheney Döneminde Hollywood Sinemesi ve Siyaset* 1.Basım İstanbul Metis Yayınları
- Kelly K.(2001) Yükselen Sesler: Iraklı Çocuklar 1990-1999. Anthony Arnove(Der). *Kuşatma Altında Irak*. 1.Baskı İstanbul Everest Yayınları
- Kennan G.(1947) *The sources of Soviet conduct'* Foreign Affairs. An American Quarterly Review. Juillet 1947, No 4; Vol. 25
- Kennedy, P.(2017). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*.1.Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Kepsutlu B. (2015) *Amerika'nın Ortadoğu Politikası 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası* 2.Basım İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Keyman F.(2012) Kimlik ve Demokrasi Atilla Eralp(Ed.) *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* 7.Basım İstanbul İletişim Yayınları
- Keyman, E. F. (2006). *Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya*. Uluslararası İlişkiler Dergisi, Özel Sayı: Küreselleşme, 1-20
- Khong YF(2016) Yeni Muhafazakârlık ve Amerikan Dış Politikasının İç Kaynakları: Irak'ı Özgürleştirme Operasyonunda Fikirlerin Rolü. Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne(Ed.) Nasuh Uslu(Çev). *Dış Politika: Teoriler, Aktörler ve Örnek Olaylar*. 2.Basım İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi
- Kırtunç AL(2005) *Kim Bu Amerikalı, Kim Bu Yeni Adam?* Doğu Batı Dergisi Yıl:8 Sayı:32 98-111

- Kinzer S. (2020) *Darbe: Hawaii'den Irak'a Amerika'nın Rejim Değişiklikleri Yüzyılı*. 3.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları
- Kissinger H.(2002) *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?* Tayfun Evyapan(Çev) 2.Basım Ankara ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık
- Kissinger H.(2018) *Diplomasi*. İbrahim Kurt(Çev). 14.Baskı İstanbul İş Bankası Yayınları
- Kissinger, H. A. (1999). *Between the Old Left and the New Right*. Foreign Affairs, 78(3), 99–116
- Klarevas LJ. (2006) *Casualties, Polls, and the Iraq War*. International Security, Vol. 31, No. 2 (Fall 2006), pp. 186–198
- Knack S.(2004) *Does Foreign Aid Promote Democracy?* International Studies Quarterly Vol. 48, No. 1 (Mar., 2004), pp. 251-266
- Kongar E.(2001) *Küresel Terör ve Türkiye* 1.Basım İstanbul Remzi Yayınevi
- Krauthammer C. (1990) *The Unipolar Moment*. Foreign Affairs Vol.70 No.1. 23-53
- Krepinevich A. (2005) *How To Win in Iraq*. Foreign Affairs, Vol. 84, No. 5 (Sep. – Oct. 2005), pp. 87-104
- Kristol I.(1999) *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*. 1.Basım, Elephant Press
- Kristol, W. & Kagan, R. (1996). *Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy*. Foreign Affairs, 75(4), 18–32.
- Kurtbağ, Ö. (2010). *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*. 1.Basım. Ankara, USAK Yayınları
- Kurubaş E. (1997) *Soğuk Savaş'ın Sonu Amerikan İmparatorluğu'nun Sonu Mu?* Süleyman Demirel İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2(2). 323-343
- Küçük M.(2009) *Uluslararası İlişkiler Kuramında "Konstruktivist Dönüşümü" Anlamak* Ege Akademik Bakış 9 (2) 2009: 771-795
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). *"Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünyü ve Bugünü*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 35 (01)
- LaFeber, W. (2009). *The Rise and Fall of Colin Powell and the Powell Doctrine*. Political Science Quarterly, 124(1), 71–93.
- Layne C. (1998). *Rethinking the American Grand Strategy: Hegemony or Balance of Power in the Twenty First Century*. World Policy Journal. Vol.15 No.2 8-28
- Layne C. (2006). *Peace of Illisun: American Grand Strategy from 1940 to Present*. Cornell University Press
- Lebovic J. (2019) *Planning to Fail: The US Wars in Vietnam, Iraq, and Afghanistan*. 2.Basım, Oxford Published
- Lefebvre M.(2005) *Amerikan Dış Politikası*. 1.Basım İstanbul İletişim Yayınları

- Leffler M. (2004) *Bush's Foreign Policy* Foreign Policy Vol.144 S.22-26
- Leffler, M. P. (2005). *9/11 and American Foreign Policy*. Diplomatic History, 29(3), 395–413.
- Lindsay JM (2011) *George W. Bush, Barack Obama and the future of US Global Leadership* *International Affairs* 87:4 765–779
- Locke R.(2004) Leo Strauss: Muhafazakârların Beyni. Gamze Erbil ve Ali Çiftçi(Ed). *Neo-con/Yeni Muhafazakârlık: Temel Belgeler ve Eleştiriler*. 1.Basım, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi
- Lukacs J. (2019) *Yirminci Yüzyılın Sonu*. 2.Basım. İstanbul: Ketebe Yayınları
- Mann J. (2004) *Şahinlerin Yükselişi / Bush'un Savaş Kabinesi'nin Gerçek Hikâyesi*, 1.Basım İstanbul: İlk Yayınları
- Markasis D. (2016) *US Democracy Promotion the Middle East The Pursuit of Hegemony* 1.Basım: New York: Routledge
- McCarthy PT (2004) *American Nationalism and US Foreign Policy from September 11 to Iraq War*. Political Science Quarterly, Vol. 119, No. 3 (Fall, 2004), pp. 399-423
- McHargue RP(2005) *Neoconservatism and Iraq* Florida States University Graduate School, Department Of History
- Mead, W. R. (1996). *Hamilton's Way*. World Policy Journal, 13(3), 89–106.
- Mead, W. R. (1999). *The Jacksonian Tradition: And American Foreign Policy*. The National Interest, 58, 5–29.
- Mearsheimer J, Walt SM (2017) *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası* 2.Basım İstanbul Küre Yayınları
- Mearsheimer J, Walt SM, Friedberg A, Ross D, Ben-Ami S ve Brzezinski Z. (2006) *The War over Israel's Influence* . Foreign Policy, No. 155 pp. 56-66
- Mearsheimer J.(2005) *Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism* Open Democracy
- Mitzen, J. (2006). “Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma”, *European Journal of International Relations* Cilt 12, No.3, ss.341-353.
- Morgan R. Henshall I.(2006) *Amerikan Yalanları: 11 Eylül ve Medeniyetler Çatışması*. Güneş Ayas ve Bora Alioğlu(Çev). 1.Basım, İstanbul, Salyangoz Yayınları
- Morse E.(2004) *Fighting for Oil?* The National Interest, No. 76 (Summer 2004), pp. 37-40
- Muhittin Ataman. (2006). *Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler*. Ortadoğu Yıllığı 2006
- Murray D.(2006) *NeoConservatism: Why We Need It* 1.Basım Encounter Books

- Nasr V, Filkins D, Byman D, Frum D, Tsang S, Ottaway M, Emmott B, Wolf M Riotta G ve Bara A. (2007) *Who Wins In Iraq?* Foreign Policy, No. 159 (Mar. - Apr. 2007), pp. 38-51
- Nau H.(2002) *At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy*. Cornell University Press
- Nevins A. Commager HS(2016) *ABD Tarihi* Halil İnalcık(Çev) 8.Basım Ankara Doğu Batı Yayınları
- Nixon, R. (1988). *American Foreign Policy: The Bush Agenda*. Foreign Affairs, 68(1), 199–219.
- Nye, J.(2016). *Bound The Lead. The Changing Nature Of American Power* 4.Basım. Basic Books
- Oğuzlu T,(2012) “İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi”, (ed.) Ertan Efegil ve M. Seyfettin Erol, *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, Barış Platin Yayınları, Ankara
- Okur MA. (2015) *Emperyalizm, Hegemonya İmparatorluk* 3.Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları
- Ongur HÖ.(2010) *Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:9 Sayı:17 Bahar 2010 s.135-163
- Oran FÇ.(2020) *Türkiye-ABD İlişkilerinde Din ve Dış Politika İlişkisi: Rahip Brunson Krizi Örneği*. Bezen Balamir Coşkun ve İnan Rüma(Ed.) *Dış Politika Analizi Konu Kuram Yöntem*. 1.Basım İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Öçalan G. (2015) *Amerika Birleşik Devletleri'nin Demokrasiyi Yayma Politikası: Büyük Ortadoğu projesi ve Arap Baharı Örnek Olayları*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Özpek, B. B.(2016) *"En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu"*. Ortadoğu Etütleri 3 (2016) 183-216
- Paterson P.(2018) *Origins Of The US Foreign Policy* William J. Perry Center for Hemispheric Defense Studies, Perry Center Occasional Paper February 2018
- Polk W. (2008) *Irak'ı Anlamak*. 2.Basım. İstanbul: NTV Yayınları
- Posen BR, Ross AL. (1994) *Competing Vision for US Grand Strategy*. International Security Vol.21 No.3, 5-53
- Powell CL(1992) *U.S. Forces: Challenges Ahead*. Foreign Affairs, Vol. 71, No. 5 (Winter, 1992), pp. 32-45
- Prestowitz CV (2004) *Rogue Nation: American Unilateralism And The Failure Of Good Intentions* 1.Basım Basic Books

- Prifti B. (2017) *US Foreign Policy in the Middle East* 1.Basım Palgrave Mcmillan
- Robson C.(2017) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*. Şakir Çinkır ve Nihan Demirkasımoğlu (Ed.) 2.Basım Ankara Anı Yayınları
- Rumelili B.(2019) İnşacılık/Konstrüktivizm. Evren Balta (Ed). *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar Teoriler Süreçler*. 4.Basım İstanbul İletişim Yayınları
- Russell Mead, W. (2008), *God's Country?* Dialog, 47: 5-15
- Schuller, F.C. & Grant, T.D. (2003). *Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power*. International Affairs, vol.79, p.37-51.
- Silverstone S. (2018) *From Hitler's Germany to Saddam's Iraq: The Enduring False Promise of Preventive War*. Rowman & Littlefield Publishers
- Sinkaya B.(2006) İkinci Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetimin Yeniden Tesisi. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin(Ed.) *İkinci Körfez Savaşı*. 1.Basım, Ankara, Platin Yayınları
- Sloan, SR. (1991). *The Us Role In A New World Order: Prospect For George Bush's Vision*. The Library Congress, Washington DC
- Sönmezoğlu F. (2010) *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* 4.Basım İstanbul Der Yayınları
- Spanier J, Hook. SW. (2014). *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze* 1.Basım. İstanbul, İnkılap Yayınları
- Strange, S. (1988).*The Future Of American Empire*. Journal of International Affairs, 42(1), 1–17.
- Sümer, G. (2008). *Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü*. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5 (19) 119-144
- Şahin, Ş. (2006) 11 Eylül 2001 Sonrasında Amerika'nın Ortadoğu Politikası. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi
- Tanner S.(2005) *Bushların Savaşı*. Ayşe Doğancı(Çev.) 1.Basım, İstanbul, Elips Kitap
- Tanrısever OF.(2013)Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması Atilla Eralp(Der.) *Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. 14.Baskı İstanbul İletişim Yayınları
- Taşkın Y.(2006) Emperyal Bir Seçkin Kümesi Olarak ABD'nin Yeni Muhafazakârları. *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgılar ve Beklentiler*. 1.Basım, İstanbul, SODEV
- Telatar G. (2011) 11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi

- Telatar, G. (2012). *Yeni Muhafazakârlar, Demokrasinin Yayılması ve Amerikan Dış Politikası*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (03) , 159-187
- Tenet G.(2007) *At the Center of the Storm: My Years at the CIA*. 1.Basım, Harper Collins
- Tocqueville A.(2016) *Amerika'da Demokrasi* Seçkin Sertdemir Özdemir(Çev) 1.Baskı İstanbul İletişim Yayınları
- Tucker, RW, Hendrickson, DC. (1995). *İmparatorluk Özlemi*. 1.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları
- Tunç H. (2004) *Amerika'nın Irak Savaşı* 1.Basım İstanbul: Harmoni Yayınları
- Türkmen F.(2012) *Türkiye ABD İlişkileri* 2.Basım İstanbul Timaş Yayınları
- Uzgel İ.(2004) *Ulusal Çıkar ve Dış Politika* 5.Basım İstanbul İmge Yayınevi
- Uzgel, İ. (2014). *Hegemonik Bir Kriz Olarak ABD'nin Irak'a Müdahalesi Sorunu*. Mülkiye Dergisi, 27 (240) , 53-70
- Wallerstein, I. (2003). *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD*. 1.Basım, İstanbul: Metis Yayınları
- Wallerstein, I.(2016). *Jeopolitik ve Jeokültür: Değişmekte Olan Dünya Sistemi Üzerine Denemeler*. 1.Basım. İstanbul: Küre Yayınları
- Waltz K.(2015) *Uluslararası Politik Teorisi*. Osman Binatlı,(Çev) Ankara Phoneix Yayınları
- Waltz, K. (2000). *Structural Realism and Cold War*. International Security Vol.25 No.1 p:5-41
- Wendt A.(2016) *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. Helin Sarı Ertem ve Suna Gülfer İhlamur Öner (Çev). 2.Basım İstanbul Küre Yayınları
- Wilcox C.(1988) *The Christian Right in Twentieth Century America: Continuity and Change*. The Review of Politics, Vol. 50, No. 4, Fiftieth Anniversary Issue: Religion and Politics (Autumn, 1988), pp. 659-681
- Wolfowitz P (1992). *Defence Planning Guidance*. National Security Council. Washington
- Woodward B. (2004) *Saldırı Planı* 1.Basım İstanbul: Arkadaş Yayınları
- Yordán CL, (2006) *America's Quest for Global Hegemony: "Offensive Realism, the Bush Doctrine, and the 2003 Iraq War"* Source: *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, No. 110, The Politics of War II, pp. 125-157

İnternet Kaynakları

<http://www.dibace.net/beylu-dikecligil/bilimsel-paradigmaların-olusumunda-ve-donusumunda-sosyolojik-baglam/>

<https://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2002/15920.htm>

<https://bianet.org/bianet/siyaset/44404-rumsfeld-saddam-ile-el-kaide-bagi-supheli>

<https://carnegieendowment.org/1996/07/01/toward-neo-reaganite-foreign-policy-pub-276>

<https://carnegieendowment.org/files/PB37.judis.FINAL.pdf>

<https://fikirturu.com/jeo-strateji/secim-oncesi-abdnin-dis-politika-vizyonu-uzerine-bir-fikir-egzersizi/>

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

<https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/03/20020321-6.html>

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html>

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

<https://sgp.fas.org/crs/row/R46367.pdf>

<https://t24.com.tr/yazarlar/barcin-yinanc/11-eylul-un-mirasini-afganistan-degil-irak-belirledi,32486>

https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/DemokratikBaris_BinnurOzkececiTaner_v.1.pdf

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/koktenci-hristiyanlarin-abd-dis-politikasi->

<https://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbushwariniraqcincinnati.htm>

<https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript>

<https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55130715>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58957978>

<https://www.brown.edu/news/2021-09-01/costsofwar>

<https://www.e-ir.info/2014/06/14/the-neoconservative-influence-on-us-foreign-policy-and-the-2003-iraq-war/>

<https://www.nytimes.com/1991/01/30/us/state-union-transcript-president-s-state-union-message-nation.html>

<https://www.nytimes.com/2006/02/19/magazine/after-neoconservatism.html>

<https://www.setav.org/11-eylul-ve-amerikan-yuzyilinin-korkulari/>

<https://www.theguardian.com/us-news/2021/oct/18/colin-powell-un-security-council-iraq>

